

БОЛОВСРОЛ,
ШИНЖЛЭХ УХААНЫ
ЯАМ

THE WORLD BANK
IBRD • IDA | WORLD BANK GROUP

ASIAN
DEVELOPMENT
BANK

БОЛОВСРОЛ, ШИНЖЛЭХ УХААНЫ ЯАМ
БОЛОВСРОЛЫН ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТӨВ

СУУРЬ, БҮРЭН ДУНД БОЛОВСРОЛЫН ХИЧЭЭЛ, СУРГАЛТЫН ҮР ДҮНГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУР

ТҮҮХ

УЛААНБААТАР 2021

БОЛОВСРОЛ,
ШИНЖЛЭХ УХААНЫ
ЯАМ

THE WORLD BANK
IBRD • IDA | WORLD BANK GROUP

ASIAN
DEVELOPMENT
BANK

БОЛОВСРОЛ, ШИНЖЛЭХ УХААНЫ ЯАМ
БОЛОВСРОЛЫН ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТӨВ

СУУРЬ, БҮРЭН ДУНД БОЛОВСРОЛЫН ХИЧЭЭЛ, СУРГАЛТЫН ҮР ДҮНГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУР

ТҮҮХ

АНХДУГААР ХЭВЛЭЛ

УЛААНБААТАР 2021

ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

Эрх зүйн баримт бичгүүд	8
Боловсролын үнэлгээ	18

СУУРЬ БОЛОВСРОЛЫН ТҮВШИН

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ.

1.1. VI ангийн хичээл сургалтын сургалтын үр дүнг үнэлэх шалгуур	24
1.1.1. Үнэлгээний нэгж. суралцахуй үр дүн (СҮД) ба шалгуур	24
1.1.2. Нэгж бус бүрийн суралцахуйн үр дүнгийн шалгуур, гүйцэтгэлийн түвшин	26
6.1. Үнэлгээний нэгж. Түүхийг судалж сурцгаая	26
6.2. Үнэлгээний нэгж. Өвөг түүх, эртний иргэншил	28
6.3. Үнэлгээний нэгж. Дэлхийн эртний улсууд	31
1.2. VII ангийн хичээл сургалтын үр дүнг үнэлэх шалгуур	34
1.2.1. Үнэлгээний нэгж, суралцахуйн үр дүн (СҮД) ба шалгуур	34
1.2.2. Үнэлгээний нэгж тус бүрийн суралцахуйн үр дүнгийн шалгуур, гүйцэтгэлийн түвшин	36
7.1. Үнэлгээний нэгж. Түүхэн цаг хугацаа	36
7.2. Үнэлгээний нэгж. Монголын нийгэм, соёл	38
7.3. Үнэлгээний нэгж. Дундад зууны дорно дахины улсууд	40
7.4. Үнэлгээний нэгж. Өрнө дахины улсуудын нийгэм, соёл	41
7.5. Үнэлгээний нэгж. Монголын түүхэн бахархал	44
1.3. VIII ангийн хичээл сургалтын үр дүнг үнэлэх шалгуур	46
1.3.1. Үнэлгээний нэгж, суралцахуйн үр дүн (СҮД) ба шалгуур	46
1.3.2 Үнэлгээний нэгж тус бүрийн суралцахуйн үр дүнгийн шалгуур, гүйцэтгэлийн түвшин	50
8.1. Үнэлгээний нэгж. Монголын нийгэм, соёл	50
8.2. Үнэлгээний нэгж. Дорно дахины улсуудын нийгэм, соёл	51
8.3. Үнэлгээний нэгж. ХҮ-ХҮIII зууны өрнө дахины гол үйл явдал	53
8.4. Үнэлгээний нэгж. ХҮIII-XX зууны өрнө дахин	54
8.5. Үнэлгээний нэгж. Монголын түүхэн сургамж	57

1.4. IX ангийн хичээл сургалтын үр дүнг үнэлэх шалгуур	59
1.4.1. Үнэлгээний нэгж, суралцахуйн үр дүн (СҮД) ба шалгуур	59
1.4.2. Үнэлгээний нэгж тус бүрийн суралцахуйн үр дүнгийн шалгуур, гүйцэтгэлийн түвшин	62
9.1. Үнэлгээний нэгж. 1911-1924 оны Монгол	62
9.2. Үнэлгээний нэгж. Социализмын үеийн Монгол Улсын нийгэм, улс төр, эдийн засаг	64
9.3. Үнэлгээний нэгж. Социализмын үеийн Монгол Улсын соёл, боловсрол, эрүүл мэнд, нийгмийн хамгааллын салбар	65
9.4. Үнэлгээний нэгж. Социализмын үеийн дэлхий дахин	66
9.5. Үнэлгээний нэгж. Монгол улсын түүхийн шинэ үеийн сургамж	67
9.6. Үнэлгээний нэгж. Өнөөгийн монгол	69

БҮРЭН ДУНД БОЛОВСРОЛЫН ТҮВШИН

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ.

2.1. X ангийн хичээл сургалтын үр дүнг үнэлэх шалгуур	73
2.1.1. Үнэлгээний нэгж, суралцахуйн үр дүн (СҮД) ба шалгуур	73
2.1.2. Үнэлгээний нэгж тус бүрийн суралцахуйн үр дүнгийн шалгуур, гүйцэтгэлийн түвшин	75
10.1. Үнэлгээний нэгж. Түүхийг шинжлэн судлах нь: эх сурвалж	75
10.2. Үнэлгээний нэгж. XIII-XVI зууны монголын түүхэн дэх гол үйл явдал	77
10.3. Үнэлгээний нэгж. Монголчуудын эрхлэх аж ахуй, нийгэм (800000 жилийн өмнөөс-XIII зуун)	80
10.4. Үнэлгээний нэгж. Монголын соёлын өв (800000 жилийн өмнөөс-XVII зуун)	83
2.2. XI ангийн хичээл сургалтын үр дүнг үнэлэх шалгуур	84
2.2.1. Үнэлгээний нэгж, суралцахуйн үр дүн (СҮД) ба шалгуур	84
2.2.2. Үнэлгээний нэгж тус бүрийн суралцахуйн үр дүнгийн шалгуур, гүйцэтгэлийн түвшин	86
11.1. Үнэлгээний нэгж. Түүхийг шинжлэн судлах нь: эх сурвалж	86
11.2. Үнэлгээний нэгж. Түүхэн гол үйл явдал ач холбогдол, сургамж (1636-1911) он	87
11.3. Үнэлгээний нэгж. Түүхэн гол үйл явдал ач холбогдол, сургамж (1911-1990) он	89
11.4. Үнэлгээний нэгж. Монголын ардчиллын түүх	90

Мэндчилгээ

Эрхэм баян-эрдэм мэдлэгийг түгээн
дэлгэрүүлэгч эрдэмтэн багш нар аа!

Хурдацтай хувьсан өөрчлөгдөж буй өнөөгийн нийгэмд зохицон амьдрах хувь хүний эрэлтийг нийгмийн хэрэгцээтэй уялдуулан хөгжүүлэхэд дэлхийн улс орнууд ихээхэн анхаарч, боловсролын тогтолцоогоо улам бүр боловсронгуй болгож байна.

Сургалтын хөтөлбөрт суралцагчийн суралцах чадварын хөгжил, шинжлэх ухааны мэдлэг, ойлголтын эзэмшилт, аливаа зүйлийг судлах сонирхол, идэвх зүтгэлд гарч буй ахиц амжилтыг үнэлэхээр үнэлгээний зорилтыг тодорхойлсон бөгөөд суралцагчийн үнэлгээний журамд “үнэлгээ нь шалгуурт суурилсан” байхаар заасан.

Боловсрол, шинжлэх ухааны сайдын 2021 оны “Шалгуур үзүүлэлт батлах тухай” А/180 дугаар тушаалаар ерөнхий боловсролын сургуулийн хичээл, сургалтын үр дүнг үнэлэх шалгуурыг боловсролын түвшин, анги, хичээл бүрээр сургалтын хөтөлбөрийн хүрэх үр дүнд нийцүүлэн боловсруулж, баталлаа.

Энэхүү шалгуур үзүүлэлт батлагдсанаар суралцагчийн ахиц амжилтыг ижил шалгуураар үнэлэх /суралцагчдын ялгаатай байдлыг тодорхойлох/, хичээлийн бэлтгэлийг чанартай хангах /нэгж, ээлжит хичээлийн төлөвлөлт хийх/ зэрэг багш, суралцагч, эцэг эх, асран хамгаалагчийн хамтын ажиллагааг сайжруулах, эргэх холбоотой ажиллах боломж бүрдэх юм.

Оюунлаг, чадварлаг, бүтээлч шинэ эриний “Монгол хүн” бүтээх гол цөм, тулах цэг нь болсон багш, боловсролын ажилтан та бүхэнд эрүүл энх, амжилт бүтээлийн дээдийг хүсэн ерөөе.

Энэхүү гарын авлагыг боловсруулахад оролцсон эрдэмтэн багш, судлаач нар болон техникийн дэмжлэг үзүүлсэн Азийн Хөгжлийн банкны “Эдийн засгийн үед боловсролын чанар, хүртээмжийг сайжруулах төсөл”, Дэлхийн банкны “Бага боловсролын шинэчлэл” төслийн хамт олонд талархал илэрхийлье.

БОЛОВСРОЛ, ШИНЖЛЭХ УХААНЫ ЯАМ

Лувсанцэрэнгийн ЭНХ-АМГАЛАН
Боловсрол, шинжлэх ухааны сайд

Мэндчилгээ

Боловсролын үнэлгээний тогтолцоог боловсронгуй болгох үйлсэд оюун ухаан, хүч хөдөлмөрөө зориулан ажиллаж байгаа эрдэмтэн багш, боловсролын ажилтан, судлаачид та бүхнийхээ энэ өдрийн амар амгаланг айлтгая.

Суралцагчдад хаана, ямар орчинд суралцаж байгаагаас үл хамааран ижил шалгуур, ижил арга, аргачлалаар сурлагын амжилт, ахицаа бодитой тодорхойлуулах хэрэгцээ ямагт байдаг. Суралцагчийн эзэмшсэн мэдлэг, чадвар, хандлага төлөвшлийг бодитой, шинжлэх ухаанчаар үнэлж дүгнэн үнэлгээний үр дүнг сургалтын үйл ажиллагаанд үр нөлөөтэйгээр хэрэглэх нь манай орны төдийгүй дэлхийн улс орнуудын багш нарт ч сорилт хэвээр байна.

2018 онд БСШУС-ын (хуучнаар) сайдын А/425 дугаар тушаалаар баталсан “Ерөнхий боловсролын сургуулийн суралцагчийн болон сургалтын чанарын үнэлгээний журам”-д суралцагчийн үнэлгээг шалгуурт суурилсан бөгөөд суралцагчийн сурах хүсэл эрмэлзэл, сурлагын ахиц, амжилтыг дэмжиж, тэднийг хөгжүүлэхэд чиглэсэн байхаар тодорхойлсон нь дээрх хэрэгцээ, шаардлагыг хангах нөхцөлийг бүрдүүлсэн.

Үнэлгээний шалгуур нь хичээл, сургалтын үр дүнд суралцагчийн юу мэддэг, юу чаддаг, яаж хийж хэрэглэх ёстойг тодорхойлж өгсөн суралцахуй, багшлахуйн ач холбогдолтой “үнэлгээний гол хэрэгсэл” юм. Багш та үнэлгээний шалгуурыг сургалтын үйл ажиллагаанд бүтээлчээр хэрэглэснээр суралцагчийн гүйцэтгэлд тулгуурлан сурлагын амжилт, ахиц, өөрчлөлтийн талаар бодитой, үр нөлөөтэй үнэлэлт, дүгнэлт хийж тэдэнд ямар дэмжлэг, хэрхэн үзүүлэхээ тодорхойлох бүрэн боломж бүрдэнэ.

Боловсролын үнэлгээний төв нь хичээл тус бүрээр эрдэмтэн, багш, судлаачдын баг бүрдүүлэн хичээл, сургалтын үр дүнг үнэлэх шалгуурыг боловсролын түвшин, судлагдахуун бүрээр үнэлгээний нэгжийн түвшинд анх удаагаа боловсруулж та бүхний гар дээр хүргэж байна.

Үнэлгээний шалгуурыг олон улсын түвшинд боловсролын үнэлгээ, тэр дундаа суралцагчийн үнэлгээ, үнэлгээний шалгуур чиглэлээр баримталж буй онол, үзэл баримтлалд тулгуурлан өөрийн орны сургалтын хөтөлбөр, багшлахуй, суралцахуйн онцлогийг харгалзан боловсруулсан.

Боловсролын үнэлгээний тогтолцоог сайжруулахад үнэтэй хувь нэмэр оруулах эрхэм багш та бүхний үйлс нь улам өөдөө байж, боловсролын хөгжлийн төлөө сэтгэл, зүтгэл нэгдэн урагшилна гэдэгт итгэл дүүрэн байгаагаа илэрхийлье.

БОЛОВСРОЛЫН ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТӨВ

Лхагвасүрэнгийн ГАНБАТ
Захирал

МОНГОЛ УЛСЫН БОЛОВСРОЛ, СОЁЛ, ШИНЖЛЭХ УХААН,
СПОРТЫН САЙДЫН А/425 ТООТ ТУШААЛ

Захиргааны хэм хэмжээний
актын улсын нэгдсэн санд
2018 оны 07 сарын 23-ны
өдрийн 3967 дугаарт бүртгэв.

МОНГОЛ УЛСЫН БОЛОВСРОЛ,
СОЁЛ, ШИНЖЛЭХ УХААН, СПОРТЫН
САЙДЫН ТУШААЛ

2018 оны 06 сарын 29 өдөр

Дугаар А/425

Улаанбаатар хот

Журам шинэчлэн батлах тухай

Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.2 дахь хэсэг, Бага, дунд боловсролын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.1, 9.2, 9.3 дахь хэсэг, Засгийн газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 3 дугаар бүлгийн 3.2.9 дэх заалтыг тус тус үндэслэн ТУШААХ нь:

1. “Ерөнхий боловсролын сургуулийн суралцагчийн болон сургалтын чанарын үнэлгээний журам”-ыг хавсралтаар баталсугай.

2. “Ерөнхий боловсролын сургуулийн суралцагчийн болон сургалтын чанарын үнэлгээний журам”-ыг 2018-2019 оны хичээлийн жилээс эхлэн өмчийн бүх хэлбэрийн бага, суурь, бүрэн дунд боловсрол эзэмшүүлэх сургалтын байгууллагад мөрдсүгэй.

3. Энэхүү журмыг албан бус сургалтын дүйцсэн хөтөлбөрөөр суралцаж буй суралцагчдыг үнэлэхэд баримталсугай.

4. Энэхүү тушаалаар батлагдсан журмын хэрэгжилтийг мэргэжил, арга зүйн удирдлагаар хангаж ажиллахыг Ерөнхий боловсролын бодлогын газар /Т.Ням-Очир/, Боловсролын үнэлгээний төв /Ж.Ган-Эрдэнэ/, нийслэлийн Боловсролын газар, аймгуудын Боловсрол, соёл, урлагийн газарт тус тус даалгасугай.

5. Журмыг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлыг жил бүр улсын төсөвт тусгаж ажиллахыг Санхүү, хөрөнгө оруулалтын газар /Х.Галсанхүү/, Боловсролын үнэлгээний төв /Ж.Ган-Эрдэнэ/-д тус тус үүрэг болгосугай.

6. Журам шинэчлэн батлагдсантай холбогдуулан Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны сайдын 2013 оны “Журам, загвар шинэчлэн батлах тухай” А/309 дүгээр тушаалаар батлагдсан “Ерөнхий боловсролын сургуулийн суралцагчийн болон чанарын үнэлгээний журам”-ыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

САЙД

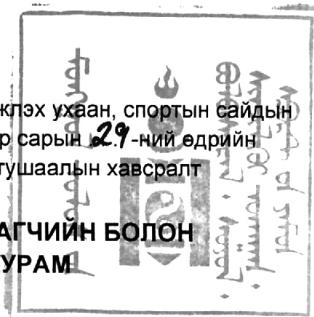

Ц.ЦОГЗОЛМАА

0001553

МОНГОЛ УЛСЫН БОЛОВСРОЛ, СОЁЛ, ШИНЖЛЭХ УХААН,
СПОРТЫН САЙДЫН А/425 ТООТ ЖУРМЫН ХАВСРАЛТ

Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын сайдын
2018 оны 06 дугаар сарын 29-ний өдрийн
А/425 дугаар тушаалын хавсралт

**ЕРӨНХИЙ БОЛОВСРОЛЫН СУРГУУЛИЙН СУРАЛЦАГЧИЙН БОЛОН
СУРГАЛТЫН ЧАНАРЫН ҮНЭЛГЭЭНИЙ ЖУРАМ**

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

1.1. Өмчийн бүх хэлбэрийн ерөнхий боловсролын сургуулийн суралцагчийн мэдлэг, чадварын ахиц амжилт, үр дүн, төлөвшлийг үнэлж, дүгнэх, хөндлөнгийн хяналт, чанарын үнэлгээ хийхэд энэхүү журмыг баримтална.

1.2. Суралцагчийн үнэлгээ нь сурлагын ахиц, амжилтыг үнэлж, сургалтын арга хэлбэр, зохион байгуулалтад тохируулга хийх; анги дэвших болон сургууль төгсөх шалгалт /цаашид "улсын шалгалт" гэх/ нь сургалтын хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн үр дүнг үнэлж, сургуулийн үйл ажиллагаа, багшийн арга зүй, ур чадварыг сайжруулах; чанарын үнэлгээ нь боловсролын чанар, үр дүнг тодорхойлж, бодлого, төлөвлөлтийг боловсронгуй болгоход тус тус чиглэнэ.

Хоёр. Үнэлгээнд баримтлах зарчим

2.1. Үнэлгээ нь шударга, бодитой, хөндлөнгийн нөлөөллөөс ангид, шалгуурт суурилсан, суралцагчийн сурах хүсэл эрмэлзэл, сонирхол, ур чадвар, ахиц, амжилтыг дэмжсэн, урамшуулах, хөгжүүлэхэд чиглэсэн байх;

2.2. Үнэлж дүгнэх үйл ажиллагаа нь зорилготой, сургалтын хөтөлбөрт нийцсэн, суралцагчийн нас, сэтгэхүй, хөгжлийн ялгаатай байдал, онцлог хэрэгцээг харгалзсан, агуулга, хэлбэр нь уян хатан, багш, суралцагч, эцэг эх, асран хамгаалагчид ойлгомжтой, нээлттэй, ил тод байх;

2.3. Анги дэвших болон улсын шалгалтын сэдэв, даалгавар нь танин мэдэхүйн түвшинд нийцсэн, тохирц, найдварыг шалгасан, нууцлалыг хадгалсан, шалгуулагчдыг хүндэтгэсэн, найдвартай байх.

Гурав. Суралцагчийн мэдлэг, чадвар, төлөвшлийн үнэлгээ

3.1. Суралцагчийн үнэлгээ нь тэдний эзэмшсэн мэдлэг, чадварын ахиц, төлөвшил, хандлагын өөрчлөлтийг тооцох, сургууль, багшийн үйл ажиллагааг үнэлж, дүгнэх, сургалтын чанар, үр дүнг сайжруулахад чиглэнэ.

3.2. Суралцагчийн үнэлгээ нь оношлох, явцын, үр дүнгийн гэсэн төрөлтэй байх бөгөөд үнэлгээ нь шалгуурт суурилсан байна.

3.3. "Шалгуурт суурилсан үнэлгээ" нь суралцагчийн амжилтын түвшинг хүрэх үр дүнтэй харьцуулан үнэлэхэд чиглэнэ.

3.4. Хичээл, сургалтын үр дүнг үнэлэх шалгуурыг боловсролын түвшин, анги, хичээл бүрээр боловсролын эрдэм шинжилгээ, арга зүйн байгууллага, боловсролын үнэлгээний байгууллага хамтран боловсруулж, батална.

3.5. Оношлох үнэлгээ нь хичээлийн жилийн эхэнд эсвэл нэгж хичээл, бүлэг сэдэв эхлэхийн өмнө суралцагчийн мэдлэг, чадварын түвшинг тандах зорилгоор хийх үнэлгээ байна. Оношлох үнэлгээг ажиглалт, ярилцлага, хэлэлцүүлэг, асуулт, сорил, судалгаа гэх мэт хэлбэрээр хийнэ.

МОНГОЛ УЛСЫН БОЛОВСРОЛ, СОЁЛ, ШИНЖЛЭХ УХААН, СПОРТЫН САЙДЫН А/425 ТООТ ЖУРМЫН ХАВСРАЛТ

3.6. Явцын үнэлгээ нь суралцахуйг дэмжих, сайжруулах зорилгоор хичээл, сургалтын явцад тогтмол хийх үнэлгээ байна.

3.7. Явцын үнэлгээг хичээлийн явцад суралцагчийн суралцах үйлийг дэмжихэд чиглэсэн ажиглалт, асуулт, ярилцлага, хэлэлцүүлэг, бие даах ажил, рубрик, суралцагчийн өөрийн болон бусад суралцагчийн үнэлгээ гэх мэт арга, хэлбэрээр багш хийнэ. Явцын үнэлгээг сургалтын баримт бичиг /багшийн журнал/-т стандарт бус тэмдэглэгээгээр тэмдэглэж болно.

3.8. Үр дүнгийн үнэлгээг сурлагын амжилтын үр дүнг хэмжих зорилгоор бүлэг сэдвийн төгсгөл болон хагас жил /II улирлын төгсгөл/, хичээлийн жилийн эцэс /IV улирлын төгсгөл/-т хийнэ. Анги дэвших, улсын шалгалт нь үр дүнгийн үнэлгээ байна.

3.9. Үр дүнгийн үнэлгээг аман болон бичгийн шалгалт, сорил, туршилт, судалгааны ажил, тайлан, төсөлт ажил, илтгэл, эссэ, бүтээл, биечлэн хийж гүйцэтгэх зэрэг хэлбэрээр хийнэ.

3.10. Суралцагчийн мэдлэг, чадвар, төлөвшлийн ахиц амжилт, өөрчлөлтийг үнэлэхэд I, II ангид оношлох болон явцын үнэлгээ, III-XII ангид оношлох, явцын, үр дүнгийн үнэлгээний төрлийг ашиглана.

3.11. Үр дүнгийн үнэлгээ нь тухайн хичээл, судлагдахууны агуулгын хүрээнд дараах 8 түвшинтэй байна.

Түвшин	Үнэлгээ, хувиар	Үнэлгээний түвшний шалгуур
VIII	90-100	- Шинжлэх ухааны юмс үзэгдэл, нэр томьёо, ухагдахуун, хууль зарчим, зүй тогтлыг бүрэн ойлгож, шинжлэх ухааны үг хэллэг ашиглан аливаа асуудлыг тайлбарлах, тодорхойлох, үнэлэлт дүгнэлт өгөх, санал гаргах түвшинд эзэмшсэн - Эзэмшсэн мэдлэг ойлголтоо асуудал шийдвэрлэх, мэдээлэл боловсруулах ямар ч нөхцөлд хэрэглэдэг - Таамаглал /асуудал, асуулт/ дэвшүүлэн шинжлэн судлах үйлээ төлөвлөдөг - Асуудал шийдвэрлэх, мэдээлэл боловсруулах оновчтой аргыг сонгон хэрэглэдэг - Асуудал, мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийж, эргэцүүлэн бодож дүгнэлт гаргадаг, түүнийгээ шинжлэх ухааны үүднээс оновчтой илэрхийлдэг
VII	80-89	- Шинжлэх ухааны юмс үзэгдэл, нэр томьёо, ухагдахуун, зарчим, хууль, зүй тогтол, хоорондын хамаарлыг ойлгож эзэмшсэн - Эзэмшсэн мэдлэг ойлголтоо танил бус нарийн төвөгтэй нөхцөлд хэрэглэдэг - Таамаглал /асуудал, асуулт/ дэвшүүлэн шинжлэн судлах үйлээ төлөвлөдөг - Асуудал шийдвэрлэх, мэдээлэл боловсруулах оновчтой аргыг сонгодог - Асуудал, мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийж, эргэцүүлэн бодож дүгнэлт гаргадаг, түүнийгээ оновчтой илэрхийлдэг
VI	70-79	- Шинжлэх ухааны юмс үзэгдэл, нэр томьёо, ухагдахуун, зарчим, хууль зүй тогтлыг ойлгосон - Эзэмшсэн мэдлэг ойлголтоо танил төвөгтэй нөхцөлд хэрэглэдэг - Таамаглал /асуудал, асуулт/ дэвшүүлж, шинжлэн судлах үйлийг зааврын дагуу төлөвлөдөг - Асуудлыг шийдвэрлэх, мэдээллийг боловсруулах тохирох аргыг сонгон хэрэглэдэг - Асуудал, мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийж, эргэцүүлэн бодож дүгнэлт гаргадаг
V	60-69	- Шинжлэх ухааны нэр томьёо, ухагдахуун, зарчим, хуулийг ойлгосон - Эзэмшсэн мэдлэг ойлголтоо шинэ нөхцөлд зааврын дагуу хэрэглэдэг - Таамаглал /асуудал, асуулт/ дэвшүүлж, шинжлэн судлах, төлөвлөхөд оролцдог - Асуудал шийдвэрлэх, мэдээлэл боловсруулах тохирох аргыг сонгодог. - Асуудал, мэдээллийг эргэцүүлэн бодож, гол санааг илэрхийлдэг
IV	50-59	- Шинжлэх ухааны нэр томьёо, ухагдахуун, зарчмыг бүрэн ойлгосон. - Эзэмшсэн мэдлэг ойлголтоо танил нөхцөлд хэрэглэдэг - Асуулт асуух, асуудал таамаглал дэвшүүлж, шинжлэн судлах үйлд оролцдог. - Асуудал шийдвэрлэх, мэдээлэл боловсруулах аргыг сонгон хэрэглэхийг хичээдэг. - Асуудал, мэдээллийг эргэцүүлэн бодож, санал бодлоо энгийн байдлаар илэрхийлдэг

МОНГОЛ УЛСЫН БОЛОВСРОЛ, СОЁЛ, ШИНЖЛЭХ УХААН, СПОРТЫН САЙДЫН А/425 ТООТ ЖУРМЫН ХАВСРАЛТ

III	40-49	• Шинжлэх ухааны нэр томьёо, ухагдахуун, зарчмыг ойлгох, тайлбарлах түвшинд эзэмшсэн • Эзэмшсэн мэдлэг ойлголтоо танил, хялбар нөхцөлд хэрэглэдэг • Бусдын дэмжлэгтэй, зааврын дагуу хялбар асуудлыг шийдвэрлэдэг • Асуулт асууж, таамаглал дэвшүүлдэг
II	30-39	• Шинжлэх ухааны нэр томьёо, ухагдахууныг таних, нэрлэх, цээжлэх түвшинд эзэмшсэн • Эзэмшсэн мэдлэг ойлголтоо заавар, аргачлалын дагуу ашигладаг
I	0-29	• Шинжлэх ухааны нэр томьёо, ухагдахууныг таних, нэрлэх түвшинд эзэмшсэн

3.12. I-II ангид суралцагчийн тухайн хичээлийн жилд хүрсэн үр дүнг явцын үнэлгээнд үндэслэн анги удирдсан багш дүгнэн хувийн хэрэгт бичиж, эцэг эх, асран хамгаалагчид танилцуулна.

3.13. III-XII ангийн суралцагчийг бүлэг сэдвийн төгсгөлд, хичээлийн жилийн II, IV улирлын эцэст тус тус багш үнэлнэ. Энэхүү үнэлгээний үр дүн /хувь/-г ангийн журналд тэмдэглэнэ. IV улирлын эцэст хийсэн үнэлгээ /хувь/ нь жилийн эцсийн дүн байна.

3.14. III-XII ангийн жилийн эцсийн дүн болон анги дэвших, улсын шалгалтын дүнг ангийн журнал, суралцагчийн хувийн хэрэгт анги удирдсан багш тус тус тэмдэглэнэ.

3.15. Тусгай хэрэгцээт боловсролын сургалтын төлөвлөгөө, хөтөлбөрөөр суралцаж буй суралцагчийг тухайн төлөвлөгөө, хөтөлбөрт нийцсэн шалгуураар үнэлнэ. Шалгуурыг боловсролын эрдэм шинжилгээ, арга зүйн байгууллага, боловсролын үнэлгээний байгууллага хамтран боловсруулна.

3.16. Хөгжлийн бэрхшээлийн онцлог, суралцах чадамжид суурилсан ганцаарчилсан сургалтын төлөвлөгөө, хөтөлбөрөөр суралцаж буй суралцагчийн хөгжлийн ахиц, өөрчлөлтийг явцын үнэлгээгээр үнэлнэ. Суралцагчийн анги дэвших, сургууль төгсөх асуудлыг явцын үнэлгээнд үндэслэн, энэхүү журмын 4.6-д заасан шалгалтын комисс шийдвэрлэнэ.

3.17. Ерөнхий боловсролын сургууль, боловсролын асуудал эрхэлсэн орон нутгийн байгууллага багшид зөвлөн туслах зорилгоор суралцагчийн мэдлэг, чадварын түвшинд хөндлөнгийн үнэлгээ, хяналт-шинжилгээ хийж болно. Энэхүү үнэлгээ, хяналт-шинжилгээ нь тухайн байгууллагын жилийн ажлын төлөвлөгөөнд тусгагдсан байна.

3.18. Суралцагчийн төлөвшилийг хичээл, хичээлээс гадуурх сургалтын ажилд оролцсон байдал, идэвх санаачилгын талаарх хичээл заадаг болон анги удирдсан багшийн тэмдэглэл, баримт нотолгоонд үндэслэн дараах чиглэлээр дүгнэж, суралцагчийн хувийн хэрэгт бичнэ.

- санал бодлоо илэрхийлэх, бусдыг хүндэтгэн харилцах, зөрчил, маргааныг эв зүйгээр шийдвэрлэх байдал;
- бие даан сурах арга барил, бусадтай хамтран ажиллах;
- шинжлэн судлах хүсэл эрмэлзэл, сонирхол, оролцоо;
- соёл, уламжлалаа дээдлэх, асуудал шийдвэрлэх чадвар, бүтээлч, ажил хэрэгч байдал;
- хувийн болон орчны эрүүл ахуй, аюулгүй амьдрах, байгальтай харьцах, хамгаалах, нийгмийн харилцаанд оролцох хандлагад гарч буй өөрчлөлт;
- шинэ орчин, харилцаанд дасан зохицох чадварт гарч буй өөрчлөлт.

3.19. Анги удирдсан багш суралцагчийн мэдлэг, чадвар, төлөвшилийн үнэлгээний талаарх дүгнэлт, саналыг хичээлийн жилийн II, IV улирлын эцэст эцэг эх, асран хамгаалагчид танилцуулна.

МОНГОЛ УЛСЫН БОЛОВСРОЛ, СОЁЛ, ШИНЖЛЭХ УХААН, СПОРТЫН САЙДЫН А/425 ТООТ ЖУРМЫН ХАВСРАЛТ

3.20. Суралцагчийн мэдлэг, чадвар, төлөвшлийн үнэлгээний мэдээлэл нууцлалтай байх бөгөөд энэхүү мэдээлэлтэй багш, суралцагч, эцэг эх, асран хамгаалагч цахим болон бусад хэлбэрээр танилцах боломжийг сургууль бүрдүүлнэ.

Дөрөв. Анги дэвших шалгалт, түүний зохион байгуулалт

4.1. Анги дэвших шалгалт нь суралцагчийн мэдлэг, чадвар эзэмшилтийн түвшинг тогтооход чиглэнэ.

4.2. Сургууль нь энэхүү журмын 3.4-т заасан байгууллагаас баталсан шалгуурын дагуу дараах чиглэлээр журмын 3.9-д заасан хэлбэрээс сонгож анги дэвших шалгалтыг зохион байгуулна.

Боловсролын түвшин	Анги	Шалгалтын тоо	Шалгалтын чиглэл
Бага боловсрол	III	1	Нэгдмэл агуулга /III ангийн хөтөлбөрийн агуулгаар/
	IV	2	- Сургууль сонгох 1 хичээл - Нэгдмэл агуулга /шалгалттай хичээлээс бусад/
Суурь боловсрол	VI	2	- Монгол хэл, бичиг, уран зохиол /нэгдмэл агуулга/ - Математик - Сургууль сонгох 1 хичээл
	VII	3	- Монгол хэл, бичиг, уран зохиол /нэгдмэл агуулга/ - Математик - Сургууль сонгох 1 хичээл /шалгалтгүй хичээлээс/
	VIII	3	- Монгол хэл, бичиг, уран зохиол /нэгдмэл агуулга/ - Математик - Суралцагч сонгох 1 хичээл /шалгалтгүй хичээлээс/
Бүрэн дунд боловсрол	X	3	- Монгол хэл, бичиг, уран зохиол /нэгдмэл агуулга/ - Математик - Суралцагч сонгох 1 хичээл /хими, биологи, физик, газарзүй, нийгмийн ухаан, түүх, англи хэл, орос хэл хичээлээс/
	XI	3	- Монгол хэл, бичиг, уран зохиол /нэгдмэл агуулга/ - Математик - Сонгох хичээл /хими, биологи, физик, газарзүй, нийгэм судлал, түүх, англи хэл, орос хэл хичээлээс/

4.4. Журмын 3.4-т заасан байгууллагаас баталсан шалгуур болон “Анги дэвших шалгалтын бюпринт” /цаашид бюпринт гэх/, шалгалт зохион байгуулах нэгдсэн удирдамж, шалгалтын үр дүнд шинжилгээ хийх маягт, зөвлөмжийг боловсролын асуудал эрхэлсэн орон нутгийн байгууллага жил бүрийн 5 дугаар сарын 01-ний өдрийн дотор ерөнхий боловсролын сургуульд хүргүүлнэ.

4.5. Боловсролын асуудал эрхэлсэн орон нутгийн байгууллага нь ерөнхий боловсролын сургуулийн анги бүрийн сургалтын хөтөлбөрт нийцсэн “Даалгаврын нээлттэй сан” бүрдүүлж, өмчийн бүх хэлбэрийн сургуульд хүргэх, түүнийг хэрэглэх арга зүйгээр хангах ажлыг хичээлийн жилийн турш зохион байгуулна.

4.6. Анги дэвших болон улсын шалгалт зохион байгуулах ажлыг сургуулийн захирлын тушаалаар томилогдсон “Шалгалтын комисс” зохион байгуулна. Комиссын дарга нь сургуулийн захирал байх бөгөөд сургалтын менежер, багш, суралцагчийн эцэг эх, асран хамгаалагчийн төлөөллийг оролцуулна. Комиссын гишүүн эцэг эх, асран хамгаалагчийн төлөөлөл шалгалтын сэдэв, даалгавар боловсруулахад оролцохгүй.

МОНГОЛ УЛСЫН БОЛОВСРОЛ, СОЁЛ, ШИНЖЛЭХ УХААН, СПОРТЫН САЙДЫН А/425 ТООТ ЖУРМЫН ХАВСРАЛТ

4.7. Энэхүү журмын 4.6-д заасан шалгалтын комисс дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ.

4.7.1. анги дэвших шалгалт зохион байгуулах удирдамж, дэг боловсруулж, хэрэгжүүлэх;

4.7.2. анги дэвших шалгалттай холбогдон гарсан аливаа гомдол, маргааныг эцэслэн шийдвэрлэх;

4.7.3. шалгалтын үнэлгээ, дүн мэдээг боловсролын асуудал эрхэлсэн орон нутгийн байгууллагаас өгсөн зөвлөмж, маягтын дагуу нэгтгэн, шалгалт зохион байгуулж дууссанаас хойш 10 хоногийн дотор боловсролын салбарын мэдээллийн системд оруулах ажлыг удирдамжаар хангах, хяналт тавих.

4.8. Боловсролын асуудал эрхэлсэн орон нутгийн байгууллага нь анги дэвших шалгалтын үр дүнд шинжилгээ хийж, сургууль бүрд зөвлөмж боловсруулж, жил бүрийн 8 дугаар сарын 25-ны өдрийн дотор хүргүүлнэ.

4.9. Боловсролын асуудал эрхэлсэн орон нутгийн байгууллага нь анги дэвших шалгалтын дүнд үндэслэн зөвлөн туслах ажлын төлөвлөгөө боловсруулж хэрэгжүүлнэ.

4.10. Сургууль энэхүү журмын 4.8-д заасан зөвлөмжид үндэслэн сургалтын үйл ажиллагааг төлөвлөн явуулна.

Тав. Улсын шалгалт, түүний зохион байгуулалт

5.1. Улсын шалгалт нь бага, суурь, бүрэн дунд боловсролын сургалтын хөтөлбөрийн хэрэгжилт, сурлагын амжилтад хөндлөнгийн үнэлгээ, хяналт-шинжилгээ хийхэд чиглэнэ.

5.2. Улсын шалгалтын үр дүн нь бага, дунд боловсролын сургалтын үр ашиг тооцох, сурлагын амжилтыг сайжруулах суурь мэдээлэл болно.

5.3. Бага, суурь бүрэн дунд боловсролын түвшний төгсөх ангийн суралцагч дараах хичээлээр улсын шалгалт өгнө.

Боловсролын түвшин	Анги	Шалгалтын тоо	Шалгалтын агуулга
Бага боловсрол	V	3	1. Монгол хэл 2. Математик 3. Хүн ба байгаль
Суурь Боловсрол	IX	4	1. Монгол хэл, бичиг, уран зохиол /нэгдмэл агуулга/ 2. Математик 3. Сонгох шалгалт: /суралцагч аль нэгийг сонгоно./ • Байгалийн ухааны нэгдмэл агуулга • Нийгмийн ухаан, түүх /нэгдмэл агуулга/ 4. Гадаадхэл /англи хэл, орос хэл-аль нэгийг суралцагч сонгоно/
Бүрэн дунд боловсрол	XII	4	1. Монголхэл, бичиг, уран зохиол /нэгдмэл агуулга/ 2. Математик 3. Сонгох шалгалт /хими, биологи, физик, газарзүй, нийгмийн ухаан, түүх аль нэгийг сонгоно/ 4. Гадаад хэл /англи, орос хэл-аль нэгийг суралцагч сонгоно/

5.4. Улсын шалгалтын товыг боловсролын үнэлгээний байгууллагаас жил бүр тогтоох бөгөөд шалгалтыг улсын хэмжээнд зэрэг эхлүүлж, дуусгана.

5.5. Улсын шалгалтын үнэлгээг энэхүү журмын 3.11-д заасан үнэлгээгээр үнэлнэ.

МОНГОЛ УЛСЫН БОЛОВСРОЛ, СОЁЛ, ШИНЖЛЭХ УХААН, СПОРТЫН САЙДЫН А/425 ТООТ ЖУРМЫН ХАВСРАЛТ

5.7.Боловсролын үнэлгээний байгууллага нь "Улсын шалгалтын бюпринт" /цаашид бюпринт" гэх/, шалгалтын сэдэв боловсруулах, дүгнэх зөвлөмжийг жил бүрийн 5 дугаар сарын 15- ны өдрийн дотор баталгаажуулж, боловсролын асуудал эрхэлсэн орон нутгийн байгууллагад хүргүүлнэ.

5.8.Боловсролын үнэлгээний байгууллага нь бага, суурь, бүрэн дунд боловсролын анги бүрийн сургалтын хөтөлбөрт нийцсэн "Даалгаврын нээлттэй сан" /цаашид "даалгаврын сан" гэх/ бүрдүүлэх, шинэчлэх, баяжуулалт хийх ажлыг хариуцна.

5.9.Боловсролын асуудал эрхэлсэн орон нутгийн байгууллага нь "Улсын шалгалтын комисс"- ыг жил бүрийн 5 дугаар сарын 01 -ний өдрийн дотор байгуулна. Энэхүү комисс нь тухайн орон нутагт улсын шалгалт зохион байгуулах ажлыг удирдлага, арга зүйгээр хангаж, хяналт тавьж ажиллана.

5.10. Сургууль дээр улсын шалгалт зохион байгуулахтай холбогдуулан энэхүү журмын 4.6-д заасан шалгалтын комисс дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ.

5.10.1.улсын шалгалтын удирдамж, дэгийг боловсруулж, шалгалтыг зохион байгуулах;

5.10.2.шалгалт эхлэхээс 1 өдрийн өмнө энэхүү журмын 5.7-д заасан бюпринт, зөвлөмжийн дагуу улсын шалгалтын сэдэв боловсруулж, нууцлалыг хариуцах;

5.10.3.шалгалтын дүн мэдээг боловсролын салбарын мэдээллийн системд оруулах ажлыг удирдан зохион байгуулж, хяналт тавих;

5.10.4.хөгжлийн бэрхшээлтэй суралцагч шалгалт өгөх тохиолдолд тэдний хөгжлийн онцлог, хэрэгцээнд тохирсон шалгалтын орчин бүрдүүлэх;

5.10.5.улсын шалгалттай холбогдон гарсан аливаа маргааныг эцэслэн шийдвэрлэх;

5.10.6.шалгалтын материал, тайланг сургуулийн архивт хүлээлгэн өгөх.

5.11.Шалгалт зохион байгуулах хугацаанд улсын болон олон улсын уралдаан, тэмцээнд оролцсон суралцагчийн улсын шалгалтын үнэлгээг нотлох баримтад үндэслэн жилийн эцсийн үнэлгээгээр тооцно.

5.12.Суралцагч өвчлөх, ар гэрийн гачигдал тохиолдох болон давагдашгүй хүчин зүйлийн улмаас шалгалт өгөөгүй эсвэл дутуу өгсөн тохиолдолд улсын шалгалтын үнэлгээг жилийн эцсийн үнэлгээгээр тооцож болно.

5.13.Боловсролын үнэлгээний байгууллага нь боловсролын салбарын мэдээллийн системд оруулсан улсын шалгалтын дүнд шинжилгээ хийж, жил бүрийн 10 дугаар сард багтаан, боловсролын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага болон боловсролын эрдэм шинжилгээ, арга зүйн байгууллагад тус тус хүргүүлнэ.

5.14.Журмын 5.9-д заасан "Улсын шалгалтын комисс" нь улсын шалгалт зохион байгуулсан тайланг нэгтгэн, шалгалт дууссанаас хойш 10 хоногийн дотор боловсролын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлнэ.

Зургаа. Чанарын үнэлгээ, түүний зохион байгуулалт

6.1.Бага, дунд боловсролын чанарын үнэлгээ нь суралцагчийн мэдлэг, чадварын түвшинг үндэсний түвшинд тогтоох, сурлагын амжилтад нөлөөлж буй хүчин зүйлийг судлах, боловсролын бодлогын хэрэгжилтийг үнэлэхэд чиглэнэ.

6.2.Чанарын үнэлгээг боловсролын үнэлгээний байгууллага зохион байгуулна.

6.3.Чанарын үнэлгээнд өмчийн бүх хэлбэрийн ерөнхий боловсролын сургуулийн нийт суралцагчийн 10-аас доошгүй хувийг хамруулна.

6.4.Боловсролын үнэлгээний байгууллага нь чанарын үнэлгээ зохион байгуулах товыг боловсролын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын саналыг үндэслэн тогтооно.

6.5.Чанарын үнэлгээг зохион байгуулах агуулгын хүрээ, шалгуурыг боловсролын үнэлгээний байгууллага, боловсролын эрдэм шинжилгээ, арга зүйн байгууллага хамтран жил бүрийн 01 дүгээр сард багтаан тогтооно.

6.6.Боловсролын үнэлгээний байгууллага нь чанарын үнэлгээг зохион байгуулах удирдамж, аргачлалыг жил бүрийн 2 дугаар сарын 15-ны өдрийн дотор боловсруулж, боловсролын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагаар баталгаажуулна.

МОНГОЛ УЛСЫН БОЛОВСРОЛ, СОЁЛ, ШИНЖЛЭХ УХААН, СПОРТЫН САЙДЫН А/425 ТООТ ЖУРМЫН ХАВСРАЛТ

6.7.Боловсролын үнэлгээний байгууллага нь чанарын үнэлгээний өгөгдлийн сан үүсгэх, дүн шинжилгээ хийж, тайлан, санал, дүгнэлтийг боловсролын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, боловсролын эрдэм шинжилгээ, арга зүйн байгууллага, багшийн мэргэжил дээшлүүлэх сургалт, арга зүйн байгууллага, боловсролын асуудал эрхэлсэн орон нутгийн байгууллагад тус тус хүргүүлнэ.

6.8.Чанарын үнэлгээний үр дүнд үндэслэн энэхүү журмын 6.7-д заасан байгууллага бодлого боловсруулах, зөвлөн туслах ажлыг зохион байгуулна.

6.9.Боловсролын асуудал эрхэлсэн орон нутгийн байгууллага, ерөнхий боловсролын сургуулийн удирдлага чанарын үнэлгээний тайланд үндэслэн сурлагын амжилтыг сайжруулах төлөвлөгөө гаргаж ажиллана.

6.10.Боловсролын асуудал эрхэлсэн орон нутгийн байгууллага нь чанарын үнэлгээг зохион байгуулахад бүх талын дэмжлэг үзүүлж ажиллана.

Долоо. Бусад

7.1.Аливаа төрийн бус байгууллага, иргэний нийгмийн байгууллага боловсролын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын зөвшөөрөлгүйгээр суралцагчийн мэдлэг, чадвар, төлөшлийг үнэлэх, шалгалт зохион байгуулахыг хориглоно.

---oOo---

МОНГОЛ УЛСЫН БОЛОВСРОЛ, СОЁЛ, ШИНЖЛЭХ УХААН,
СПОРТЫН САЙДЫН А/180 ТООТ ТУШААЛ

МОНГОЛ УЛСЫН
БОЛОВСРОЛ, ШИНЖЛЭХ УХААНЫ
САЙДЫН ТУШААЛ

2021 оны 05 сарын 14 өдөр

Дугаар А/180

Улаанбаатар хот

Шалгуур үзүүлэлт батлах тухай

Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг, Боловсролын тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.1.2, 28.1.8 дахь заалт, Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын сайдын 2018 оны "Журам шинэчлэн батлах тухай" А/425 дугаар тушаалаар батлагдсан "Ерөнхий боловсролын сургуулийн суралцагчийн болон сургалтын чанарын үнэлгээний журам"-ын 3.4 дэх заалтыг тус тус үндэслэн ТУШААХ НЬ:

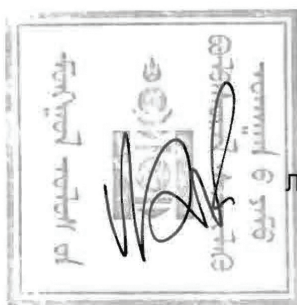
1. Ерөнхий боловсролын сургуулийн суралцагчийн хичээл, сургалтын үр дүнг үнэлэх шалгуурыг хавсралтаар баталсугай.

2. Суралцагчийн хичээл, сургалтын үр дүнг энэхүү тушаалаар баталсан "Ерөнхий боловсролын сургуулийн суралцагчийн хичээл, сургалтын үр дүнг үнэлэх шалгуур"-ыг баримтлан 2021-2022 оны хичээлийн жилээс эхлэн үнэлсүгэй.

3. Шалгуурын дагуу үнэлгээ хийх арга зүйн зөвлөмжийг боловсруулж, ерөнхий боловсролын сургуулийн багш, удирдах ажилтныг арга зүйн удирдлагаар хангаж ажиллахыг Бага, дунд боловсролын газар /Т.Ням-Очир/, Боловсролын үнэлгээний төв /Л.Ганбат/, аймаг, нийслэлийн Боловсрол, соёл, урлагийн газрын дарга нарт үүрэг болгосугай.

4. Энэхүү тушаалын хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг Төрийн нарийн бичгийн дарга Д.Батбаатарт даалгасугай.

САЙД

Л.ЭНХ-АМГАЛАН

142110643

СУРАЛЦАГЧИЙН ҮНЭЛГЭЭ
(*Student assessment*)

Сурлагын амжилтын түвшнийг тогтоох, мэдлэг, чадвар, хандлага төлөвшлийн ахиц, өөрчлөлтийг бодитой үнэлэх, тэдэнд тулгарч буй бэрхшээлийг илрүүлж дэмжлэг үзүүлэх, урамшуулах үйл явц;

ШАЛГУУР
(*Criteria*)

Зорилт, стандартын биелэлтийг тодорхойлоход ашигладаг жишиг үзүүлэлт эсвэл түвшин;
(UNESCO-CEPES, 2007)

ҮНЭЛГЭЭНИЙ ШАЛГУУР
(*Assessment criteria*)

Суралцахуйн үр дүнд хүрэхэд шаардлагатай тодорхой мэдлэг, чадвар, хандлагыг тодорхойлдог.

ОНОШЛОХ ҮНЭЛГЭЭ
(*Diagnostic assessment*)

Хичээл, сургалтын эхэнд суралцагчдын өмнөх мэдлэг, чадвар, хандлага төлөвшлийг тандах зорилгоор хийгдэх үнэлгээ;

ЯВЦЫН ҮНЭЛГЭЭ
(*Formative assessment*)

Багш, суралцагчийн зүгээс суралцагчийн “суралцахуй”-г танин мэдэх, хариу үйлдэл үзүүлэх зорилгоор сургалтын явц /ээлжит хичээл/-д хийгдэх үнэлгээ;

ҮР ДҮНГИЙН ҮНЭЛГЭЭ
(*Summative assessment*)

Хичээл, сургалт /нэгж, хагас жил, жилийн эцэст г.м тодорхой хугацааны/-ын дараа үнэлгээний шалгуурт хүрсэн байдлыг тогтоож, цаашид суралцахуй болон багшлахуйд анхаарах зүйлийг тодорхойлох зорилгоор хийгдэх үнэлгээ;

СУРАЛЦАГЧИЙН ҮНЭЛГЭЭ

Боловсролын үнэлгээний нэг чухал хэсэг нь суралцагчийн үнэлгээ юм. Энэ нь суралцагчийн суралцах үйл ажиллагаа /суралцахуй/-ны талаарх мэдээлэл цуглуулах, сайжруулах, шаардлагатай тохиолдолд шийдвэр гаргах зорилгоор системтэй мэдээлэл цуглуулах, дүн шинжилгээ хийх, үнэлэлт дүгнэлт хийх үйл явц юм. Багш нар хичээл сургалтын явцад суралцагчийг үнэлж журналд дүн тавих, нэгж, бүлэг сэдвийн дараа шалгалт /сорилго¹/ авах, засаж оноожуулах /хэмжилт хийх²/, үнэлж дүгнэх³ зэрэг байнга хийдэг ажил нь үнэлгээний үйл явцад хамаарна.

Бид үнэлгээний шалгалт авах, дүн тавих үйл явцыг хийдэг боловч шалгалтаар дамжуулан суралцахуйн талаар ямар ач холбогдолтой мэдээлэл цуглуулж буй, үр дүнд шинжилгээ хийх, шинжилгээний үр дүнг сургалтын үйл ажиллагаанд бүтээлчээр хэрэглэх байдлыг орхигдуулж ирсэн. Суралцагчийн үнэлгээг зөвхөн дүн тавихын тулд хийж ирсэн тогтсон ойлголт, хандлагыг өөрчлөх хэрэгцээ байна.

Суралцагчийн үнэлгээ гэдэгт “суралцагчийн сурлагын амжилтын түвшнийг тогтоох, мэдлэг, чадвар, хандлага төлөвшилийн ахиц, өөрчлөлтийг бодитой үнэлэх, түүнд тулгарч буй бэрхшээлийг илрүүлж дэмжлэг үзүүлэх, урамшуулах үйл явц”-ыг ойлгоно.

Хичээл, сургалтын өдөр тутмын болон тодорхой хугацааны /бүлэг сэдэв, хагас жил, жилийн эцэс/ дараа хийдэг бүх төрлийн үнэлгээ “шалгуур”-т суурилсан байна.

ШАЛГУУРТ СУУРИЛСАН ҮНЭЛГЭЭ, ҮНЭЛГЭЭНИЙ ШАЛГУУР

Багш нарын хувьд “үнэлгээ”-г шалгуурт суурилсан байдлаар үр дүнтэй хийхийн тулд үнэлгээний шалгуур болон шалгуурт суурилсан үнэлгээний талаарх мэдлэг ойлголтоо өргөжүүлэн гүнзгийрүүлэх шаардлагатай.

Суралцахуйн үр дүнд эзэмшвэл зохих мэдлэг, чадвар, хандлага төлөвшилд баримжаалж боловсруулсан тодорхой шалгуур (хүрэх үр дүн)-тай харьцуулж суралцагчийн сурлагын амжилтыг үнэлэх үйл явцыг шалгуурт суурилсан үнэлгээ /criterion referenced assessment/ гэдэг. Өөрөөр хэлбэл суралцагчийн гүйцэтгэлийг бусад суралцагчтай бус зөвхөн үнэлгээний шалгууртай харьцуулж үнэлж, дүгнэх үйл явц гэсэн үг.

Үнэлгээний шалгуур нь:

- Суралцахуйн үр дүнд нийцсэн сурагчийн гүйцэтгэлийг хэрхэн тодорхойлохыг зааж өгдөг.
- Сурагч суралцахуйн үр дүнг амжилттай эзэмшсэнийг харуулахын тулд юуг хийж чадаж байгаагийн товч илэрхийлэл
- Суралцахуйн үр дүн бүрийг эзэмшсэн байх тодорхой, хоёрдмол утгагүй нотолгоог бий болгох зорилготой.

¹ Сорилго нь бүх суралцагчдыг тодорхой хугацааны дараа зохион байгуулдаг, асуултын багцаас тогтсон үнэлгээний тодорхой төрөл юм. Сорилго нь тоон болон ямар нэг ангиллын хэмжээсийг ашиглан суралцагчийн нэг ба хэд хэдэн шинж чанарыг хэмжих, илэрхийлэх гэсэн системтэй арга хэрэгсэл юм.

² Хэмжилт нь сорилго, эсвэл үнэлгээний төрлийн үр дүнг тусгай дүрэм (жишээлбэл, зөв хариултыг тоолох, оноо өгөх г.м)-ийн дагуу тоогоор илэрхийлдэг. Ихэнхдээ оноо өгөх /scoring/ гэж тодорхойлдог.

³ Үнэлгээний мэдээллийг хэрэглэн, тогтсон шалгуур үзүүлэлтэд харгалзах чансааг тодорхойлох үйл явц

Өөрөөр хэлбэл, үнэлгээний шалгуур гэдэг нь сургалтын явцад суралцагч бүрийн эзэмшвэл зохих мэдлэг, чадвар, хандлага төлөвшил буюу хүрэх үр дүн юм.

Үнэлгээний шалгуур нь дараах ач холбогдолтой. Үүнд:

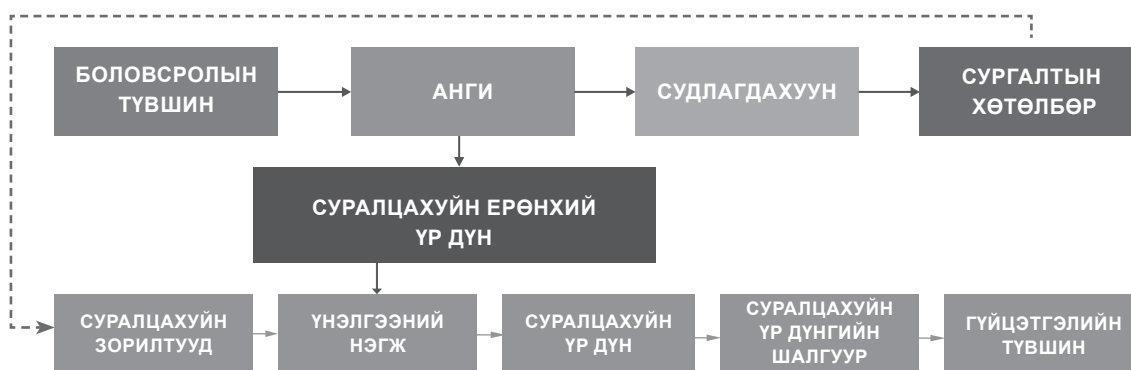
- Суралцагчийн сурлагын амжилтыг үнэлж, дүгнэх ижил хэмжүүрийг тодорхой, ил тод болгох.
- Үнэлгээг зөв, бодитой хийх боломж бүрдэх.
- Даалгавар боловсруулахад баримжаа болох.
- Тухайн суралцагчийн суралцахуйн давуу, сул тал, тулгамдаж буй бэрхшээлийн талаарх мэдээллийг цуглуулах.
- Суралцахуйн арга зүйг төлөвлөх, хэрэгжүүлэх замаар багшлахуйг сайжруулах боломжийг бүрдүүлэх.
- Суралцагчийг ижил шалгуураар үнэлж, тэдний ахиц амжилт, өөрчлөлтийг хянах боломж олгох.

Үнэлгээний шалгуур нь дараах шаардлагад⁴ нийцсэн байна. Үүнд:

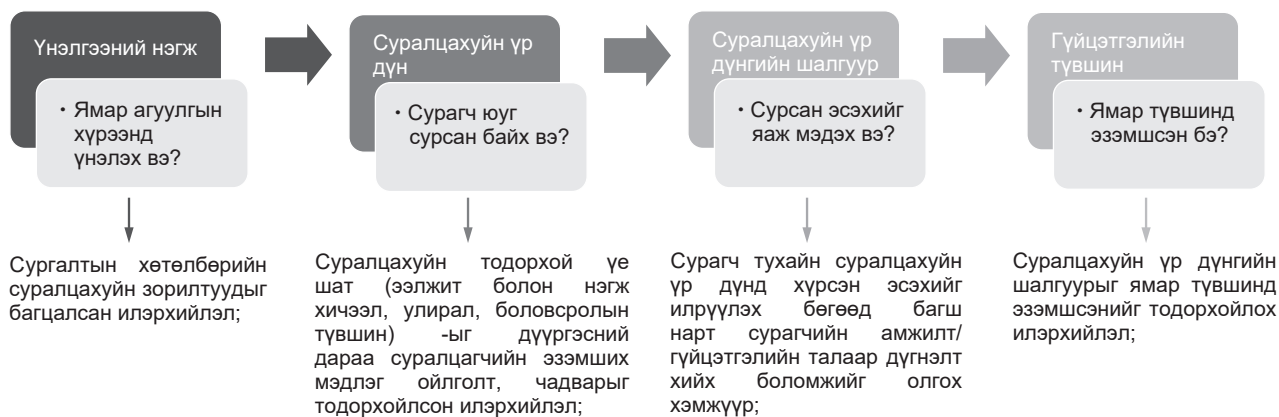
- Боловсролын түвшин, анги, судлагдахуун бүрээр залгамж холбоотой, эрэмбэ ахисан байх
- ЕБС-ийн багш нар шууд авч ашиглах боломжтой байхаар боловсруулсан байх
- Оролцогч бүх тал /суралцагч, багш, эцэг эх, асран хамгаалагч гэх мэт/-д ойлгогдохоор товч тодорхой, оновчтой энгийн үг хэллэгээр бичсэн байх
- Давхцалгүй, нэг нэгнээсээ ялгаатай байх
- Суралцагчдад юу хийхийг тодорхой ойлгуулахуйц үйл /түлхүүр үг/ үгсийг ашигласан байх. Жишээ нь: эмхэтгэх, бий болгох, бүтээх, төлөвлөх, дахин боловсруулах, шинжлэх, дизайн хийх, сонгох, ашиглах, хэрэглэх, үзүүлэх, бэлтгэх, ашиглах, тооцоолох, тайлбарлах, урьдчилан таамаглах, харьцуулах, шүүмжлэх гэх мэт
- Сурагчийн гүйцэтгэл нь ажиглагдахуйц, хэмжигдэхүйц байхаар үг сонгох

ХИЧЭЭЛ, СУРГАЛТЫН ҮР ДҮНГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУРЫН БҮТЭЦ

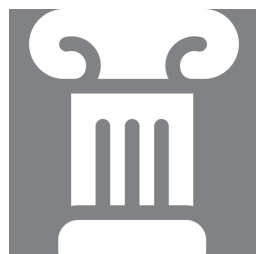
Ерөнхий боловсролын сургуулийн түвшинд хичээл, сургалтын үр дүнг үнэлэх шалгуурыг сургалтын хөтөлбөрийн хүрэх үр дүнд тулгуурлан дараах бүтэцтэйгээр боловсруулсан.

⁴ Эх сурвалж: Боловсролын салбарын хөгжил-Боловсролын чанарт нөлөөлж буй сургуулийн хүчин зүйлс" судалгааны эцсийн тайлан, 1.14 дэх бүлэг. Азийн хөгжлийн банкны техник туслалцааны төсөл, 2017 он.

СУУРЬ БОЛОВСРОЛЫН ТҮВШИН

ТҮҮХ

ХИЧЭЭЛ, СУРГАЛТЫН ҮР ДҮНГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУР

Нэгдүгээр бүлэг. VI - IX анги

ОРШИЛ

Суралцагчийн үнэлгээ нь сурлагын ахиц, амжилтыг үнэлж, сургалтын арга хэлбэр, зохион байгуулалтад тохируулга хийх; анги дэвших болон сургууль төгсөх шалгалт (цаашид “улсын шалгалт” гэх) нь сургалтын хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн үр дүнг үнэлж, сургуулийн үйл ажиллагаа, багшийн арга зүй, үр чадварыг сайжруулахад чиглэдэг бол боловсролын чанарын үнэлгээ нь боловсролын чанар, үр дүнг тодорхойлж, бодлого, төлөвлөлтийг боловсронгуй болгоход чиглэдэг. Ерөнхий боловсролын сургуулийн суралцагчийн болон сургалтын чанарын үнэлгээний журамд зааснаар “Суралцагчийн үнэлгээ нь оношлох, явцын, үр дүнгийн гэсэн төрөлтэй байх бөгөөд үнэлгээ нь шалгуурт суурилсан байна. “Шалгуурт суурилсан үнэлгээ” нь суралцагчийн амжилтын түвшинг хүрэх үр дүнтэй харьцуулан үнэлэхэд чиглэнэ. Хичээл, сургалтын үр дүнг үнэлэх шалгуурыг боловсролын түвшин, анги, хичээл бүрээр боловсролын эрдэм шинжилгээ, арга зүйн байгууллага, боловсролын үнэлгээний байгууллага хамтран боловсруулж, батална.” гэжээ.

Дээрх журамд үр дүнгийн үнэлгээг тухайн хичээл, судлагдахууны агуулгын хүрээнд 8 түвшинтэй байхаар заасан бөгөөд бид энэхүү түүхийн хичээл сургалтын үр дүнгийн үнэлгээний шалгуур тус бүрийг гүйцэтгэлийн 4 түвшинтэйгээр боловсруулсан болно.

Түүхийн хичээл сургалтын үр дүнг үнэлэх шалгуурыг дараах байдлаар боловсрууллаа. Үүнд:

1. Сургалтын хөтөлбөрийн суралцахуйн зорилтуудыг үнэлгээний нэгжид багцалсан. Ингэхдээ дараах арга замыг ашигласан.

- Түүхийн үечлэлийн дагуу, түүхийн үйл явдлаар багцлах;
- Түүхийн шинжлэх судлах арга барил, түүхэн бахархал, үнэт зүйлсээр багцлах;
- Агуулгын хувьд бүгдийг бус цөм (чухал) агуулгыг анхаарах зэрэг болно.

Тухайлбал, VII ангид судлах IV-XV зууны Монгол Улсын түүхийн агуулгыг үнэлгээний нэгжид дараах байдлаар багцалсан.

- “Монголын нийгэм, соёл”

- Харин Чингис хааны Монголын түүхэнд гүйцэтгэсэн үүрэг, түүхэн уламжлал, үнэт зүйлс, түүнийг өвлөх, бахархахтай холбоотой суралцахуйн үр дүнг 5 дахь үнэлгээний нэгжид тодорхойлсон.

Үнэлгээний нэгж нь суралцахуйн үр дүнг илрүүлэх шалгуур боловсруулахад зориулсан бөгөөд зарим үнэлгээний нэгж нь нэгж хичээлийн сэдэвтэй давхцаж болох юм. Мөн анги бүрт “Түүхийг судалж сурцгаая (VI анги)”, “Түүхийн цаг хугацаа (VII анги)”, “Түүхийг шинжлэн судлах нь (X анги)” гэсэн үнэлгээний нэгжийг тодорхойлсныг анхаарах хэрэгтэй. Энэ нь сургалтын хөтөлбөрийн үндсэн зорилгын нэг болох түүхийг шинжлэн судлах арга барилыг сурагчид эзэмшиж буй эсэхийг илрүүлэхэд ач холбогдолтой гэж үзсэн болно.

2. Үнэлгээний нэгж тус бүрийн хүрээнд сурагчийн хүрсэн байх 1-3 суралцахуйн үр дүн (СҮД)-г дараах шаардлагыг харгалзан тодорхойлохыг хичээлээ. Үүнд:

- Түүхэн үзэгдэл үйл явдлын шалтгаан, үйл явдал, үр дагавар, холбоо хамаарал, нөлөөлөл, өөрчлөлтийг илрүүлж сурсан байх;

- Түүхэн үйл явдлыг орон зай, цаг хугацааны хамааралд нь түүхийн асуултын дагуу танилцуулах, жишээ гаргах, тайлбарлах, тодорхойлох, түүхэн тайлбар боловсруулж сурсан байх;

- Олон эх сурвалж, баримт мэдээллийг ашиглаж сурсан байх зэрэг болно.

Тухайлбал, дээр дурдсан “Монголын нийгэм, соёл” үнэлгээний нэгжийн хүрээнд дараах СҮД-г хангахаар тодорхойлсон байна.

- “VI-XV зууны Монгол Улсуудын төр, нийгэм, соёл нь цаг хугацааны явцад хэрхэн өөрчлөгдөн хөгжсөнийг холбогдох эх сурвалжид тулгуурлан тодорхойлно.”

- “Монголын эзэнт улсуудыг монголчуудын байгуулсан улс болохыг олон эх сурвалжид тулгуурлан тодорхойлно.”

3. СҮД бүрт түүнд хүрч чадсан эсэхийг илрүүлэхүйц 1-4 шалгуурыг (СҮД-ийн шалгуур) боловсруулсан. Ингэхдээ а) суралцахуйн үр дүн, түүний танин мэдэхүйн түвшинд нийцсэн байх, б) хэмжигдэхүйц байх в) суралцагчийг үнэлэх мэдлэг, чадвар, арга барилыг оновчтой тодорхойлох зэрэг шаардлагыг хангахыг хичээсэн болно.

4. Эцэст нь СҮД-ийн шалгуур бүрээр сурагчийн гүйцэтгэлийг 4 түвшнээр, түвшин бүрт 1-2 үзүүлэлтээр тодорхойллоо. Ингэхдээ СҮД-ийн шалгуурын танин мэдэхүйн түвшинд тохируулах, сурагчийн юуг, хэрхэн гүйцэтгэсэн байхыг оновчтой тодорхойлохын оролдлоо.

Зураг 1. Түүхийн хичээл сургалтын үр дүнг үнэлэх шалгуур боловсруулсан үйл явц

Түүхийн хичээл сургалтын үр дүнг үнэлэх шалгуурын хэрэглээ, ач холбогдлыг дараах байдлаар тодорхойлох боломжтой юм. Үүнд:

- Үндэсний болон орон нутгийн, нэгж сургууль бүр түүхийн сургалтын хөтөлбөрт нийцсэн “Даалгаврын нээлттэй сан” бүрдүүлэхдээ даалгаварт тавих шалгуур болгох ашиглах (даалгаврын сан үүсгэх);
- Багш болон сурагч, бусад хэрэглэгчид түүхийн сургалтын хөтөлбөрийг судалснаар хүрэх СҮД-ийн талаар нэгдсэн ойлголттой байх;
- Хөндлөнгийн болон өөрийн үнэлгээ хийх талууд нэгдсэн шалгуурыг баримтлах;

Мөн багш нарын хувьд үнэлгээний нэгжид харгалзах СҮД, түүний шалгуур болон шалгуур тус бүрийн хувьд тодорхойлсон гүйцэтгэлийн түвшний үзүүлэлтийг ашиглан хичээлийн жилийн сургалтын төлөвлөгөөний дагуу төлөвлөсөн нэгж хичээлийн явцын болон үр дүнгийн үнэлгээнд ашиглах даалгаврыг боловсруулахдаа ашиглах боломжтой.

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ. СУУРЬ БОЛОВСРОЛ

1.1. VI АНГИЙН ХИЧЭЭЛ СУРГАЛТЫН ҮР ДҮНГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУР

1.1.1. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ. СУРАЛЦАХУЙН ҮР ДҮН (СҮД) БА ШАЛГУУР

№	Суралцахуйн зорилт код	Үнэлгээний нэгж	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1	6.1а. Түүхийн асуулт асуух, зохиох 6.1б. Түүхийн он тоолол, түүхэн газар зүйн зургийн талаар мэдэх, хэрэглэх 6.1в. Түүхийн эх сурвалжийг нэрлэх, ангилах, эх сурвалжтай ажиллах зарим аргыг хэрэглэх	6.1 Түүхийг судалж сурцгаая	1. Сурагч өнгөрсөн үед болсон түүхэн үйл явдлын агуулга бүхий асуулт зохионо, асууж чаддаг болно.	а. Түүхийн асуулт зохиодог, асуудаг
				б. Түүхийн асуултын утгыг ойлгож хариулдаг.
			2. Сурагч түүхийн үйл явдал нь өнгөрсөн үед, тодорхой цаг хугацаа, газар нутаг дээр болдгийг тайлбарлаж чаддаг болно.	а. Он тооллын энгийн бодлого бодох замаар тухайн түүхэн үйл НТ болон НТӨ аль онд (хэзээ) болсныг тооцоолдог, он тооллын шугам дээр он цагийг тэмдэглэдэг.
				б. Монгол Улсын болон дэлхийн газар зүйн зураг дээр тухайн түүхэн үйл явдал болсон газар орныг заадаг.
			3. Сурагч түүхийн эх сурвалжуудыг ашиглан өнгөрсөн үед болсон түүхийн үйл явдлыг мэдэж болдгийг жишээгээр тайлбарлж чаддаг болно.	а. Түүхийн эх сурвалжийн ангиллыг бүдүүвч зураглалаар харуулж тайлбарладаг.
				б. Тухайн түүхэн үйл явдлын талаарх мэдээллийг түүхийн ямар эх сурвалж ашиглан боловсруулсныг жишээ баримттайгаар тайлбарладаг.

2	6.2а.Түүхийн олдвор болон газрын зураг ашиглан хүний үүсэл, тархалтыг дүрслэн харуулах 6.2б. Эртний хүмүүсийн аж ахуй (олзворлох, түүвэрлэх), багаж зэвсгийн (чулуун зэвсэг) талаар мэдэх, тэдний аж амьдралыг дүрслэн харуулах, танилцуулах 6.2в. Эртний хүмүүсийн аж ахуй (газар тариалан, мал аж ахуй)-н хөгжил, тэдний амьдралд гарсан өөрчлөлтийг зураглан харуулах 6.3а. Эртний хот тосгодын олдвор, газар зүйн зураг зэргийг ашиглан суурин иргэншил хэрхэн, хаана, яагаад үүссэнийг тайлбарлах 6.3б. Багаж зэвсгийн (төмөр зэвсэг) болон бичиг үсгийн үүсэл, хөгжил иргэншлийн хөгжилд хэрхэн нөлөөлснийг тайлбарлах 6.3в. Монгол нутаг дахь хадны зураг, түүвэр олдвор зэрэгт тулгуурлан эртний нүүдэлчдийн аж амьдралыг дүрсэлж, онцлогийг нь тодорхойлох 6.3г. Нүүдэлчид байгальтайгаа хэрхэн зохицон амьдардгийг жишээгээр тайлбарлах, байгалийг хайрлаж, хамгаалахыг эрмэлзэх 6.3д. Монгол нутаг дахь эртний нүүдэлчдийн дурсгалыг мэдэж нэрлэх, тэдгээрийг хамгаалахыг эрмэлзэх	6.2 Өвөг түүх, эртний иргэншил	1. Сурагч өвөг түүхийн олдворыг ашиглан хүний үүсэл, эртний хүмүүсийн эрхлэх аж ахуйг тодорхойлж чаддаг болно.	а. Өвөг түүхийн үеийн олдворыг ашиглан хүний үүсэл, тархалтыг түүхийн асуултын хүрээнд тайлбарладаг.
				б. Өвөг түүхийн үеийн хүмүүсийн эрхлэх аж ахуйд гарсан өөрчлөлтийг жишээ, баримтаар тодорхойлдог.
			2. Сурагч эртний иргэншлийн үүсэл, хөгжил түүнд нөлөөлсөн хүчин зүйлсийг тодорхойлж чаддаг болно.	а. Иргэншил хэрхэн үүссэнийг түүхийн асуултын хүрээнд тайлбарладаг.
				б. Иргэншил хэрхэн хөгжсөнийг өгсөн асуултын хүрээнд тодорхойлдог.
			3. Сурагч эртний нүүдэлчдийн аж амьдралын онцлогийг тодорхойлж чаддаг болно.	а. Эртний нүүдэлчдийн түүхэн дурсгал, олдворыг нэрлэдэг.
				б. Нүүдэлчдийн аж амьдралын онцлогийг тодорхойлдог.

3	6.4.а. Хоёр Мөрний болон Египетчүүдийн аж амьдралыг дүрслэх, тэдний бүтээсэн соёлын өв, түүхэн дурсгалуудыг нэрлэх, танилцуулах 6.4.б. Грек, Ромчуудын аж амьдралыг дүрслэн илэрхийлэх, өнөө үед үлдсэн соёлын түүхэн өв, дурсгалуудыг нэрлэх, танилцуулах 6.4.в. Эртний Хятад болон Энэтхэгчүүдийн аж амьдралыг дүрслэх, тэдний бүтээсэн соёлын өв, дурсгалуудыг нэрлэх, танилцуулах 6.5.а. Монголын эртний улсуудыг нэрлэх, түүхийн асуулт тавих, хариулах замаар тухайн улсын түүхийг танилцуулах 6.5.б. Түүхийн дурсгал, олдвор, домгийг ашиглан Монголын эртний улсуудын үеийн соёлтой танилцах, соёлын өвийг хайрлан хамгаалахыг эрмэлзэх 6.5.в. Түүхийн дурсгал, олдворыг ашиглан Монголын эртний улсуудын аж ахуй, хүмүүсийн амьдралыг дүрслэн тайлбарлах	6.3 Дэлхийн эртний улсууд	1. Сурагч дэлхийн эртний улсуудын аж амьдрал, соёлын дурсгалуудыг танилцуулж чаддаг болно.	а. Эртний Хоёр Мөрний болон Египетчүүдийн аж амьдрал, соёлын өв, түүхэн дурсгалыг нэрлэж танилцуулдаг. б. Эртний Грек, Ромчуудын аж амьдрал соёлын өв, түүхэн дурсгалыг танилцуулдаг. в. Эртний Хятад, Энэтхэгчүүдийн аж амьдрал, соёлын өв, түүхэн дурсгалыг танилцуулдаг.
			2. Сурагч Монголын эртний улсуудын түүхийг түүхийн асуултад хариулах замаар танилцуулж чаддаг болно.	а. Монголын эртний улсуудын түүхэн үйл явдлыг түүхийн асуултад хариулах замаар баримт, эх сурвалж ашиглан танилцуулдаг.
			3. Сурагч Монголын эртний улсуудын түүхэн дурсгалыг хамгаалах арга замаа илэрхийлдэг, өөрийн оролцоогоо оруулж чаддаг болно.	а. Монголын эртний улсуудын түүхэн дурсгалыг нэрлэдэг, газрын зурагт заадаг.
				б. Монголын эртний улсуудын түүхэн дурсгалыг хамгаалах арга зам, өөрийн оруулах хувь нэмрийг тодорхойлдог.

1.1.2. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ ТУС БҮРИЙН СУРАЛЦАХУЙН ҮР ДҮНГИЙН ШАЛГУУР, ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН ТҮВШИН

6.1. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ. ТҮҮХИЙГ СУДАЛЖ СУРЦГААЯ

№	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1	Сурагч өнгөрсөн үед болсон түүхэн үйл явдлын агуулга бүхий асуулт зохионо, асууж чаддаг болно.	а. Түүхийн асуулт зохиодог, асуудаг
		б. Түүхийн асуултын утгыг ойлгож хариулдаг.
2	Сурагч түүхийн үйл явдал нь өнгөрсөн үед, тодорхой цаг хугацаа, газар нутаг дээр болдгийг тайлбарлаж чаддаг болно.	а. Он тооллын энгийн бодлого бодох замаар тухайн түүхэн үйл НТ болон НТӨ аль онд (хэзээ) болсныг тооцоолдог, он тооллын шугам дээр он цагийг тэмдэглэдэг.
		б. Монгол Улсын болон дэлхийн газар зүйн зураг дээр тухайн түүхэн үйл явдал болсон газар орныг заадаг.
3	Сурагч түүхийн эх сурвалжуудыг ашиглан өнгөрсөн үед болсон түүхийн үйл явдлыг мэдэж болдгийг жишээгээр тайлбарлаж чаддаг болно.	а. Түүхийн эх сурвалжийн ангиллыг бүдүүвч зураглалаар харуулж тайлбарладаг.
		б. Тухайн түүхэн үйл явдлын талаарх мэдээллийг түүхийн ямар эх сурвалж ашиглан боловсруулсныг жишээ баримттайгаар тайлбарладаг.

СҮД-ийн шалгуур тус бүрийн гүйцэтгэлийн түвшин

№	СҮД-ийн шалгуур	Гүйцэтгэлийн түвшин			
		I	II	III	IV
1	а. Түүхийн асуулт зохиодог, асуудаг	– Хэзээ, хаана, хэн, юу, яаж зэрэг асуух үгсийг ашиглан түүхийн холбогдолтой хураангуй асуулт зохиодог.	– Хэзээ, хаана, ямар, хэн, юу зэрэг асуух үгсийг ашиглан түүхийн холбогдолтой хураангуй асуулт зохиодог. – Бусдаас түүхийн холбогдолтой асуулт асуудаг.	– Хэзээ, хаана, яагаад, ямар, хэн, юу, яаж зэрэг асуух үгсээс заримыг нь ашиглан түүхийн холбогдолтой дэлгэрэнгүй асуултыг зохиодог. – Зохиосон асуултаа бусдаас ойлгомжтой асуудаг.	– Хэзээ, хаана, яагаад, ямар, хэн, юу, яаж зэрэг асуух үгсийг ашиглан түүхийн холбогдолтой дэлгэрэнгүй асуултыг зөв зохиодог. – Зохиосон асуултаа бусдаас тодорхой, ойлгомжтой асуудаг.
2	б. Түүхийн асуултын утгыг ойлгож хариулдаг.	– Түүхийн асуултад хариулахыг оролддог.	– Түүхийн асуултад хариулдаг.	– Түүхийн асуултад ерөнхийд нь хариулдаг.	– Түүхийн асуултад бүрэн, оновчтой хариулдаг.
3	а. Он тооллын энгийн бодлого бодох замаар тухайн түүхэн үйл НТ болон НТӨ аль онд (хэзээ) болсныг тооцоолдог, он тооллын шугам дээр он цагийг тэмдэглэдэг.	– НТ, НТӨ тооллыг ялган таньдаг. – Он тооллын энгийн бодлого бодож тухайн түүхэн үйл явдал хэдэн онд, одоогоос хэдэн жилийн өмнө болсныг ойролцоогоор тооцоолдог. – Тухайн түүхэн үйл явдлын зарим он цагийн, он тооллын шугам дээр тэмдэглэхийг оролддог.	– НТ нь одоогийн он цагийг тэмдэглэдэг гэх байдлаар тайлбарладаг. – Он тооллын энгийн бодлого бодож тухайн түүхэн үйл явдал хэдэн онд, одоогоос хэдэн жилийн өмнө болсныг тооцоолдог. – Тухайн түүхэн үйл явдлын зарим он цагийн, он тооллын шугам дээр тэмдэглэдэг.	– НТ, НТӨ тоолол нь он цаг, хэрхэн тоолдгийг тайлбарладаг. Тухайлбал, НТ нь Христийн мэндэлсэн нэг оноос өнөөг хүртэл тоолдгийг тайлбарладаг. – Он тооллын бодлого бодож тухайн түүхэн үйл явдал хэдэн онд, хэддүгээр зуунд, одоогоос хэдэн жилийн өмнө болсныг тооцоолдог. – Тухайн түүхэн үйл явдлын он цагийн, он тооллын шугам дээр тэмдэглэдэг.	– НТ нь Христийн мэндэлсэн нэг оноос өнөөг хүртэл, НТӨ нь хүний хөгжлийн түүх эхэлсэн цагаас Христийн мэндэлсэн 1 оныг хүртэлх он цагийг тэмдэглэдэг гэх зэргээр ямар цаг хугацааг, хэрхэн тэмдэглэдгийг бүрэн тайлбарладаг. – Он тооллын бодлого бодож тухайн түүхэн үйл явдал хэдэн онд, хэддүгээр зуун, мянганд, одоогоос хэдэн жилийн өмнө болсныг зөв тооцоолдог. – Тухайн түүхэн үйл явдлын он цагийн, он тооллын шугам дээр зөв тэмдэглэдэг.

4	б. Монгол Улсын болон дэлхийн газар зүйн зураг дээр тухайн түүхэн үйл явдал болсон газар орныг заадаг.	Тухайн түүхэн үйл явдлыг тайлбарлахдаа газар зүйн зураг ашигладаг.	Тухайн түүхэн үйл явдлыг газар зүйн зураг ашиглаж, хэзээ болсныг тайлбарладаг.	Тухайн түүхэн үйл явдлыг тайлбарлахдаа дараах шаардлагыг ерөнхийд нь хангадаг. Үүнд: – Тухайн үйл явдал хаана болсныг газар зүйн зурагт заадаг. – Мөн хэзээ, яаж болсныг тайлбарладаг.	Тухайн түүхэн үйл явдлыг тайлбарлахдаа дараах шаардлагыг бүрэн хангадаг. Үүнд: – Тухайн үйл явдал хаана болсныг газар зүйн зурагт заадаг. – Мөн хэзээ, яаж болсныг тайлбарладаг.
5	а. Түүхийн эх сурвалжийн ангиллыг бүдүүвч зураглалаар харуулж тайлбарладаг.	Түүхийн эх сурвалжийг нэрлэдэг, ангилдаг, бүдүүвчээр харуулдаг.	Түүхийн эх сурвалжийг эд өлгийн, аман гэж ангилдгийг бүдүүвчээр харуулж тайлбарладаг.	Түүхийн эх сурвалжийн ангиллыг дараах хүрээнд ерөнхийд нь тайлбарладаг. Үүнд: – эх сурвалжийн ангилал: эд өлгийн, бичгийн гэх мэт – ангиллыг харуулсан бүдүүвч, дүрслэл – ангилал тус бүрээр гаргасан жишээ	Түүхийн эх сурвалжийн ангиллыг дараах хүрээнд бүрэн хамруулж, тайлбарладаг. Үүнд: – эх сурвалжийн ангилал: эд өлгийн, бичгийн, аман гэх мэт – ангиллыг харуулсан бүдүүвч, дүрслэл – ангилал тус бүрээр гаргасан жишээ
6	б. Тухайн түүхэн үйл явдлын талаарх мэдээллийг түүхийн ямар эх сурвалж ашиглан боловсруулсныг жишээ баримттайгаар тайлбарладаг.	Тухайн түүхэн үйл явдлын талаарх мэдээлэлд ямар эх сурвалж ашигласныг тайлбарлахыг оролддог.	Тухайн түүхэн үйл явдлын талаарх мэдээлэлд ямар эх сурвалж ашигласныг жишээгээр тайлбарладаг.	Тухайн түүхэн үйл явдлын талаарх мэдээлэлд ямар эх сурвалжийг, хэрхэн ашигласныг жишээ, баримттайгаар ерөнхийд нь тайлбарладаг.	Тухайн түүхэн үйл явдлын талаарх мэдээлэлд ямар эх сурвалжийг, хэрхэн ашигласныг жишээ, баримттайгаар бүрэн тайлбарладаг.

6.2. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ. ӨВӨГ ТҮҮХ, ЭРТНИЙ ИРГЭНШИЛ

№	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1	Сурагч өвөг түүхийн олдворыг ашиглан хүний үүсэл, эртний хүмүүсийн эрхлэх аж ахуйг тодорхойлж чаддаг болно.	а. Өвөг түүхийн үеийн олдворыг ашиглан хүний үүсэл, тархалтыг түүхийн асуултын хүрээнд тайлбарладаг.
		б. Өвөг түүхийн үеийн хүмүүсийн эрхлэх аж ахуйд гарсан өөрчлөлтийг жишээ, баримтаар тодорхойлдог.
2	Сурагч эртний иргэншлийн үүсэл, хөгжил түүнд нөлөөлсөн хүчин зүйлсийг тодорхойлж чаддаг болно.	а. Иргэншил хэрхэн үүссэнийг түүхийн асуултын хүрээнд тайлбарладаг.
		б. Иргэншил хэрхэн хөгжсөнийг өгсөн асуултын хүрээнд тодорхойлдог.
3.	Сурагч эртний нүүдэлчдийн аж амьдралын онцлогийг тодорхойлж чаддаг болно.	а. Эртний нүүдэлчдийн түүхэн дурсгал, олдворыг нэрлэдэг.
		б. Нүүдэлчдийн аж амьдралын онцлогийг тодорхойлдог.

СҮД-ийн шалгуур тус бүрийн гүйцэтгэлийн түвшин

№	СҮД-ийн шалгуур	Гүйцэтгэлийн түвшин			
		I	II	III	IV
1	а. Өвөг түүхийн үеийн олдворыг ашиглан хүний үүсэл, тархалтыг түүхийн асуултын хүрээнд тайлбарладаг.	Өвөг түүхийн үеийн олдворыг ашиглан хүний үүсэл, тархалтыг түүхийн асуултад хариулах замаар тайлбарлахыг оролддог.	Өвөг түүхийн үеийн олдворыг ашиглан хүний үүсэл, тархалтыг дараах түүхийн асуултад хариулах замаар тайлбарладаг. Үүнд: – Хүн хэзээ үүссэн бэ? – Эртний хүмүүс юу хийж амьдардаг байсан бэ? – Хүмүүс хаашаа, яагаад нүүсэн бэ?	Өвөг түүхийн үеийн олдворыг ашиглан хүний үүсэл, тархалтыг дараах түүхийн асуултад хариулах замаар ерөнхийд нь тайлбарладаг. Үүнд: – Хүн хэзээ үүссэн бэ? – Эртний хүмүүс юу хийж амьдардаг байсан бэ? – Хүмүүс хаашаа, яагаад нүүсэн бэ? – Нүүж тархсанаар хүмүүсийн амьдралд ямар өөрчлөлт гарсан бэ?	Өвөг түүхийн үеийн олдворыг ашиглан хүний үүсэл, тархалтыг дараах түүхийн асуултад бүрэн хариулах замаар тайлбарладаг. Үүнд: – Хүн хэзээ үүссэн бэ? – Эртний хүмүүс юу хийж амьдардаг байсан бэ? – Хүмүүс хаашаа, яагаад нүүсэн бэ? – Нүүж тархсанаар хүмүүсийн амьдралд ямар өөрчлөлт гарсан бэ? – Эртний хүмүүсийн амьдралын талаар бид яаж мэддэг бэ?
2	б. Өвөг түүхийн үеийн хүмүүсийн эрхлэх аж ахуйд гарсан өөрчлөлтийг жишээ, баримтаар тодорхойлдог.	Эртний хүмүүс ямар ямар аж ахуй эрхэлдэг байсныг тодорхойлдог.	Эртний хүмүүсийн эрхлэх аж ахуйг тодорхойлохдоо түүвэрлэх аж ахуй эрхэлж байгаад газар тариалан эрхлэх болсон гэх байдлаар тодорхойлдог.	Эртний хүмүүсийн эрхлэх аж ахуйд гарсан өөрчлөлтийг жишээ баримтаар дараах хүрээнд ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: – Олзворлох, түүвэрлэх аж ахуй - чулуун зэвсэг – Үйлдвэрлэх аж ахуй – газар тариалан, мал аж ахуй – Төмөр зэвсэг	Эртний хүмүүсийн эрхлэх аж ахуйд гарсан өөрчлөлтийг жишээ баримтаар дараах хүрээнд бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: – Олзворлох, түүвэрлэх аж ахуй - чулуун зэвсэг – Үйлдвэрлэх аж ахуй – газар тариалан, мал аж ахуй – Төмөр зэвсэг
3	а. Иргэншил хэрхэн үүссэнийг түүхийн асуултын хүрээнд тайлбарладаг.	Иргэншил хэрхэн үүссэнийг дараах түүхийн асуултын хүрээнд тайлбарладаг. Үүнд: – Тархаж, нүүж явсан эртний хүмүүс яагаад суурин амьдрах болсон бэ? – Хаана, ямар газар хүмүүс суурьшсан бэ? Яагаад?	Иргэншил хэрхэн үүссэнийг дараах түүхийн асуултын хүрээнд тайлбарладаг. Үүнд: – Тархаж, нүүж явсан эртний хүмүүс яагаад суурин амьдрах болсон бэ? – Хаана, ямар газар хүмүүс суурьшсан бэ? Яагаад? – Суурин амьдралтай хүмүүсийн аж амьдралын онцлог юу вэ?	Иргэншил хэрхэн үүссэнийг дараах түүхийн асуултын хүрээнд ерөнхийд нь тайлбарладаг. Үүнд: – Тархаж, нүүж явсан эртний хүмүүс яагаад суурин амьдрах болсон бэ? – Хаана, ямар газар хүмүүс суурьшсан бэ? Яагаад? – Суурин амьдралтай хүмүүсийн аж амьдралын онцлог юу вэ? – Иргэншил гэж юу вэ?	Иргэншил хэрхэн үүссэнийг дараах түүхийн асуултын хүрээнд бүрэн тайлбарладаг. Үүнд: – Тархаж, нүүж явсан эртний хүмүүс яагаад суурин амьдрах болсон бэ? – Хаана, ямар газар хүмүүс анх суурьшсан бэ? Яагаад? – Суурин амьдралтай хүмүүсийн аж амьдралын онцлог юу вэ? – Иргэншил гэж юу вэ?

4	б. Иргэншил хэрхэн хөгжсөнийг өгсөн асуултын хүрээнд тодорхойлдог.	Иргэншил хэрхэн хөгжсөнийг өгсөн асуултын хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: – Чулуун зэвсэг, төмөр зэвсэг 2 ямар ялгаатай вэ? – Хүмүүс төмрийг хэрхэн ашиглаж сурсан бэ? – Хүмүүс хэзээнээс анх бичиж сурсан бэ?	Иргэншил хэрхэн хөгжсөнийг өгсөн асуултын хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: – Чулуун зэвсэг, төмөр зэвсэг 2 ямар ялгаатай вэ? – Хүмүүс төмрийг хэрхэн ашиглаж сурсан бэ? – Хүмүүс хэзээнээс анх бичиж сурсан бэ? – Бичиг үсгийн дурсгалуудыг хаанаас олсон бэ? – Монголчууд ямар бичиг үсэгтэй байсан бэ?	Иргэншил хэрхэн хөгжсөнийг өгсөн асуултын хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: – Чулуун зэвсэг, төмөр зэвсэг 2 ямар ялгаатай вэ? – Хүмүүс төмрийг хэрхэн ашиглаж сурсан бэ? – Хүмүүс хэзээнээс анх бичиж сурсан бэ? – Бичиг үсгийн дурсгалуудыг хаанаас олсон бэ? – Монголчууд ямар бичиг үсэгтэй байсан бэ? – Төмөр зэвсэг, бичиг үсэг үүсэж хөгжсөн нь хүмүүсийн ахуй амьдралд хэрхэн нөлөөлсөн бэ?	Иргэншил хэрхэн хөгжсөнийг өгсөн асуултын хүрээнд бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: – Чулуун зэвсэг, төмөр зэвсэг 2 ямар ялгаатай вэ? – Хүмүүс төмрийг хэрхэн ашиглаж сурсан бэ? – Хүмүүс хэзээнээс анх бичиж сурсан бэ? – Бичиг үсгийн дурсгалуудыг хаанаас олсон бэ? – Монголчууд ямар бичиг үсэгтэй байсан бэ? – Төмөр зэвсэг, бичиг үсэг үүсэж хөгжсөн нь хүмүүсийн ахуй амьдралд хэрхэн нөлөөлсөн бэ?
5	а. Эртний нүүдэлчдийн түүхэн дурсгал, олдворыг нэрлэдэг.	Эртний нүүдэлчдийн үлдээсэн түүхэн дурсгал, олдворыг дараах хүрээнд нэрлэхийг оролддог. Үүнд: – Хиргисүүр – Буган хөшөө	Эртний нүүдэлчдийн үлдээсэн түүхэн дурсгал, олдворыг дараах хүрээнд нэрлэдэг. Үүнд: – Хиргисүүр – Буган хөшөө	Эртний нүүдэлчдийн үлдээсэн түүхэн дурсгал, олдворыг дараах хүрээнд ерөнхийд нь нэрлэдэг. Үүнд: – Хиргисүүр – Буган хөшөө – Дөрвөлжин булш	Эртний нүүдэлчдийн үлдээсэн түүхэн дурсгал, олдворыг дараах хүрээнд бүрэн нэрлэдэг. Үүнд: – Хиргисүүр – Буган хөшөө – Дөрвөлжин булш – Түүвэр олдвор
6	б. Нүүдэлчдийн аж амьдралын онцлогийг тодорхойлдог.	Нүүдэлчдийн аж амьдралын онцлогийг эрхлэх аж ахуйтай нь холбон тодорхойлдог.	Нүүдэлчдийн аж амьдралын онцлогийг дараах хүрээнд (2-ыг сонгон) тодорхойлдог. Үүнд: – Эрхлэх аж ахуй – Хоол хүнс – Хувцас – Гэр орон	Нүүдэлчдийн аж амьдралын онцлогийг дараах хүрээнд ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: – Эрхлэх аж ахуй – Хоол хүнс – Хувцас – Гэр орон – Байгальтайгаа хэрхэн зохицон амьдардаг	Нүүдэлчдийн аж амьдралын онцлогийг дараах хүрээнд бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: – Эрхлэх аж ахуй – Хоол хүнс – Хувцас – Гэр орон – Байгальтайгаа хэрхэн зохицон амьдардаг – Суурин иргэншил нүүдлийн иргэншлийн ялгааг тодорхойлдог.

6.3. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ. ДЭЛХИЙН ЭРТНИЙ УЛСУУД

№	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1	Сурагч дэлхийн эртний улсуудын аж амьдрал, соёлын дурсгалуудыг танилцуулж чаддаг болно.	а. Эртний Хоёр Мөрний болон Египетчүүдийн аж амьдрал, соёлын өв, түүхэн дурсгалыг нэрлэж танилцуулдаг.
		б. Эртний Грек, Ромчуудын аж амьдрал соёлын өв, түүхэн дурсгалыг танилцуулдаг.
		в. Эртний Хятад, Энэтхэгчүүдийн аж амьдрал, соёлын өв, түүхэн дурсгалыг танилцуулдаг.
2	Сурагч Монголын эртний улсуудын түүхийг түүхийн асуултад хариулах замаар танилцуулж чаддаг болно.	а. Монголын эртний улсуудын түүхэн үйл явдлыг түүхийн асуултад хариулах замаар баримт, эх сурвалж ашиглан танилцуулдаг.
3	Сурагч Монголын эртний улсуудын түүхэн дурсгалыг хамгаалах арга замаа илэрхийлдэг, өөрийн оролцоогоо оруулж чаддаг болно.	а. Монголын эртний улсуудын түүхэн дурсгалыг нэрлэдэг, газрын зурагт заадаг.
		б. Монголын эртний улсуудын түүхэн дурсгалыг хамгаалах арга зам, өөрийн оруулах хувь нэмрийг тодорхойлдог.

СҮД-ийн шалгуур тус бүрийн гүйцэтгэлийн түвшин

№	СҮД-ийн шалгуур	Гүйцэтгэлийн түвшин			
		I	II	III	IV
1	а. Эртний Хоёр Мөрний болон Египетчүүдийн аж амьдрал, соёлын өв, түүхэн дурсгалыг нэрлэж танилцуулдаг.	Эртний Хоёр Мөрний болон Египетчүүдийн аж амьдрал, түүхийн дурсгалыг дараах хүрээнд зурган мэдээлэл ашиглан нэрлэж танилцуулдаг. Үүнд: – Байгаль, газар зүй: Тигр, Евфрат, Нил, Месопотами – Соёл урлаг: Зиггурат, Пирамид, Сфинкс, Муми – Хүмүүсийн ахуй амьдрал ба нийгэм: Наймаа хийх, Газар тариалан эрхлэх, дархны ажил хийх, – Улс төр: Шүмэр, Вавилон, ассир, Эртний хаант улсын үе, дунд хаант улсын үе	Эртний Хоёр Мөрний болон Египетчүүдийн аж амьдрал, түүхийн дурсгалыг дараах хүрээнд зурган мэдээлэл ашиглан нэрлэж танилцуулдаг. Үүнд: – Байгаль, газар зүй: Тигр, Евфрат, Нил, Месопотами – Соёл урлаг: Зиггурат, Пирамид, Сфинкс, Муми – Хүмүүсийн ахуй амьдрал ба нийгэм: Наймаа хийх, Газар тариалан эрхлэх, дархны ажил хийх, – Улс төр: Шүмэр, Вавилон, ассир, Эртний хаант улсын үе, дунд хаант улсын үе	Эртний Хоёр Мөрний болон Египетчүүдийн аж амьдрал, түүхийн дурсгалыг дараах хүрээнд зураг, мэдээлэл ашиглан ерөнхийд нь нэрлэж танилцуулдаг. Үүнд: – Байгаль, газар зүй: Тигр, Евфрат, Нил, Месопотами – Соёл урлаг: Зиггурат, Пирамид, Сфинкс, Муми – Хүмүүсийн ахуй амьдрал ба нийгэм: Наймаа хийх, Газар тариалан эрхлэх, дархны ажил хийх, – Улс төр: Шүмэр, Вавилон, ассир, Эртний хаант улсын үе, дунд хаант улсын үе – Түүхэн зүтгэлтэн: Саргон, Хаммурани, Менэс	Эртний Хоёр Мөрний болон Египетчүүдийн аж амьдрал, түүхийн дурсгалыг дараах хүрээнд зураг, мэдээлэл, баримт ашиглан бүрэн нэрлэж танилцуулдаг. Үүнд: – Байгаль, газар зүй: Тигр, Евфрат, Нил, Месопотами – Соёл урлаг: Зиггурат, Пирамид, Сфинкс, Муми – Хүмүүсийн ахуй амьдрал ба нийгэм: Наймаа хийх, Газар тариалан эрхлэх, дархны ажил хийх, – Улс төр: Шүмэр, Вавилон, ассир, Эртний хаант улсын үе, дунд хаант улсын үе – Түүхэн зүтгэлтэн: Саргон, Хаммурани, Менэс

2	б. Эртний Грек, Ромчуудын аж амьдрал соёлын өв, түүхэн дурсгалыг танилцуулдаг.	Эртний Грек, Ромчуудын аж амьдрал соёлын өв, түүхэн дурсгалыг дараах хүрээнд зураг, мэдээлэл ашиглан ерөнхийд нь нэрлэж танилцуулдаг. Үүнд: – Байгаль, газар зүй: Газар дундын тэнгис, Эгийн тэнгис, Тибер гол – Соёл урлаг: Амфитеатр, 12 самбарын хууль, Үндэстнүүдийн хууль	Эртний Грек, Ромчуудын аж амьдрал соёлын өв, түүхэн дурсгалыг дараах хүрээнд зураг, мэдээлэл ашиглан ерөнхийд нь нэрлэж танилцуулдаг. Үүнд: – Байгаль, газар зүй: Газар дундын тэнгис, Эгийн тэнгис, Тибер гол – Соёл урлаг: Амфитеатр, 12 самбарын хууль, Үндэстнүүдийн хууль – Хүмүүсийн ахуй амьдрал ба нийгэм: Спартын нийгэм, Афины нийгэм – Улс төр: Делийн холбоо, Пелопоннесын дайн, Пунийн дайн, Ромын эзэнт гүрэн	Эртний Грек, Ромчуудын аж амьдрал соёлын өв, түүхэн дурсгалыг дараах хүрээнд зураг, мэдээлэл ашиглан ерөнхийд нь нэрлэж танилцуулдаг. Үүнд: – Байгаль, газар зүй: Газар дундын тэнгис, Эгийн тэнгис, Тибер гол – Соёл урлаг: Амфитеатр, 12 самбарын хууль, Үндэстнүүдийн хууль – Хүмүүсийн ахуй амьдрал ба нийгэм: Спартын нийгэм, Афины нийгэм – Улс төр: Делийн холбоо, Пелопоннесын дайн, Пунийн дайн, Ромын эзэнт гүрэн Түүхэн зүтгэлтэн: Гомер, Македонын Александр, Цезарь, Константин	Эртний Грек, Ромчуудын аж амьдрал соёлын өв, түүхэн дурсгалыг дараах хүрээнд зураг, мэдээлэл, баримт ашиглан бүрэн нэрлэж танилцуулдаг. Үүнд: – Байгаль, газар зүй: Газар дундын тэнгис, Эгийн тэнгис, Тибер гол – Соёл урлаг: Амфитеатр, 12 самбарын хууль, Үндэстнүүдийн хууль – Хүмүүсийн ахуй амьдрал ба нийгэм: Спартын нийгэм, Афины нийгэм – Улс төр: Делийн холбоо, Пелопоннесын дайн, Пунийн дайн, Ромын эзэнт гүрэн – Түүхэн зүтгэлтэн: Гомер, Македонын Александр, Цезарь, Константин
3	в. Эртний Хятад, Энэтхэгчүүдийн аж амьдрал, соёлын өв, түүхэн дурсгалыг танилцуулдаг.	Эртний Хятад, Энэтхэгчүүдийн аж амьдрал, соёлын өв, түүхэн дурсгалыг дараах хүрээнд нэрлэж танилцуулдаг. Үүнд: – Байгаль, газар зүй: Инд, Ганга, Шар мөрөн – Соёл урлаг: Хараппа, Цагаан хэрэм, күнзийн хөшөө,	Эртний Хятад, Энэтхэгчүүдийн аж амьдрал, соёлын өв, түүхэн дурсгалыг дараах хүрээнд нэрлэж танилцуулдаг. Үүнд: – Байгаль, газар зүй: Инд, Ганга, Шар мөрөн – Соёл урлаг: Хараппа, Цагаан хэрэм, күнзийн хөшөө, – Хүмүүсийн ахуй амьдрал ба нийгэм: Манугийн хууль, кастын тогтолцоо, цайны соёл – Улс төр: Веда, Шан улс, Жоу улс	Эртний Хятад, Энэтхэгчүүдийн аж амьдрал, соёлын өв, түүхэн дурсгалыг дараах хүрээнд ерөнхийд нь нэрлэж танилцуулдаг. Үүнд: – Байгаль, газар зүй: Инд, Ганга, Шар мөрөн – Соёл урлаг: Хараппа, Цагаан хэрэм, күнзийн хөшөө, – Хүмүүсийн ахуй амьдрал ба нийгэм: Манугийн хууль, кастын тогтолцоо, цайны соёл – Улс төр: Веда, Шан улс, Жоу улс – Түүхэн зүтгэлтэн: Сиддхартга Гаутама, Ашока, Күнз	Эртний Хятад, Энэтхэгчүүдийн аж амьдрал, соёлын өв, түүхэн дурсгалыг дараах хүрээнд бүрэн нэрлэж танилцуулдаг. Үүнд: – Байгаль, газар зүй: Инд, Ганга, Шар мөрөн – Соёл урлаг: Хараппа, Цагаан хэрэм, күнзийн хөшөө, – Хүмүүсийн ахуй амьдрал ба нийгэм: Манугийн хууль, кастын тогтолцоо, цайны соёл – Улс төр: Веда, Шан улс, Жоу улс – Түүхэн зүтгэлтэн: Сиддхартга Гаутама, Ашока, Күнз

4	а. Монголын эртний улсуудын түүхэн үйл явдлыг түүхийн асуултад хариулах замаар баримт, эх сурвалж ашиглан танилцуулдаг.	Монголын эртний улсуудын тухай баримт ашиглан дараах түүхийн асуултын хүрээнд танилцуулахыг оролддог. Үүнд: – Хэзээ: НТӨ 209, НТӨ 198, НТ 93 он, НТ 156, 555 он – Хаана: Ази тив, Монгол Орхон гол, Цагаан хэрэм – Хэн: Модунь шаньюй, Таньшихуай, Пэйло	Монголын эртний улсуудын тухай баримт ашиглан дараах түүхийн асуултын хүрээнд танилцуулдаг. Үүнд: – Хэзээ: НТӨ 209, НТӨ 198, НТ 93 он, НТ 156, 555 он – Хаана: Ази тив, Монгол Орхон гол, Цагаан хэрэм – Хэн: Модунь шаньюй, Таньшихуай, Пэйло – Юу: Монгол болон түрэг угсааны улсууд байгуулагдав.	Монголын эртний улсуудын тухай баримт, эх сурвалжийг ашиглан дараах түүхийн асуултын хүрээнд ерөнхийд нь танилцуулдаг. Үүнд: – Хэзээ: НТӨ 209, НТӨ 198, НТ 93 он, НТ 156, 555 он – Хаана: Ази тив, Монгол Орхон гол, Цагаан хэрэм – Хэн: Модунь шаньюй, Таньшихуай, Пэйло – Юу: Монгол болон түрэг угсааны улсууд байгуулагдав. – Яагаад: Монголын эртний улсууд байгуулагдах болсон шалтгаан. – Яаж: Хэрхэн өөрийн улсыг байгуулсан бэ?	Монголын эртний улсуудын тухай баримт, эх сурвалжийг ашиглан дараах түүхийн асуултын хүрээнд бүрэн танилцуулдаг. Үүнд: – Хэзээ: НТӨ 209, НТӨ 198, НТ 93 он, НТ 156, 555 он – Хаана: Ази тив, Монгол Орхон гол, Цагаан хэрэм – Хэн: Модунь шаньюй, Таньшихуай, Пэйло – Юу: Монгол болон түрэг угсааны улсууд байгуулагдав. – Яагаад: Монголын эртний улсууд байгуулагдах болсон шалтгаан. – Яаж: Хэрхэн өөрийн улсыг байгуулсан бэ?
5	а. Монголын эртний улсуудын түүхэн дурсгалыг нэрлэдэг, газрын зурагт заадаг.	Монголын эртний улсуудын түүхэн дурсгалыг нэрлэдэг.	Монголын эртний улсуудын түүхэн дурсгалыг нэрлэж, тэдгээрээс заримыг газрын зурагт заадаг.	Монголын эртний улсуудын түүхэн дурсгалыг нэрлэж, тэдгээрийн байршлыг газрын зурагт ерөнхийд нь заадаг.	Монголын эртний улсуудын түүхэн дурсгалыг нэрлэж, тэдгээрийн байршлыг газрын зурагт бүрэн заадаг.
6	б. Монголын эртний улсуудын түүхэн дурсгалыг хамгаалах арга зам, өөрийн оруулах хувь нэмрийг тодорхойлдог.	Монголын эртний улсуудын түүхэн дурсгалыг хамгаалах талаар 1-ээс доошгүй арга замыг дэвшүүлж, өөрийн оруулах хувь нэмрээ тодорхойлохыг оролддог.	Монголын эртний улсуудын түүхэн дурсгалыг хамгаалах талаар 2-оос доошгүй арга замыг дэвшүүлж, өөрийн оруулах хувь нэмрээ тодорхойлдог.	Монголын эртний улсуудын түүхэн дурсгалыг хамгаалах талаар 3-аас доошгүй арга замыг дэвшүүлж, өөрийн оруулах хувь нэмрээ ерөнхийд нь тодорхойлдог.	Монголын эртний улсуудын түүхэн дурсгалыг хамгаалах талаар 4-өөс доошгүй арга замыг дэвшүүлж, өөрийн оруулах хувь нэмрээ бүрэн тодорхойлдог.

1.2. VII АНГИЙН ХИЧЭЭЛ СУРГАЛТЫН ҮР ДҮНГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУР

1.2.1. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ, СУРАЛЦАХУЙН ҮР ДҮН (СҮД) БА ШАЛГУУР

№	Суралцахуйн зорилтын код, өгүүлбэр	Үнэлгээний нэгж	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1	7.1а. Дундад зууны түүхийн он тооллыг оноор болон зуунаар тооцоолох, хэрэглэх 7.1б. Дундад зууны түүхэнд холбогдох баримт, эх сурвалжуудыг ангилх, эх сурвалжтай ажиллах үйл ажиллагааг төлөвлөж, хэрэглэх 7.2б. VI-XII зууны үеийн нэр бүхий монгол аймаг, улсын түүхийн мэдээллийг шинжилж, тэдгээрийн байгуулагдсан болон оршин тогтносон цаг хугацааг тооцоолох, танилцуулах 7.3б. Их Монгол Улс байгуулагдсан түүхийг он дарааллын дагуу бүтээх, ач холбогдлыг дүгнэх, үнэлэх	7.1 Түүхэн цаг хугацаа	1. Сурагч түүхэн үйл явдал нь өнгөрсөн үед, тодорхой цаг хугацаа, газар нутаг дээр болдгийг тайлбарлаж чаддаг болно.	а. Дундад зууны үеийн Монгол болон дэлхийн зарим улсын түүхэн үйл явдлын цаг хугацааг он, зуун, мянганд шилжүүлэн тооцоолдог. б. Их Монгол Улсын түүхийг түүхэн цаг хугацааны дарааллаар нь он тооллын шугаманд тэмдэглэж, тайлбарладаг.
			2. Сурагч дундад зууны түүхэн үйл явдалтай холбоотой асуултад хариулахын тулд холбогдох эх сурвалжийг цуглуулж, хэрэглэж чаддаг болно.	а. Дундад зууны тухайн түүхэн үйл явдалд холбогдох асуултад хариулахдаа сонгож цуглуулсан түүхийн эх сурвалжийг баримт болгон хэрэглэдэг.
2	7.2в. Эх сурвалжид тулгуурлан VI-XII зууны үеийн монголчуудын эрхлэх аж ахуй, нийгэм, соёлын амьдралыг дүрслэн харуулах, танилцуулах 7.3в. Их Монгол Улсын төр, засаг захиргааны зохион байгуулалт, аж ахуй, соёлыг судалж, эдүгээ хүртэл өвлөгдөж ирсэн соёл, уламжлалыг тодруулах, үнэлэх 7.4а. Их Юань Улсын газар нутаг, төр, нийгмийн зохион байгуулалт, аж ахуй, соёлыг тайлбарлах, Их Юань Улс нь Монголын эзэнт гүрэн болохыг ойлгох 7.4б. Алтан Ордны Улсын газар нутаг, аж ахуй, соёлыг тодорхойлох, монголчуудын байгуулсан улс болохыг тайлбарлах 7.4в. Цагадайн Улсын газар нутаг, аж ахуй, соёлыг тодорхойлох, монголчуудын байгуулсан улс болохыг баримтаар нотлох 7.4г. Ил Хаадын Улсын газар нутаг, аж ахуй, соёлыг тодорхойлох, монголчуудын байгуулсан улс болохыг үндэслэн тайлбарлах	7.2 Монголын нийгэм, соёл	1. Сурагч YI-XY зууны Монгол Улсуудын төр, нийгэм, соёл нь цаг хугацааны явцад хэрхэн өөрчлөгдөн хөгжсөнийг холбогдох эх сурвалжид тулгуурлан тодорхойлж чаддаг болно.	а. Их Монгол Улс болон Монголын эзэнт гүрний төр нийгмийн (төрийн, засаг захиргааны зохион байгуулалт) зохион байгуулалтыг тайлбарладаг. б. Тухайн үеийн хүмүүсийн болон улс орны эрхлэх аж ахуй, амьдралын хэв маяг, түүнд гарсан өөрчлөлтийг тодорхойлдог.
			2. Сурагч Монголын эзэнт гүрний бүрэлдэхүүний улсуудыг монголчуудын байгуулсан улс болохыг эх сурвалжид тулгуурлан тодорхойлж чаддаг болно.	в. Тухайн үеийн бичиг үсэг, урлаг, шашин, ... зэрэг соёлын хөгжлийг тодорхойлдог.
				а. Их Юань, Алтан Ордон, Цагадайн болон Ил Хаант Улс нь монголчуудын байгуулсан улс болохыг түүхэн эх сурвалж ашиглан тодорхойлдог.

3	7.16. Дундад зууны түүхэнд холбогдох баримт, эх сурвалжуудыг ангилах, эх сурвалжтай ажиллах үйл ажиллагааг төлөвлөж, хэрэглэх 7.5а. Дундад зууны Хятад, Энэтхэг, Япончуудын төр, нийгэм болон аж ахуй, шашин, соёлын онцлогийг тодорхойлох 7.5в. Арабчуудын ахуй амьдрал, лалын шашин, Арабын халифт улсын талаар мэдэх, соёл, боловсролын онцлогийг тодорхойлох	7.3 Дорно дахины улсуудын нийгэм, соёл	1. Сурагч дундад зууны Хятад, Энэтхэг, Япон, Арабын улс орны төр, нийгэм болон аж ахуй, шашин, соёлын онцлогийг танилцуулж чаддаг болно.	а. Хятад, Энэтхэг, Япончуудын байгуулсан улсын талаар эх сурвалж, түүхэн он цагийн хүрээнд танилцуулдаг. б. Хятад, Энэтхэг, Япон хүмүүсийн аж ахуй, нийгэм, соёлын онцлогийг эх сурвалж ашиглан танилцуулдаг. в. Арабчуудын ахуй амьдрал, лалын шашны талаар түүхэн эх сурвалж болон он цагийг ашиглан танилцуулдаг. г. Арабын Халифт улсын түүх, соёл, боловсролын онцлогийг баримт, мэдээлэл ашиглан танилцуулдаг.
4	7.16. Дундад зууны түүхэнд холбогдох баримт, эх сурвалжуудыг ангилах, эх сурвалжтай ажиллах үйл ажиллагааг төлөвлөж, хэрэглэх 7.5б. Америк тивийн уугуул иргэдийн төр, нийгэм, ахуй амьдрал, соёлын онцлогийг мэдэх, танилцуулах 7.5г. Баруун Европын феодалын нийгмийн онцлог, хотын хүн ам, тэдний эрхлэх аж ахуй, шашны талаар судалж, танилцуулах 7.5д. Зүүн Европын зарим нэр бүхий улсын түүхийн талаар мэдэх, танилцуулах 7.5е. Дундад зууны европын сүм хийдийн талаар мэдэх, загалмайтны аян дайны шалтгаан, үр дагавар, сургамжийг тодорхойлох 7.5ж. Баруун Европын улс орнуудын соёлтой танилцах, онцлог, нийтлэг шинжийг ялгах, танилцуулах	7.4 Өрнө дахины улсуудын нийгэм соёл	1. Сурагч Америк тивийн уугуул иргэдийн нийгэм, ахуй амьдрал, соёлын онцлогийг танилцуулж чаддаг болно. 2. Сурагч дундад зууны баруун, зүүн европын зарим улсын нийгмийн хөгжлийн болон хүмүүсийн амьдрал, соёлын онцлогийг танилцуулж чаддаг болно. 3. Сурагч дундад зууны европын шашны нөлөө, загалмайтны аян дайны шалтгаан, үр дагаврыг тодорхойлж чаддаг болно.	а. Америк тивийн уугуул иргэдийн байгуулсан төр улс, нийгэм, аж ахуйн онцлогийг эх сурвалж болон түүхэн цаг хугацаагаар танилцуулдаг. б. Америк тивийн уугуул хүмүүсийн соёлын онцлогийг (боловсрол, урлаг, шашин) жишээ, баримттайгаар танилцуулдаг. а. Дундад зууны европын зарим орнуудын феодалын нийгмийн онцлогийг танилцуулдаг. б. Дундад зууны европын зарим орнуудын хүмүүсийн эрхлэх аж ахуй, түүнд гарсан өөрчлөлтийг (худалдаа, гар урлал...) жишээ, баримттайгаар танилцуулдаг. в. Дундад зууны европын зарим орнуудын соёлын (боловсрол, уран зохиол, уран барилга....) хөгжил, өөрчлөлтийг жишээ, баримттайгаар танилцуулдаг. а. Дундад зууны европын шашин, сүм хийдийн хөгжил, нийгмийн амьдралд үзүүлж байсан нөлөөг жишээ баримттайгаар тодорхойлдог. б. Загалмайтны аян дайны шалтгаан, үр дагавар, сургамжийг баримттайгаар тодорхойлдог.

5	7.1б. Дундад зууны түүхэнд холбогдох баримт, эх сурвалжуудыг ангилах, эх сурвалжтай ажиллах үйл ажиллагааг төлөвлөж, хэрэглэх 7.2а. Түүхийн эх сурвалжтай (Судрын чуулган, Эргүнэ гүнгийн домог г.м) ажиллаж, монголчуудын угсаа гарлыг тодруулах 7.3а. Монголын нууц товчоо зэрэг эх сурвалжийг ашиглан Чингис хааны намтрыг бүтээх, түүний түүхэн гавьяа, зүтгэлээр бахархах 7.3г. Чингис хаан болон түүнийг залгамжлагч хаадын үеийн гадаад бодлого, байлдан дагууллыг мэдэх, түүний шалтгаан, үр дагаврыг тодорхойлох 7.4а. Их Юань Улсын газар нутаг, төр, нийгмийн зохион байгуулалт, аж ахуй, соёлыг тайлбарлах, Их Юань улс нь монголын эзэнт гүрэн болохыг ойлгох 7.4б. Алтан Ордны Улсын газар нутаг, аж ахуй, соёлыг тодорхойлох, монголчуудын байгуулсан улс болохыг тайлбарлах 7.4в. Цагадайн Улсын газар нутаг, аж ахуй, соёлыг тодорхойлох, монголчуудын байгуулсан улс болохыг баримтаар нотлох 7.4г. Ил Хаадын Улсын газар нутаг, аж ахуй, соёлыг тодорхойлох, монголчуудын байгуулсан улс болохыг үндэслэн тайлбарлах	7.5 Монголын түүхэн бахархал	1. Сурагч Чингис хааны Монголын түүхэнд гүйцэтгэсэн үүргийг тодорхойлж чаддаг болно.	а. Монголын нууц товчоо зэрэг эх сурвалжийг ашиглан Чингис хааны намтрыг бичиж танилцуулдаг. б. Нэгдмэл Улс байгуулахад, Монгол угсаатан бүрэлдэх, даян дэлхийн амар амгаланг тогтооход Чингис хаан, түүний залгамжлагчдын гүйцэтгэсэн үүргийг тодорхойлдог.
			2. Сурагч Их Монгол Улсын үеэс эдүгээ хүртэл өвлөгдөж, уламжлагдаж ирсэн аж ахуй, соёлын үнэт зүйлсийг дараагийн үед өвлүүлэх арга замыг тодорхойлж, өөрийн оруулах хувь нэмрийг илэрхийлж чаддаг болно.	а. Их Монгол Улсын үеэс өвлөгдөж ирсэн монголчуудын аж ахуйн, соёлын (байгаль дэлхийтэй харилцах нүүдлийн соёл, мэдлэг ухаан, үндэсний дээл хувцас хэрэглээний, мал аж ахуйн тоног хэрэгсэл хийж ирсэн технологи, бичиг үсэг, буддын соёл г.м) үнэт зүйлсийг эх сурвалж ашиглан тодорхойлдог. б. Үндэсний үнэт зүйлсээ өвлөж, хамгаалах талаар саналаа илэрхийлдэг.

1.2.2. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ ТУС БҮРИЙН СУРАЛЦАХУЙН ҮР ДҮНГИЙН ШАЛГУУР, ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН ТҮВШИН

7.1. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ. ТҮҮХЭН ЦАГ ХУГАЦАА

№	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1	Сурагч түүхэн үйл явдал нь өнгөрсөн үед, тодорхой цаг хугацаа, газар нутаг дээр болдгийг тайлбарладаг.	а. Дундад зууны үеийн Монгол болон дэлхийн зарим улсын түүхэн үйл явдлын цаг хугацааг он, зуун, мянганд шилжүүлэн тооцоолдог.
		б. Их Монгол Улсын түүхийг түүхэн цаг хугацааны дарааллаар нь он тооллын шугаманд тэмдэглэж, тайлбарладаг.
2	Сурагч дундад зууны түүхэн үйл явдалтай холбоотой асуултад хариулахын тулд холбогдох эх сурвалжийг цуглуулж, хэрэглэдэг болно.	а. Дундад зууны тухайн түүхэн үйл явдалд холбогдох асуултад хариулахдаа сонгож цуглуулсан түүхийн эх сурвалжийг баримт болгон хэрэглэдэг.

СҮД-ийн шалгуур тус бүрийн гүйцэтгэлийн түвшин

№	СҮД-ийн шалгуур	Гүйцэтгэлийн түвшин			
		I	II	III	IV
1	а. Дундад зууны үеийн Монгол болон дэлхийн зарим улсын түүхэн үйл явдлын цаг хугацааг он, зуун, мянганд шилжүүлэн тооцоолдог.	– Оныг зуунд, зууныг онд шилжүүлэх аргыг тайлбарладаг.	– Тухайн түүхэн үйл явдал болсон оныг зуунд, зууныг онд, шилжүүлэх аргыг тайлбарладаг. – Арифметик аргыг ашиглан шилжүүлж чаддаг.	– Тухайн түүхэн үйл явдал болсон оныг зуунд, зууныг онд, зууныг мянганд, мянганыг зуунд шилжүүлэх арифметик болон энгийн тооцооллын (нэгжийн болон аравтын орныг шилжүүлэх, хасах гэх мэт) аргыг тайлбарладаг. – Тодорхой аргуудыг ашиглан шилжүүлдэг.	– Тухайн түүхэн үйл явдал болсон оныг зуунд, зууныг онд, зууныг мянганд, мянганыг зуунд шилжүүлэх арифметик болон энгийн тооцооллын (нэгжийн болон аравтын орныг шилжүүлэх, хасах гэх мэт) аргыг тайлбарладаг. – Дурын аргыг ашиглан он, зуун, мянганыг шилжүүлдэг.
2	б. Их Монгол Улсын түүхийг түүхэн цаг хугацааны дарааллаар нь он тооллын шугаманд тэмдэглэж, тайлбарладаг.	Их Монгол Улсын түүхийн гол үйл явдлыг он цагийн дарааллаар нь он тооллын шугаманд тэмдэглэж тайлбарладаг. Тухайлбал, – байгуулагдсан, – буурсан,	Их Монгол Улсын түүхийн гол үйл явдлыг цаг хугацааны дарааллаар нь он тооллын шугаманд тэмдэглэж тайлбарладаг. Тухайлбал, – байгуулагдсан, – хүчирхэгжсэн, – буурсан,	Их Монгол Улсын түүхийн гол үйл явдлыг цаг хугацааны дарааллаар нь он, зуун, мянганаар он тооллын шугаманд ерөнхийд нь тэмдэглэж тайлбарладаг. Тухайлбал, – байгуулагдсан, – нэгтгэсэн, – хүчирхэгжсэн, – буурсан,	Их Монгол Улсын түүхийн гол үйл явдлыг цаг хугацааны дарааллаар нь он, зуун, мянганаар он тооллын шугаманд бүрэн тэмдэглэж тайлбарладаг. Тухайлбал, – байгуулагдсан, – нэгтгэсэн, – хүчирхэгжсэн, – буурсан, – задарсан,
3	а. Дундад зууны тухайн түүхэн үйл явдалд холбогдох асуултад хариулахдаа сонгож цуглуулсан түүхийн эх сурвалжийг баримт болгон хэрэглэдэг.	– Эх сурвалжийг цуглуулдаг. – Түүхийн асуултад хариулдаг.	– Эх сурвалжийг цуглуулдаг. – Түүхийн асуултад хариулахдаа эх сурвалжийг дурддаг.	Сонгож цуглуулсан эх сурвалжийг түүхийн асуултад хариулахдаа баримт болгон хэрэглэж байгаа нь дараах шаардлагыг ерөнхийд нь хангадаг. Үүнд: – Түүхийн асуултын дагуу оновчтой эх сурвалжийг сонгосон – Хариултын явцад тухайн эх сурвалжийг хэрэглэсэн.	Сонгож цуглуулсан эх сурвалжийг түүхийн асуултад хариулахдаа баримт болгон хэрэглэж байгаа нь дараах шаардлагыг бүрэн хангадаг. Үүнд: – Түүхийн асуултын дагуу оновчтой эх сурвалжийг сонгосон. – Хариултын явцад тухайн эх сурвалжийг оновчтой хэсэгт нь баримт болгон хэрэглэсэн.

7.2. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ. МОНГОЛЫН НИЙГЭМ, СОЁЛ

№	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1	Сурагч ҮИ-ХҮ зууны Монгол Улсуудын төр, нийгэм, соёл нь цаг хугацааны явцад хэрхэн өөрчлөгдөн хөгжсөнийг холбогдох эх сурвалжид тулгуурлан тодорхойлдог болно.	а. Их Монгол Улс болон Монголын эзэнт гүрний төр нийгмийн (төрийн, засаг захиргааны зохион байгуулалт) зохион байгуулалтыг тайлбарладаг. б. Тухайн үеийн хүмүүсийн болон улс орны эрхлэх аж ахуй, амьдралын хэв маяг, түүнд гарсан өөрчлөлтийг тодорхойлдог. в. Тухайн үеийн бичиг үсэг, урлаг, шашин, ... зэрэг соёлын хөгжлийг тодорхойлдог.
2	Сурагч Монголын эзэнт гүрний бүрэлдэхүүний улсуудыг монголчуудын байгуулсан улс болохыг эх сурвалжид тулгуурлан тодорхойлдог болно.	а. Их Юань, Алтан Ордон, Цагадайн болон Ил хаант Улс нь Монголчуудын байгуулсан улс болохыг түүхэн эх сурвалж ашиглан тодорхойлдог.

СҮД-ийн шалгуур тус бүрийн гүйцэтгэлийн түвшин

№	СҮД-ийн шалгуур	Гүйцэтгэлийн түвшин			
		I	II	III	IV
1	а. Их Монгол Улс болон Монголын эзэнт гүрний төр нийгмийн (төрийн, засаг захиргааны зохион байгуулалт) зохион байгуулалтыг тайлбарладаг.	Тухайн үеийн монголчуудын нийгмийн зохион байгуулалтыг эзэн харьяатын ёс үүссэн, алтан ураг бий болсон гэх зэрэг ойлголтыг оролцуулан тодорхойлдог.	Тухайн үеийн монголчуудын нийгмийн зохион байгуулалтыг дараах хүрээнд тодорхойлдог Үүнд: – Тухайн үеийн монголчуудын нийгмийн байдал: эзэн харьяатын ёс үүссэн, алтан ураг бий болсон.	Тухайн үеийн монголчуудын нийгмийн зохион байгуулалтыг дараах хүрээнд зарим түүхэн эх сурвалжийг ашиглан тодорхойлдог. Үүнд: – Тухайн үеийн монголчуудын нийгмийн байдал: эзэн-харьяатын ёс, язгууртан гэх мэт – Монгол Улсын засаг захиргааны зохион байгуулалт	Их Монгол Улс болон Монголын эзэнт гүрний төр, нийгмийн зохион байгуулалт, түүний өөрчлөлтийг дараах хүрээнд түүхэн эх сурвалжийг ашиглан бүрэн тайлбарладаг. Үүнд: – Монгол Улсын төрийн, засаг захиргааны зохион байгуулалт түүний уламжлал, өөрчлөлт – Тухайн үеийн монголчуудын нийгмийн байдал: эзэн-харьяатын ёс, алтан ураг

2	б. Тухайн үеийн хүмүүсийн болон улс орны эрхлэх аж ахуй, амьдралын хэв маяг, түүнд гарсан өөрчлөлтийг тодорхойлдог.	Наад зах нь монголчуудын эрхлэх аж ахуйг тодорхойлж, тэдний аж амьдралыг дүрсэлдэг.	Тухайн үеийн монголчуудын эрхлэх аж ахуйг дараах хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: – монголчуудын эрхлэх аж ахуйг тодорхойлж, тэдний аж амьдралыг дүрслэх – хүмүүсийн эрхлэх аж ахуйг тэдний оршин амьдардаг байгаль, газар зүйн онцлогтой нь холбон тайлбарлах	Тухайн үеийн монголчуудын эрхлэх аж ахуйг дараах хүрээнд түүхэн эх сурвалжийг ашиглан ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: – монголчуудын эрхлэх аж ахуйг тодорхойлж, тэдний аж амьдралыг дүрслэх – хүмүүсийн эрхлэх аж ахуйг тэдний оршин амьдардаг байгаль, газар зүйн онцлогтой нь холбон тайлбарлах	Тухайн үеийн монголчуудын эрхлэх аж ахуйг дараах хүрээнд, түүхэн эх сурвалжийг ашиглан бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: – монголчуудын эрхлэх аж ахуйг тодорхойлж, тэдний аж амьдралыг дүрслэх – хүмүүсийн эрхлэх аж ахуйг тэдний оршин амьдардаг байгаль, газар зүйн онцлогтой нь холбон тайлбарлах – улс орны эдийн засгийн байдал, хөгжлийг эрхлэх аж ахуйтай нь холбох
3	в. Тухайн үеийн бичиг үсэг, урлаг, шашин, ... зэрэг соёлын хөгжлийг тодорхойлдог.	Монголчуудын соёлыг тодорхойлохдоо бичиг үсэг, урлагийн талаар тодорхойлдог.	Тухайн үеийн монголчуудын соёлыг дараах хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: – бичиг үсэг – урлаг, утга зохиол – шашин шүтлэг	Тухайн үеийн монголчуудын соёлыг дараах хүрээнд түүхэн эх сурвалжийг ашиглан ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: – бичиг үсэг – урлаг, утга зохиол – шашин шүтлэг – монголчуудын хөгжүүлсэн технологи – цагаан идээ боловсруулах	Тухайн үеийн монголчуудын соёлыг дараах хүрээнд түүхэн эх сурвалжийг ашиглан бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: – бичиг үсэг – урлаг, утга зохиол – шашин шүтлэг – монголчуудын хөгжүүлсэн технологи – цагаан идээ, арьс шир боловсруулах
4	а. Их Юань, Алтан Ордон, Цагадайн болон Ил Хаант Улс нь монголчуудын байгуулсан улс болохыг түүхэн эх сурвалж ашиглан тодорхойлдог.	Монголын эзэнт гүрний бүрэлдэхүүний улсуудыг монголчуудын байгуулсан улс болохыг дараах түүхийн баримт, эх сурвалжийн хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: – Тухайн улсын хаадын удам угсаа – Тухайн улсын хаадын солилцсон бичиг захидал, мөнгөн тэмдэгт	Монголын эзэнт гүрний бүрэлдэхүүний улсуудыг монголчуудын байгуулсан улс болохыг дараах түүхийн баримт, эх сурвалжийн хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: – Тухайн улсын хаадын удам угсаа – Тухайн улсын хаадын солилцсон бичиг захидал, мөнгөн тэмдэгт – Тухайн нутаг дэвсгэрийг эзэлсэн түүх	Монголын эзэнт гүрний бүрэлдэхүүний улсуудыг монголчуудын байгуулсан улс болохыг дараах түүхийн баримт, эх сурвалжийн хүрээнд ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: – Тухайн улсын хаадын удам угсаа – Тухайн улсын хаадын солилцсон бичиг захидал, мөнгөн тэмдэгт – Тухайн нутаг дэвсгэрийг эзэлсэн түүх – Хил хязгаар гэх мэт	Монголын эзэнт гүрний бүрэлдэхүүний улсуудыг монголчуудын байгуулсан улс болохыг дараах түүхийн баримт, эх сурвалжийн хүрээнд бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: – Тухайн улсын хаадын удам угсаа – Тухайн улсын хаадын солилцсон бичиг захидал, мөнгөн тэмдэгт – Тухайн нутаг дэвсгэрийг эзэлсэн түүх – Хил хязгаар гэх мэт

7.3. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ. ДУНДАД ЗУУНЫ ДОРНО ДАХИНЫ УЛСУУД

№	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1	Сурагч дундад зууны Хятад, Энэтхэг, Япон, Арабын улс орны төр, нийгэм болон аж ахуй, шашин, соёлын онцлогийг танилцуулдаг болно.	а. Хятад, Энэтхэг, Япончуудын байгуулсан улсын талаар эх сурвалж, түүхэн он цагийн хүрээнд танилцуулдаг.
		б. Хятад, Энэтхэг, Япон хүмүүсийн аж ахуй, нийгэм, соёлын онцлогийг эх сурвалж ашиглан танилцуулдаг.
		в. Арабчуудын ахуй амьдрал, лалын шашны талаар түүхэн эх сурвалж болон он цагийг ашиглан танилцуулдаг.
		г. Арабын Халифт улсын түүх, соёл, боловсролын онцлогийг баримт, мэдээлэл ашиглан танилцуулдаг.

СҮД-ийн шалгуур тус бүрийн гүйцэтгэлийн түвшин

№	СҮД-ий шалгуур	Гүйцэтгэлийн түвшин			
		I	II	III	IV
1	а. Хятад, Энэтхэг, Япончуудын байгуулсан улсын талаар эх сурвалж, түүхэн он цагийн хүрээнд танилцуулдаг.	Хятад, Энэтхэг, Япончуудын байгуулсан улсын талаар дараах хүрээнд танилцуулдаг. Үүнд: – Тухайн улсын байгуулагдсан, уналтад орсон, мөхсөн он цаг – Газар зүйн байрлал	Хятад, Энэтхэг, Япончуудын байгуулсан улсын талаар дараах хүрээнд танилцуулдаг. Үүнд: – Тухайн улсын байгуулагдсан, уналтад орсон, мөхсөн он цаг – Газар зүйн байрлал – Түүхэн эх сурвалж	Хятад, Энэтхэг, Япончуудын байгуулсан улсын талаар дараах хүрээнд ерөнхийд нь танилцуулдаг. Үүнд: – Тухайн улсын байгуулагдсан, уналтад орсон, мөхсөн он цаг – Газар зүйн байрлал – Түүхэн эх сурвалж – Байгуулагдах болон уналтад орсон шалтгаан	Хятад, Энэтхэг, Япончуудын байгуулсан улсын талаар дараах хүрээнд бүрэн танилцуулдаг. Үүнд: – Тухайн улсын байгуулагдсан, уналтад орсон, мөхсөн он цаг – Газар зүйн байрлал – Түүхэн эх сурвалж – Байгуулагдах болон уналтад орсон шалтгаан
2	б. Хятад, Энэтхэг, Япон хүмүүсийн аж ахуй, нийгэм, соёлын онцлогийг эх сурвалж ашиглан танилцуулдаг.	Хятад, Энэтхэг, Япончуудын – эрхлэх аж ахуй – нийгмийн зохион байгуулалтыг танилцуулдаг.	Хятад, Энэтхэг, Япончуудын – эрхлэх аж ахуй – нийгмийн зохион байгуулалт – соёлын онцлогийг жишээтэйгээр танилцуулдаг.	Хятад, Энэтхэг, Япончуудын – эрхлэх аж ахуй – нийгмийн зохион байгуулалт – соёлын онцлогийг ерөнхийд нь баримт, жишээтэйгээр танилцуулдаг.	Хятад, Энэтхэг, Япончуудын – эрхлэх аж ахуй – нийгмийн зохион байгуулалт – соёлын онцлогийг тодорхой баримт, жишээтэйгээр танилцуулдаг.
3	в. Арабчуудын ахуй амьдрал, лалын шашны талаар түүхэн эх сурвалж болон он цагийг ашиглан танилцуулдаг.	Арабчуудын ахуй амьдрал, эрхлэх аж ахуйг танилцуулдаг.	Арабчуудын эрхлэх аж ахуй, шашны талаар танилцуулахдаа эх сурвалж ашигладаг.	Арабчуудын талаар зарим эх сурвалж, он цагийг ашиглан дараах хүрээнд ерөнхийд нь танилцуулдаг. Үүнд: – Арабчуудын ахуй амьдрал, эрхлэх аж ахуй – Лалын шашин	Арабчуудын талаар эх сурвалж болон он цагийг ашиглан, дараах хүрээнд бүрэн танилцуулдаг. Үүнд: – Арабчуудын эрхлэх аж ахуй – Лалын шашин

4	г. Арабын Халифт улсын түүх, соёл, боловсролын онцлогийг баримт, мэдээлэл ашиглан танилцуулдаг.	Арабын Халифт улсын түүх соёл, боловсролын онцлогийг дараах хүрээнд танилцуулдаг. Үүнд: – Бичиг үсэг – Үлгэр домог	Арабын Халифт улсын түүх соёл, боловсролын онцлогийг дараах хүрээнд танилцуулдаг. Үүнд: – Бичиг үсэг – Одон орон – Үлгэр домог	Арабын Халифт улсын түүх соёл, боловсролын онцлогийг баримт мэдээлэл ашиглан дараах хүрээнд ерөнхийд нь танилцуулдаг. Үүнд: – Бичиг үсэг – Одон орон – Үлгэр домог – Уран барилга	Арабын Халифт улсын түүх соёл, боловсролын онцлогийг баримт, мэдээлэл ашиглан дараах хүрээнд бүрэн танилцуулдаг. Үүнд: – Бичиг үсэг – Одон орон – Үлгэр домог – Уран барилга
---	---	--	---	---	--

7.4. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ. ӨРНӨ ДАХИНЫ УЛСУУДЫН НИЙГЭМ, СОЁЛ

№	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1	Сурагч Америк тивийн уугуул иргэдийн нийгэм, ахуй амьдрал, соёлын онцлогийг танилцуулдаг болно.	а. Америк тивийн уугуул иргэдийн байгуулсан төр улс, нийгэм, аж ахуйн онцлогийг эх сурвалж болон түүхэн цаг хугацаагаар танилцуулдаг. б. Америк тивийн уугуул хүмүүсийн соёлын онцлогийг (боловсрол, урлаг, шашин) жишээ, баримттайгаар танилцуулдаг.
2	Сурагч дундад зууны баруун, зүүн европын зарим улсын нийгмийн хөгжлийн болон хүмүүсийн амьдрал, соёлын онцлогийг танилцуулдаг болно.	а. Дундад зууны европын зарим орнуудын феодалын нийгмийн онцлогийг танилцуулдаг. б. Дундад зууны европын зарим орнуудын хүмүүсийн эрхлэх аж ахуй, түүнд гарсан өөрчлөлтийг (худалдаа, гар урлал..) жишээ, баримттайгаар танилцуулдаг. в. Дундад зууны европын зарим орнуудын соёлын (боловсрол, уран зохиол, уран барилга....) хөгжил, өөрчлөлтийг жишээ, баримттайгаар танилцуулдаг.
3	Сурагч дундад зууны европын шашны нөлөө, загалмайтны аян дайны шалтгаан, үр дагаврыг тодорхойлдог болно.	а. Дундад зууны европын шашин, сүм хийдийн хөгжил, нийгмийн амьдралд үзүүлж байсан нөлөөг жишээ баримттайгаар тодорхойлдог. б. Загалмайтны аян дайны шалтгаан, үр дагавар, сургамжийг баримттайгаар тодорхойлдог.

СҮД-ийн шалгуур тус бүрийн гүйцэтгэлийн түвшин

№	СҮД-ийн шалгуур	Гүйцэтгэлийн түвшин			
		I	II	III	IV
1	а. Америк тивийн уугуул иргэдийн байгуулсан төр улс, нийгэм, аж ахуйн онцлогийг эх сурвалж болон түүхэн цаг хугацаагаар танилцуулдаг.	Тухайн үеийн Америк тивийн уугуул иргэдийн байгуулсан төр улсаас нэрлэж, ямар нийгэм, аж ахуйтай байсныг танилцуулахыг оролддог.	Тухайн үеийн Америк тивийн уугуул иргэдийн байгуулсан төр улс, хүмүүсийн аж амьдралын онцлогийг тухайн улсын оршин тогтносон цаг хугацаа, хүмүүсийн эрхэлж байсан аж ахуйг танилцуулдаг.	Тухайн үеийн Америк тивийн уугуул иргэдийн байгуулсан төр улс, хүмүүсийн амьдралын онцлогийг дараах хүрээнд түүхэн цаг хугацаа, эх сурвалж ашиглан ерөнхийд нь танилцуулдаг. Үүнд: – Тухайн улсуудын оршин тогтносон цаг хугацааг жил, зуун, мянганаар тооцоолж – Тухайн улсуудыг хаана оршиж байсныг газар зүйн зурагт зааж – Нийгмийн байдал-овог, нийгмийн зохион байгуулалт – Эрхлэх аж ахуйн онцлогийг байгаль газар зүйн орчинтой холбон	Тухайн үеийн Америк тивийн уугуул иргэдийн байгуулсан төр улс, хүмүүсийн амьдралын онцлогийг дараах хүрээнд түүхэн цаг хугацаа, эх сурвалж ашиглан бүрэн танилцуулдаг. Үүнд: – Тухайн улсуудын оршин тогтносон цаг хугацааг жил, зуун, мянганаар тооцоолж – Тухайн улсуудыг хаана оршиж байсныг газар зүйн зурагт зааж – Нийгмийн байдал-овог, нийгмийн зохион байгуулалт – Эрхлэх аж ахуйн онцлогийг байгаль газар зүйн орчинтой холбон
2	б. Америк тивийн уугуул хүмүүсийн соёлын онцлогийг (боловсрол, урлаг, шашин) жишээ, баримттайгаар танилцуулдаг.	Америкийн уугуул иргэдийн боловсрол, соёлын онцлогийг танилцуулдаг.	Америкийн уугуул иргэдийн боловсрол, соёлын онцлогийг жишээ, баримт ашиглан танилцуулдаг.	Америкийн уугуул иргэдийн соёлын онцлогийг дараах хүрээнд ерөнхийд нь жишээ, баримттайгаар танилцуулдаг. Үүнд: – Боловсрол – Урлаг, уран барилга – Түүхэн цаг хугацаа – Шашин шүтлэг	Америкийн уугуул иргэдийн соёлын онцлогийг дараах хүрээнд жишээ, баримттайгаар бүрэн танилцуулдаг. Үүнд: – Боловсрол – Урлаг, уран барилга – Түүхэн цаг хугацаа – Шашин шүтлэг
3	а. Дундад зууны европын зарим орнуудын феодалын нийгмийн онцлогийг танилцуулдаг.	Дундад зууны европын зарим орны феодалын нийгмийн онцлогийг хамжлагат ёсны хүрээнд танилцуулдаг.	Дундад зууны европын зарим орны феодалын нийгмийн онцлогийг дараах хүрээнд танилцуулдаг. Үүнд: – Хамжлагат ёс – Нийгмийн давхарга – хамжлагын тариачин, газрын эзэн	Дундад зууны европын зарим орны феодалын нийгмийн онцлогийг дараах хүрээнд ерөнхийд нь танилцуулдаг. Үүнд: – Хамжлагат ёс – Нийгмийн давхарга – хамжлагын тариачин, газрын эзэн – Алба гувчуур	Дундад зууны европын зарим орны феодалын нийгмийн онцлогийг дараах хүрээнд бүрэн танилцуулдаг. Үүнд: – Хамжлагат ёс – Нийгмийн давхарга – хамжлагын тариачин, газрын эзэн – Алба гувчуур

4	б. Дундад зууны европын зарим орнуудын хүмүүсийн эрхлэх аж ахуй, түүнд гарсан өөрчлөлтийг (худалдаа, гар урлал...) жишээ, баримттайгаар танилцуулдаг.	Дундад зууны европын зарим орны хүмүүсийн уламжлалт болон хотын хүмүүсийн аж ахуйд гарсан өөрчлөлтийг баримт ашиглан танилцуулдаг.	Дундад зууны европын зарим орны хүмүүсийн уламжлалт болон хотын хүмүүсийн аж ахуйд гарсан өөрчлөлтийг баримт ашиглан танилцуулдаг.	Дундад зууны европын зарим орны хүмүүсийн эрхлэх аж ахуй, түүнд гарсан өөрчлөлтийг дараах хүрээнд жишээ, баримттайгаар ерөнхийд нь танилцуулдаг. Үүнд: – Уламжлалт аж ахуй – газар тариалан – Хотын хүмүүсийн амьдрал, уламжлалт аж ахуйд гарсан өөрчлөлт - худалдаа, гар урлал гэх мэт	Дундад зууны европын зарим орны хүмүүсийн эрхлэх аж ахуй, түүнд гарсан өөрчлөлтийг дараах хүрээнд жишээ, баримттайгаар бүрэн танилцуулдаг. Үүнд: – Уламжлалт аж ахуй – газар тариалан – Хотын хүмүүсийн амьдрал, уламжлалт аж ахуйд гарсан өөрчлөлт - худалдаа, гар урлал гэх мэт
5	в. Дундад зууны европын зарим орнуудын соёлын (боловсрол, уран зохиол, уран барилга....) хөгжил, өөрчлөлтийг жишээ, баримттайгаар танилцуулдаг.	Дундад зууны европын зарим орны соёлын хөгжил, өөрчлөлтийг анагаах ухаан, сургуулийн жишээ ашиглан танилцуулахыг оролддог.	Дундад зууны европын зарим орны соёлын хөгжил, өөрчлөлтийг анагаах ухаан сургууль, уран барилгын жишээ ашиглан танилцуулдаг.	Дундад зууны европын зарим орны соёлын хөгжил, өөрчлөлтийг жишээ, баримттайгаар дараах хүрээнд жишээ, баримттайгаар ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: – Анагаах ухаан – Сургууль – Уран зохиол – Уран барилга	Дундад зууны европын зарим орны соёлын хөгжил, өөрчлөлтийг жишээ, баримттайгаар дараах хүрээнд жишээ, баримттайгаар бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: – Анагаах ухаан – Сургууль – Уран зохиол – Уран барилга
6	а. Дундад зууны европын шашин, сүм хийдийн хөгжил, нийгмийн амьдралд үзүүлж байсан нөлөөг жишээ баримттайгаар тодорхойлдог.	Дундад зууны европын шашин, сүм хийдийн хөгжил, нийгмийн амьдралд үзүүлж байсан нөлөөг тодорхойлохдоо пап лам, шашны шүүхийг жишээ, баримт болгон ашиглахыг оролддог.	Дундад зууны европын шашин, сүм хийдийн хөгжил, нийгмийн амьдралд үзүүлж байсан нөлөөг тодорхойлохдоо пап лам, шашны шүүхийг жишээ, баримт болгон ашигладаг.	Дундад зууны европын шашин, сүм хийдийн хөгжил, нийгмийн амьдралд үзүүлж байсан нөлөөг дараах хүрээнд жишээ, баримттайгаар ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: – Пап лам – Шашны шүүх – Инквизаци – Шашны шинэчлэл	Дундад зууны европын шашин, сүм хийдийн хөгжил, нийгмийн амьдралд үзүүлж байсан нөлөөг дараах хүрээнд жишээ, баримттайгаар бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: – Пап лам – Шашны шүүх – Инквизаци – Шашны шинэчлэл
7	б. Загалмайтны аян дайны шалтгаан, үр дагавар, сургамжийг баримттайгаар тодорхойлдог.	Загалмайтны аян дайны эерэг үр дагаврыг тодорхойлохыг оролддог.	Загалмайтны аян дайныг дараах хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: – Дайны эерэг үр дагавар – Дайны сөрөг үр дагавар	Загалмайтны аян дайныг дараах хүрээнд түүхэн эх сурвалжийг ашиглан ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: – Дайны эерэг үр дагавар – Дайны сөрөг үр дагавар – Түүхэн сургамж	Загалмайтны аян дайныг дараах хүрээнд түүхэн эх сурвалжийг ашиглан бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: – Дайны эерэг үр дагавар – Дайны сөрөг үр дагавар – Түүхэн сургамж

7.5. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ. МОНГОЛЫН ТҮҮХЭН БАХАРХАЛ

№	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1	Сурагч Чингис хааны Монголын түүхэнд гүйцэтгэсэн үүргийг тодорхойлдог болно.	а. Монголын нууц товчоо зэрэг эх сурвалжийг ашиглан Чингис хааны намтрыг бичиж танилцуулдаг. б. Нэгдмэл улс байгуулахад, Монгол угсаатан бүрэлдэх, даян дэлхийн амар амгаланг тогтооход Чингис хаан, түүний залгамжлагчдын гүйцэтгэсэн үүргийг тодорхойлдог.
2	Сурагч Их Монгол Улсын үеэс эдүгээ хүртэл өвлөгдөж, уламжлагдаж ирсэн аж ахуй, соёлын үнэт зүйлсийг дараагийн үед өвлүүлэх арга замыг тодорхойлж, өөрийн оруулах хувь нэмрийг илэрхийлдэг болно.	а. Их Монгол Улсын үеэс өвлөгдөж ирсэн монголчуудын аж ахуйн, соёлын (байгаль дэлхийтэй харилцах нүүдлийн соёл, мэдлэг ухаан, үндэсний дээл хувцас хэрэглээний, мал аж ахуйн тоног хэрэгсэл хийж ирсэн технологи, бичиг үсэг, буддын соёл г.м) үнэт зүйлсийг эх сурвалж ашиглан тодорхойлдог. б. Үндэсний үнэт зүйлсээ өвлөж, хамгаалах талаар саналаа илэрхийлдэг.

СҮД-ийн шалгуур тус бүрийн гүйцэтгэлийн түвшин

№	СҮД-ийн шалгуур	Гүйцэтгэлийн түвшин			
		I	II	III	IV
1	а. Монголын нууц товчоо зэрэг эх сурвалжийг ашиглан Чингис хааны намтрыг бичиж танилцуулдаг.	Чингис хааны намтрыг Монголын нууц товчооноос баримт авч бичиж танилцуулдаг.	Чингис хааны намтрыг Монголын нууц товчооноос баримт авч түүний төрөл төрөгсөд, зан чанар, амьдрал үйл ажиллагааны талаар өөрийн санал бодлыг багтаан бичиж танилцуулдаг.	Монголын нууц товчоо зэрэг түүхийн эх сурвалжийг ашиглан Чингис хааны намтрыг дараах хүрээнд ерөнхийд нь бичиж танилцуулдаг. Үүнд: - Чингис хааны өвөг дээдэс, төрөл төрөгсөд - Чингис хааны төрж, өссөн цаг хугацаа, газар нутаг - Түүний зан чанар, үйл хэргийн талаарх өөрийн санал дүгнэлт	Монголын нууц товчоо зэрэг түүхийн эх сурвалжийг ашиглан Чингис хааны намтрыг дараах хүрээнд бүрэн бичиж танилцуулдаг. Үүнд: - Чингис хааны өвөг дээдэс, төрөл төрөгсөд - Чингис хааны төрж, өссөн цаг хугацаа, газар нутаг - Түүний зан чанар, үйл хэргийн талаарх өөрийн санал дүгнэлт

2	б. Нэгдмэл улс байгуулахад, Монгол угсаатан бүрэлдэх, даян дэлхийн амар амгаланг тогтооход Чингис хаан, түүний залгамжлагчдын гүйцэтгэсэн үүргийг тодорхойлдог.	Чингис хаан болон түүний залгамжлагчдын Монголын түүхэнд гүйцэтгэсэн үүргийг дараах хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: – Олон овог аймгийг нэгтгэж, нэгдсэн Монгол Улс байгуулсан. – Бүх шашинд хүндэтгэлтэй хандсан.	Чингис хаан болон түүний залгамжлагчдын Монголын түүхэнд гүйцэтгэсэн үүргийг дараах хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: – Олон овог аймгийг нэгтгэж, нэгдсэн Монгол Улс байгуулсан. – Бүх шашинд хүндэтгэлтэй хандсан. – Олон улс орон амар тайван харилцахад хувь нэмэр оруулсан.	Чингис хаан болон түүний залгамжлагчдын Монголын түүхэнд гүйцэтгэсэн үүргийг эх сурвалж ашиглан дараах хүрээнд ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: – Олон овог аймгийг нэгтгэж, нэгдсэн Монгол Улс байгуулсан. – Монгол угсаатан бүрэлдэн хөгжихөд хувь нэмэр оруулсан – Олон улс орныг нэгтгэж, дэлхий дахинд амар амгалан тогтооход хувь нэмэр оруулсан. – Бүх шашинд хүндэтгэлтэй хандсан.	Чингис хаан болон түүний залгамжлагчдын Монголын түүхэнд гүйцэтгэсэн үүргийг эх сурвалж ашиглан дараах хүрээнд бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: – Олон овог аймгийг нэгтгэж, нэгдсэн Монгол Улс байгуулсан. – Монгол угсаатан бүрэлдэн хөгжихөд хувь нэмэр оруулсан – Олон улс орныг нэгтгэж, дэлхий дахинд амар амгалан тогтооход хувь нэмэр оруулсан. – Бүх шашинд хүндэтгэлтэй хандсан.
3	а. Их Монгол Улсын үеэс өвлөгдөж ирсэн монголчуудын аж ахуйн, соёлын (байгаль дэлхийтэй харилцах нүүдлийн соёл, мэдлэг ухаан, үндэсний дээл хувцас хэрэглээний, мал аж ахуйн тоног хэрэгсэл хийж ирсэн технологи, бичиг үсэг, буддын соёл гэх мэт) үнэт зүйлсийг эх сурвалж ашиглан тодорхойлдог.	Монголчуудын байгаль дэлхийтэй харилцах, байгалиа дээдлэх болон үндэсний дээл хувцасны билэгдэл, бичиг үсгийн соёлын үнэт зүйлсийг жишээ, баримттайгаар тодорхойлохыг оролддог.	Их Монгол Улсын үеэс өнөөгийн бидэнд өвлөгдөж ирсэн үнэт зүйлсийг дараах хүрээнд түүхэн эх сурвалжийг ашиглан тодорхойлдог. Үүнд: – байгаль дэлхийтэй харилцах нүүдлийн соёл, – үндэсний дээл хувцас, билэгдэл – бичиг үсэг – шашин шүтлэг	Их Монгол Улсын үеэс өнөөгийн бидэнд өвлөгдөж ирсэн үнэт зүйлсийг дараах хүрээнд түүхэн эх сурвалжийг ашиглан ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: – байгаль дэлхийтэй харилцах нүүдлийн соёл, – үндэсний дээл хувцас, хэрэглээ, билэгдэл – мал аж ахуйн тоног хэрэгсэл хийж ирсэн технологи – бичиг үсэг, мэдлэг ухаан – шашин шүтлэг	Их Монгол Улсын үеэс өнөөгийн бидэнд өвлөгдөж ирсэн үнэт зүйлсийг дараах хүрээнд түүхэн эх сурвалжийг ашиглан бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: – байгаль дэлхийтэй харилцах нүүдлийн соёл, – үндэсний дээл хувцас, хэрэглээ, билэгдэл – мал аж ахуйн тоног хэрэгсэл хийж ирсэн технологи – бичиг үсэг, мэдлэг ухаан – шашин шүтлэг

4	б. Үндэсний үнэт зүйлсээ өвлөж, хамгаалах талаар саналаа илэрхийлдэг.	Үндэсний үнэт зүйлсийг хамгаалах, өвлөхийн ач холбогдлыг тодорхойлдог. Үндэсний үнэт зүйлсийг хамгаалах, өвлөх арга замыг дэвшүүлдэг.	Үндэсний үнэт зүйлсийг хамгаалах, өвлөхийн ач холбогдлыг 1-ээс доошгүй үндэслэлээр тодорхойлдог. Үндэсний үнэт зүйлсийг хамгаалах, өвлөх талаар 1-ээс доошгүй арга замыг дэвшүүлж, хэрхэн хэрэгжүүлэхийг санал болгодог.	Үндэсний үнэт зүйлсийг хамгаалах, өвлөхийн ач холбогдлыг 2-оос доошгүй үндэслэлээр тодорхойлдог. Үндэсний үнэт зүйлсийг хамгаалах, өвлөх талаар 2-оос доошгүй арга замыг дэвшүүлж, хэрхэн хэрэгжүүлэхийг санал болгодог.	Үндэсний үнэт зүйлсийг хамгаалах, өвлөхийн ач холбогдлыг 3-аас доошгүй үндэслэлээр тодорхойлдог. Үндэсний үнэт зүйлсийг хамгаалах, өвлөх талаар 3-аас доошгүй арга замыг дэвшүүлж, хэрхэн хэрэгжүүлэхийг санал болгодог.
---	---	---	--	--	--

1.3. VIII АНГИЙН ХИЧЭЭЛ СУРГАЛТЫН ҮР ДҮНГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУР

1.3.1. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ, СУРАЛЦАХУЙН ҮР ДҮН (СҮД) БА ШАЛГУУР

№	Суралцахуйн зорилт	Үнэлгээний нэгж	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1	8.1а. Шинэ үеийн түүхийн он цаг, үечлэл, эх сурвалж, газар нутаг, түүхэн зүтгэлтэн зэргийг нэрлэх, энэ үеийн онцлогийг тодорхойлох 8.1б. Шинэ үеийн монголын болон дэлхийн зарим түүхэн үйл явдлыг зэрэгцүүлэн шинжлэх (уялдаа холбоо, нийтлэг болон ялгаатай байдлыг тодорхойлох) аргыг хэрэглэх 8.2ж. XV-XVIII зууны дунд үеийн монголчуудын болон дэлхийн улс түмний аж амьдрал, соёлын ялгааг эх сурвалж, баримтад тулгуурлан тодорхойлох, харьцуулах, дүгнэх 8.3в. Монголд бурхны шашин дэлгэрсэн шалтгаан, түүнд нөлөөлсөн хүчин зүйлсийг тодорхойлох, өнөөдөртэй холбон тайлбарлах, дүгнэх 8.3г. Мэдээлэл, эх сурвалжийг ашиглан XVIII-XX зууны эхэн үеийн монголчуудын аж амьдрал, соёл, урлагийг дүрслэх, өнөөдөртэй холбон тайлбарлах, үнэлэх	8.1 Монголын нийгэм, соёл	1. Сурагч XV-XVIII зууны монголчуудын, аж амьдрал, соёлын онцлогийг эх сурвалжид тулгуурлан тодорхойлж чаддаг болно.	а. XV-XVIII зууны монголчуудын, аж амьдралын онцлогийг эх сурвалжид тулгуурлан тодорхойлдог. б. Тухайн үеийн монголчуудын оюуны соёлын хөгжлийг эх сурвалжид тулгуурлан тайлбарладаг.
			2. Сурагч XVIII-XX зууны эхэн үеийн монголчууд өмнөх үеэсээ аж ахуй, амьдралын хэв маяг, шашин, соёлын хувьд хэрхэн өөрчлөгдсөнийг тайлбарлаж чаддаг болно.	а. Өмнөх үеэсээ аж ахуй, амьдралын хэв маягийн хувьд хэрхэн өөрчлөгдсөнийг жишээ баримтаар тайлбарладаг. б. Соёл, шашны хувьд гарсан өөрчлөлт өнөөдөртэй хэрхэн холбогдож байгааг тайлбарладаг.

2	8.1а. Шинэ үеийн түүхийн он цаг, үечлэл, эх сурвалж, газар нутаг, түүхэн зүтгэлтэн зэргийг нэрлэх, энэ үеийн онцлогийг тодорхойлох 8.1б. Шинэ үеийн монголын болон дэлхийн зарим түүхэн үйл явдлыг зэрэгцүүлэн шинжлэх (уялдаа холбоо, нийтлэг болон ялгаатай байдлыг тодорхойлох) аргыг хэрэглэх 8.2е. Манж Чин гүрэн, Могол, Япон, Солонгос зэрэг Азийн улсуудын мэдээллийг ашиглан тухайн үеийн дорно дахины түүхэн байдлыг дүрслэх, танилцуулах 8.3к. XVIII-XX эхэн үеийн дорно дахины нийгэм, улс төрийн байдал, онцлогийг баримт, нотолгоонд үндэслэн тайлбарлах, үнэлэх 8.3н. XVIII-XX эхэн үеийн дорно дахины улс орнуудын хүн ардын аж амьдрал, соёлын онцлогийг харьцуулах, дүрслэх	8.2 Дорно дахины улсуудын нийгэм, соёл	1. Сурагч XV-XVIII зууны дорно дахины орнуудын төр улс, нийгэм, ахуй амьдрал, соёлын онцлогийг тодорхойлж чаддаг болно.	а. XV-XVIII зууны дорно дахины орнуудын төр улс, нийгэм, аж ахуйн онцлогийг тодорхойлдог.
			2. Сурагч XVIII-XX зууны эхэн үеийн дорно дахины орнуудын нийгэм, улс төрийн байдал, ахуй амьдрал, соёлын онцлогийг тодорхойлж чаддаг болно.	а. XVIII-XX зууны дорно дахины орнуудын төр улс, нийгэм, аж ахуйн онцлогийг тодорхойлдог
				б. XVII-XX зууны дорно дахины орнуудын соёлын (боловсрол, урлаг, шашин) онцлогийг тодорхойлдог
3	8.1а. Шинэ үеийн түүхийн он цаг, үечлэл, эх сурвалж, газар нутаг, түүхэн зүтгэлтэн зэргийг нэрлэх, энэ үеийн онцлогийг тодорхойлох 8.1б. Шинэ үеийн монголын болон дэлхийн зарим түүхэн үйл явдлыг зэрэгцүүлэн шинжлэх (уялдаа холбоо, нийтлэг болон ялгаатай байдлыг тодорхойлох) аргыг хэрэглэх 8.2в. Дэлхийн түүхэн дэх газар зүйн их нээлт, колоничлолын талаар мэдэх, эдгээр үйл явдлын түүхэн үүрэг, үр дагаврыг илрүүлэх 8.2г. Шашны шинэтгэх хөдөлгөөн, сэргэн мандалт, соён гэгээрлийн үзэл санаатай танилцаж, тэр үеийн түүхэн зүтгэлтнүүдийн үйл хэргийг дүгнэх, дэлхийн түүхэнд оруулсан хувь нэмрийг тодорхойлох 8.2д. XV-XVIII зууны дунд үеийн Англи, Франц зэрэг улсуудын түүхийг судлах замаар дэлхийн түүхийн шинэ үед гарсан гол өөрчлөлтийг харьцуулах, дүгнэлт хийх	8.3 XV-XVIII зууны өрнө дахины гол үйл явдал	1. Сурагч өрнийн улсуудын хийсэн газар зүйн их нээлт, шашны шинэтгэл, сэргэн мандалт зэрэг түүхэн үйл явдлын ач холбогдол, үр дагаврыг тодорхойлж, дүгнэж чаддаг болно.	а. Дундад зууны газар зүйн их нээлтийн ач холбогдол, үр дагаврыг тодорхойлдог.
				б. Дундад зуунд хийгдсэн шашны шинэтгэлийн учир шалтгаан, үйл явц, үр дүн ач холбогдлыг тодорхойлдог.
				в. Дундад зууны сүүл үеийн сэргэн мандалтын учир шалтгаан, үйл явц, үр дүн ач холбогдлыг тодорхойлдог.

4	8.1а. Шинэ үеийн түүхийн он цаг, үечлэл, эх сурвалж, газар нутаг, түүхэн зүтгэлтэн зэргийг нэрлэх, энэ үеийн онцлогийг тодорхойлох 8.1б. Шинэ үеийн монголын болон дэлхийн зарим түүхэн үйл явдлыг зэрэгцүүлэн шинжлэх (уялдаа холбоо, нийтлэг болон ялгаатай байдлыг тодорхойлох) аргыг хэрэглэх 8.3е. Аж үйлдвэрийн анхдугаар хувьсгалын үйл явц, өрнөлтийг тайлбарлах, үр дүн, ач холбогдлыг тодорхойлох 8.3ж. Шинэ үеийн сүүлчээр гарсан шинжлэх ухааны нээлтүүдийг нэрлэх, тэдгээрийн ач холбогдлыг өнөө үетэй холбон тайлбарлах 8.3з. Шинэ бүрэлдэн тогтсон улс гүрнүүдийн түүхийг хувьсгалтай холбон тайлбарлах, үйл явдлуудын нийтлэг, ялгаатай талыг тодорхойлох	8.4 XVIII-XX зууны өрнө дахин	1. Сурагч өрнө дахинд өрнөсөн аж үйлдвэрийн хувьсгал, шинжлэх ухаанд нээлт хийсэн, дорнын улсуудыг колоничилсон зэрэг түүхэн үйл явдлыг тайлбарлаж чаддаг болно.	а. Англи, Францад өрнөсөн аж үйлдвэрийн хувьсгалын цаг хугацаа, түүхэн хүмүүс, тухайн хувьсгалын үйл явцыг тайлбарладаг.
				б. Өрнийн улс оронд шинжлэх ухааны нээлтийг хэрхэн хийсэн талаар тайлбарладаг.
				в. Өрнийн улс орнууд дорнын улс орныг колоничилсон үйл явдлыг түүхийн асуултад хариулах замаар тайлбарладаг.
			2. Сурагч эдгээр түүхэн үйл явдлын учир шалтгаан, ач холбогдол, үр дагавар, сургамж зэргийг тодорхойлж, дүгнэж чаддаг болно.	а. Англи, Францад өрнөсөн аж үйлдвэрийн хувьсгал, өрнийн улс оронд хийсэн шинжлэх ухааны нээлтийн ач холбогдол, үр дүнг өнөөгийн байдалтай холбон тодорхойлдог, дүгнэдэг.
	8.3и. Наполеон Бонапарт ба Францын эзэнт гүрний явуулсан бодлого, үр дагаврыг нээн харуулах 8.3л. Эзэнт гүрнүүдийн дорно дахиныг колончлох бодлогын учир шалтгаан, үр дагаврыг шинжлэн дүгнэх 8.3м. XVIII-XX зууны эхэн үеийн өрнө дахины улс түмний амьдрал, соёлтой танилцах, танилцуулах		3. Сурагч XVIII-XX зууны эхэн үеийн өрнө дахины ард түмний амьдрал, ахуй, соёлд гарсан өөрчлөлтийг тодорхойлж чаддаг болно.	б. Өрнийн улс орнууд дорнын улс орныг колоничилсон үйл явдлын шалтгаан, сургамжийг тодорхойлдог.
				а. Өрнийн тодорхой улсын жишээгээр ард түмний амьдрал, ахуй, соёлд гарсан өөрчлөлтийг тодорхойлдог.

5	8.1а. Шинэ үеийн түүхийн он цаг, үечлэл, эх сурвалж, газар нутаг, түүхэн зүтгэлтэн зэргийг нэрлэх, энэ үеийн онцлогийг тодорхойлох 8.1б. Шинэ үеийн монголын болон дэлхийн зарим түүхэн үйл явдлыг зэрэгцүүлэн шинжлэх (уялдаа холбоо, нийтлэг болон ялгаатай байдлыг тодорхойлох) аргыг хэрэглэх 8.2а. XV-XVIII зууны дунд үед Монгол Улс Халх, Өвөр, Ойрад Монгол хэмээн хуваагдаж, нэгдмэл байдлаа алдсан шалтгаан, түүхэн сургамжийг сурвалж, баримт ашиглан тайлбарлах 8.2б. Монгол Улс тусгаар тогтнолоо алдахад хүрсэн шалтгаан, түүхэн сургамжийг баримт, эх сурвалжид тулгуурлан тодорхойлох 8.3а. Амарсанаа, Чингүнжав нарын тэргүүлсэн монголчуудын эрх чөлөө, тусгаар тогтнолын төлөө тэмцэл болон Монгол Манжид эзлэгдсэн түүхийг судалж, түүхэнд бие хүний гүйцэтгэх үүргийг тодорхойлох 8.3б. Манж чин улсын Монголыг захирсан бодлого, түүний шалтгааныг тодорхойлох, үр дагавар, сургамжийг илрүүлэх 8.3д. Монголын талаарх Манж Чин гүрний бодлогод гарсан өөрчлөлт, түүний учир шалтгааныг эх сурвалж, үйл явдалд үндэслэн тодорхойлох, үр дагаврыг илрүүлэх	8.5 Монголын түүхэн сургамж	1. Сурагч нэгдмэл байдлаа алдах болсон шалтгаан түүнд нөлөөлсөн хүчин зүйлсийг баримт эх сурвалжид үндэслэн тайлбарлаж түүхэн сургамжийг тодорхойлж чаддаг болно.	а. XV-XVIII зуунд монголчууд нэгдмэл байдлаа алдах болсон шалтгаан түүнд нөлөөлсөн хүчин зүйлсийг баримт эх сурвалжид үндэслэн тайлбарладаг.
				б. Эх сурвалжтай ажиллах замаар нэгдмэл байдлаа алдсан түүхэн сургамжийг тодорхойлдог.
			2. Сурагч монголчууд тусгаар тогтнолынхоо төлөө хэрхэн тэмцсэн талаар түүхийн эх сурвалжид тулгуурлан түүхийн асуултад хариулж чаддаг болно.	а. Тусгаар тогтнолын төлөөх тэмцлийн үйл явцыг түүхийн асуултын дагуу тайлбарладаг.
			3. Сурагч Монголын талаар явуулсан Манж Чин гүрний бодлого түүний үр дагавар, өөрчлөлтийг түүхийн эх сурвалжид тулгуурлан тодорхойлж чаддаг болно.	а. Манж Чин гүрний Монголыг захирсан бодлого түүний үр дагаврыг эх сурвалжид тулгуурлан тодорхойлдог.
				б. Манж Чин гүрний бодлогод гарсан өөрчлөлт, түүний учир шалтгааныг эх сурвалжид тулгуурлан илрүүлдэг.

1.3.2 ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ ТУС БҮРИЙН СУРАЛЦАХУЙН ҮР ДҮНГИЙН ШАЛГУУР, ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН ТҮВШИН

8.1. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ. МОНГОЛЫН НИЙГЭМ, СОЁЛ

№	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1	Сурагч XV-XVIII зууны монголчуудын, аж амьдрал, соёлын онцлогийг эх сурвалжид тулгуурлан тодорхойлж чаддаг болно.	а. XV-XVIII зууны монголчуудын, аж амьдралын онцлогийг эх сурвалжид тулгуурлан тодорхойлдог.
		б. Тухайн үеийн монголчуудын оюуны соёлын хөгжлийг эх сурвалжид тулгуурлан тайлбарладаг.
2	Сурагч XVIII-XX зууны эхэн үеийн монголчууд өмнөх үеэсээ аж ахуй, амьдралын хэв маяг, шашин, соёлын хувьд хэрхэн өөрчлөгдсөнийг тайлбарлаж чаддаг болно.	а. Өмнөх үеэсээ аж ахуй, амьдралын хэв маягийн хувьд хэрхэн өөрчлөгдсөнийг жишээ баримтаар тайлбарладаг.
		б. Соёл, шашны хувьд гарсан өөрчлөлт өнөөдөртэй хэрхэн холбогдож байгааг тайлбарладаг.

СҮД-ийн шалгуур тус бүрийн гүйцэтгэлийн түвшин

№	СҮД-ийн шалгуур	Гүйцэтгэлийн түвшин			
		I	II	III	IV
1	а. XV-XVI-II зууны монголчуудын, аж амьдралын онцлогийг эх сурвалжид тулгуурлан тодорхойлдог.	XV-XVIII зууны монголчуудын аж амьдралын онцлогийг эх сурвалж ашиглан монголчуудын гэр сууцыг тодорхойлдог.	XV-XVIII зууны монголчуудын аж амьдралын онцлогийг дараах хүрээнд эх сурвалж ашиглан тодорхойлдог. Үүнд: - Монголчуудын гэр сууц, - Эрхлэх аж ахуй	XV-XVIII зууны монголчуудын аж амьдралын онцлогийг дараах хүрээнд эх сурвалж ашиглан ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: - Монголчуудын гэр сууц, - Эрхлэх аж ахуй - Байгальтайгаа харилцах: -Нүүдлийн иргэншлийн онцлог	XV-XVIII зууны монголчуудын аж амьдралын онцлогийг дараах хүрээнд эх сурвалж ашиглан бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: - Монголчуудын гэр сууц, - Эрхлэх аж ахуй (уламжлалт аж ахуй, газар тариалан, ав хомрого) - Байгальтайгаа харилцах -Нүүдлийн иргэншлийн онцлог
2	б. Тухайн үеийн монголчуудын оюуны соёлын хөгжлийг эх сурвалжид тулгуурлан тайлбарладаг.	Тухайн үеийн монголчуудын оюуны соёлын хөгжлийг эх сурвалжид тулгуурлан дараах хүрээнд тайлбарладаг. Үүнд: - Боловсрол (гэрийн сургууль) - Бичиг үсэг (тод, Соёмбо, Али гали)	Тухайн үеийн монголчуудын оюуны соёлын хөгжлийг эх сурвалжид тулгуурлан дараах хүрээнд тайлбарладаг. Үүнд: - Боловсрол (гэрийн сургууль) - Шашин –(ном судар, шашны нөлөө) - Бичиг үсэг (Тод, Соёмбо, Али гали)	Тухайн үеийн монголчуудын оюуны соёлын хөгжлийг эх сурвалжид тулгуурлан дараах хүрээнд ерөнхийд нь тайлбарладаг. Үүнд: - Боловсрол (гэрийн сургууль) - Шашин (ном судар, шашны нөлөө) - Бичиг үсэг (Тод, Соёмбо, Али гали) - Түүх шастир, ном зохиол	Тухайн үеийн монголчуудын оюуны соёлын хөгжлийг эх сурвалжид тулгуурлан дараах хүрээнд бүрэн тайлбарладаг. Үүнд: - Боловсрол (гэрийн сургууль) - Шашин (ном судар, шашны нөлөө) - Бичиг үсэг (Тод, Соёмбо, Али гали) - Түүх шастир, ном зохиол

3	а. Өмнөх үеэсээ аж ахуй, амьдралын хэв маягийн хувьд хэрхэн өөрчлөгдсөнийг жишээ баримтаар тайлбарладаг.	Өмнөх үеэсээ аж ахуй, амьдралын хэв маягийн хувьд хэрхэн өөрчлөгдсөнийг тайлбарлахыг оролддог.	Өмнөх үеэсээ аж ахуй, амьдралын хэв маяг хэрхэн өөрчлөгдсөнийг дараах хүрээнд жишээ баримттайгаар тайлбарладаг. Үүнд: - Боловсрол (шашны боловсрол нэмэгдсэн) - Шашин (шашны нөлөө)	Өмнөх үеэсээ аж ахуй, амьдралын хэв маяг хэрхэн өөрчлөгдсөнийг дараах хүрээнд жишээ баримттайгаар ерөнхийд нь тайлбарладаг. Үүнд: - Боловсрол (шашны боловсрол нэмэгдсэн) - Шашин (шашны нөлөө) - Эрхлэх аж ахуй (уламжлалт аж ахуй, худалдаа)	Өмнөх үеэсээ аж ахуй, амьдралын хэв маяг хэрхэн өөрчлөгдсөнийг дараах хүрээнд жишээ баримттайгаар бүрэн тайлбарладаг. Үүнд: - Боловсрол (шашны боловсрол нэмэгдсэн) - Шашин (шашны нөлөө) - Эрхлэх аж ахуй (уламжлалт аж ахуй, худалдаа)
4	б. Соёл, шашны хувьд гарсан өөрчлөлт өнөөдөртэй хэрхэн холбогдож байгааг тайлбарладаг.	Соёл, шашны хувьд гарсан өөрчлөлт өнөөдөртэй хэрхэн холбогдож байгааг тайлбарладаг.	Соёл, шашны хувьд гарсан өөрчлөлт өнөөдөртэй хэрхэн холбогдож байгааг дараах хүрээнд жишээ, баримт ашиглан тайлбарладаг. - Сургууль, боловсрол - Анагаах ухаан - Уран зохиол - Ахуйн соёл	Соёл, шашны хувьд гарсан өөрчлөлт өнөөдөртэй хэрхэн холбогдож байгааг дараах хүрээнд жишээ, баримт ашиглан ерөнхийд нь тайлбарладаг. - Сургууль, боловсрол - Анагаах ухаан - Уран зохиол - Уран барилга - Ахуйн соёл Өнөөдөр өвлөгдөж ирсэн соёлын өвүүдийг нэрлэдэг.	Соёл, шашны хувьд гарсан өөрчлөлт өнөөдөртэй хэрхэн холбогдож байгааг дараах хүрээнд жишээ, баримт ашиглан бүрэн тайлбарладаг. - Сургууль, боловсрол - Анагаах ухаан - Уран зохиол - Уран барилга - Ахуйн соёл Өнөөдөр өвлөгдөж ирсэн соёлын өвүүдийг нэрлэдэг.

8.2. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ. ДОРНО ДАХИНЫ УЛСУУДЫН НИЙГЭМ, СОЁЛ

№	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1	Сурагч XV-XVIII зууны дорно дахины орнуудын төр улс, нийгэм, ахуй амьдрал, соёлын онцлогийг тодорхойлж чаддаг болно.	а. XV-XVIII зууны дорно дахины орнуудын төр улс, нийгэм, аж ахуйн онцлогийг тодорхойлдог.
2	Сурагч XVIII-XX зууны эхэн үеийн дорно дахины орнуудын нийгэм, улс төрийн байдал, ахуй амьдрал, соёлын онцлогийг тодорхойлж чаддаг болно.	а. XVIII-XX зууны дорно дахины орнуудын төр улс, нийгэм, аж ахуйн онцлогийг тодорхойлдог. б. XVII-XX зууны дорно дахины орнуудын соёлын (боловсрол, урлаг, шашин) онцлогийг тодорхойлдог.

СҮД-ийн шалгуур тус бүрийн гүйцэтгэлийн түвшин

№	СҮД-ийн шалгуур	Гүйцэтгэлийн түвшин			
		I	II	III	IV
1	а. XV-XVIII зууны дорно дахины орнуудын төр улс, нийгэм, аж ахуйн онцлогийг тодорхойлдог.	XV-XVIII зууны үед дорно дахины орнуудаас нэрлэж, төр улс, нийгэм, эдийн засгийн талаар тодорхойлохыг оролддог.	XV-XVIII зууны дорно дахины орнуудын төр улс, нийгэм, эдийн засгийн байдлыг эх сурвалж, баримт ашиглан тодорхойлдог. Үүнд: – Тухайн улсуудын оршин тогтнож байсан газар нутаг – Төр улс – Аж ахуй	XV-XVIII зууны дорно дахины орнуудын төр улс, нийгэм, эдийн засгийн байдлыг эх сурвалж, баримт ашиглан ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: – Тухайн улсуудын оршин тогтнож байсан газар нутаг – Төр улс – Аж ахуй Тухайн улсуудын түүхийн нийтлэг болон ялгаатай талуудыг тодруулдаг.	XV-XVIII зууны дорно дахины орнуудын төр улс, нийгэм, эдийн засгийн байдлыг эх сурвалж, баримт ашиглан бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: – Тухайн улсуудын оршин тогтнож байсан газар нутаг – Төр улс – Аж ахуй Тухайн улсуудын түүхийн нийтлэг болон ялгаатай талуудыг тодруулдаг.
2	а. XVIII-XX зууны дорно дахины орнуудын төр улс, нийгэм, аж ахуйг тодорхойлдог.	XVIII-XX зууны үед дорно дахины орнуудаас нэрлэж, төр улс, нийгэм, эдийн засгийн талаар тодорхойлохыг оролддог.	XVIII-XX зууны дорно дахины орнуудын төр улс, нийгэм, эдийн засгийн талаар тодорхойлохыг оролддог. Үүнд: – Тухайн улсууд хаана оршин байсныг газар зүйн зурагт бүрэн зааж – Төр улс – Аж ахуй	XVIII-XX зууны дорно дахины орнуудын төр улс, нийгэм, эдийн засгийн байдлыг эх сурвалж, баримт ашиглан ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: – Тухайн улсуудын газар нутаг – Аж ахуй – Төрийн зохион байгуулалт Тухайн улсуудын түүхийн нийтлэг болон ялгаатай талуудыг тодруулдаг.	XVIII-XX зууны дорно дахины орнуудын төр улс, нийгэм, эдийн засгийн байдлыг эх сурвалж, баримт ашиглан бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: – Тухайн улсуудын газар нутаг – Аж ахуй – Төрийн зохион байгуулалт Тухайн улсуудын түүхийн нийтлэг болон ялгаатай талуудыг тодруулдаг.
3	б. XVIII-XX зууны дорно дахины орнуудын соёлыг (боловсрол, шашин, урлаг) тодорхойлдог.	XVIII-XX зууны дорно дахины орнуудын сургууль, боловсрол, шашин шүтлэгийн талаар тодорхойлдог.	XVIII-XX зууны дорно дахины орнуудын соёлын онцлогийг түүхэн баримт ашиглан өмнөх үетэй нь харьцуулан тодорхойлдог. Үүнд: – Боловсрол – Шашин – Урлаг	XVIII-XX зууны дорно дахины орнуудын соёлын онцлогийг түүхэн баримт ашиглан өмнөх үетэй нь харьцуулан ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: – Боловсрол – Шашин – Урлаг Тухайн улсуудын соёлын нийтлэг болон ялгаатай талуудыг тодруулдаг.	XVIII-XX зууны дорно дахины орнуудын соёлын онцлогийг түүхэн баримт ашиглан өмнөх үетэй нь харьцуулан бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: – Боловсрол – Шашин – Урлаг Тухайн улсуудын соёлын нийтлэг болон ялгаатай талуудыг тодруулдаг.

8.3. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ. XV-XVIII ЗУУНЫ ӨРНӨ ДАХИНЫ ГОЛ ҮЙЛ ЯВДАЛ

№	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1	Сурагч өрнийн улсуудын хийсэн газар зүйн их нээлт, шашны шинэтгэл, сэргэн мандалт зэрэг түүхэн үйл явдлын ач холбогдол, үр дагаврыг тодорхойлж, дүгнэж чаддаг болно.	а. Дундад зууны газар зүйн их нээлтийн ач холбогдол, үр дагаврыг тодорхойлдог.
		б. Дундад зуунд хийгдсэн шашны шинэтгэлийн учир шалтгаан, үйл явц, үр дүн ач холбогдлыг тодорхойлдог.
		в. Дундад зууны сүүл үеийн сэргэн мандалтын учир шалтгаан, үйл явц, үр дүн ач холбогдлыг тодорхойлдог.

СҮД-ийн шалгуур тус бүрийн гүйцэтгэлийн түвшин

№	СҮД-ийн шалгуур	Гүйцэтгэлийн түвшин			
		I	II	III	IV
1	а. Дундад зууны газар зүйн их нээлтийн ач холбогдол, үр дагаврыг тодорхойлдог.	Газар зүйн их нээлтийн түүхийг дараах үзүүлэлтийн дагуу эх сурвалж ашиглан тодорхойлдог. Үүнд: - цаг хугацаа, - газар нутаг,	Газар зүйн их нээлтийн түүхийг дараах үзүүлэлтийн дагуу эх сурвалж ашиглан тодорхойлдог. Үүнд: - цаг хугацаа, - газар нутаг, - түүхэн хүмүүс, - тухайн нээлтийг хийсэн үйл явц	Газар зүйн их нээлтийн түүхийг дараах үзүүлэлтийн дагуу эх сурвалж ашиглан ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: - цаг хугацаа, - газар нутаг, - түүхэн хүмүүс, - тухайн нээлтийг хийсэн үйл явц Уг нээлтийн ач холбогдол, үр дагаврыг тодорхойлж, дүгнэдэг.	Газар зүйн их нээлтийн түүхийг дараах үзүүлэлтийн дагуу эх сурвалж ашиглан бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: - цаг хугацаа, - газар нутаг, - түүхэн хүмүүс, - тухайн нээлтийг хийсэн үйл явц Уг нээлтийн ач холбогдол, үр дагаврыг тодорхойлж, дүгнэдэг.
2	б. Дундад зуунд хийгдсэн шашны шинэтгэлийн учир шалтгаан, үйл явц, үр дүн ач холбогдлыг тодорхойлдог.	Шашны шинэтгэлийн түүхийг дараах үзүүлэлтийн дагуу эх сурвалж ашиглан тодорхойлдог. Үүнд: - цаг хугацаа - түүхэн хүмүүс - шашны шинэтгэх үйл явц	Шашны шинэтгэлийн түүхийг дараах үзүүлэлтийн дагуу эх сурвалж ашиглан тодорхойлдог. Үүнд: - цаг хугацаа - түүхэн хүмүүс - шашны шинэтгэх үйл явц Уг шинэтгэлийн ач холбогдол, үр дагаврыг тодорхойлдог.	Шашны шинэтгэлийн түүхийг дараах үзүүлэлтийн дагуу эх сурвалж ашиглан ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: - цаг хугацаа - түүхэн хүмүүс - шашны шинэтгэх үйл явц Уг шинэтгэлийн ач холбогдол, үр дагаврыг тодорхойлж, дүгнэдэг. Шашны шинэтгэлтэй холбоотой ойлголт, ухагдахууныг тодорхойлдог.	Шашны шинэтгэлийн түүхийг дараах үзүүлэлтийн дагуу эх сурвалж ашиглан бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: - цаг хугацаа - түүхэн хүмүүс - шашны шинэтгэх үйл явц Уг шинэтгэлийн ач холбогдол, үр дагаврыг тодорхойлж, дүгнэдэг. Шашны шинэтгэлтэй холбоотой ойлголт, ухагдахууныг тодорхойлдог.

3	в. Дундад зууны сүүл үеийн сэргэн мандалтын учир шалтгаан, үйл явц, үр дүн ач холбогдлыг тодорхойлдог.	Сэргэн мандалтын түүхийг дараах хүрээнд эх сурвалж ашиглан тодорхойлдог. Үүнд: - цаг хугацаа - Сэргэн мандалтын үеийн гол төлөөлөгчид	Сэргэн мандалтын түүхийг дараах хүрээнд эх сурвалж ашиглан тодорхойлдог. Үүнд: - цаг хугацаа - Сэргэн мандалтын үеийн гол төлөөлөгчид - сэргэн мандалтын үйл явц	Сэргэн мандалтын түүхийг дараах хүрээнд эх сурвалж ашиглан ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: - цаг хугацаа - Сэргэн мандалтын үеийн гол төлөөлөгчид - сэргэн мандалтын үйл явц Сэргэн мандалтын үеэс бидний үед өвлөгдөн ирсэн үнэт зүйлсийг тодорхойлж, дүгнэдэг.	Сэргэн мандалтын түүхийг дараах хүрээнд эх сурвалж ашиглан бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: - цаг хугацаа - Сэргэн мандалтын үеийн гол төлөөлөгчид - сэргэн мандалтын үйл явц Сэргэн мандалтын үеэс бидний үед өвлөгдөн ирсэн үнэт зүйлсийг тодорхойлж, дүгнэдэг.
---	--	---	---	--	--

8.4. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ. XVIII-XX ЗУУНЫ ӨРНӨ ДАХИН

№	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1	Сурагч өрнө дахинд өрнөсөн аж үйлдвэрийн хувьсгал, шинжлэх ухаанд нээлт хийсэн, дорнын улсуудыг колоничилсон зэрэг түүхэн үйл явдлыг тайлбарлаж чаддаг болно.	а. Англи, Францад өрнөсөн аж үйлдвэрийн хувьсгалын цаг хугацаа, түүхэн хүмүүс, тухайн хувьсгалын үйл явцыг тайлбарладаг. б. Өрнийн улс оронд шинжлэх ухааны нээлтийг хэрхэн хийсэн талаар тайлбарладаг. в. Өрнийн улс орнууд дорнын улс орныг колоничилсон үйл явдлыг түүхийн асуултад хариулах замаар тайлбарладаг.
2	Сурагч эдгээр түүхэн үйл явдлын учир шалтгаан, ач холбогдол, үр дагавар, сургамж зэргийг тодорхойлж, дүгнэж чаддаг болно.	а. Англи, Францад өрнөсөн аж үйлдвэрийн хувьсгал, өрнийн улс оронд хийсэн шинжлэх ухааны нээлтийн ач холбогдол, үр дүнг өнөөгийн байдалтай холбон тодорхойлдог, дүгнэдэг. б. Өрнийн улс орнууд дорнын улс орныг колоничилсон үйл явдлын шалтгаан, сургамжийг тодорхойлдог.
3	Сурагч XVIII-XX зууны эхэн үеийн өрнө дахины ард түмний амьдрал, ахуй, соёлд гарсан өөрчлөлтийг тодорхойлж чаддаг болно.	а. Өрнийн тодорхой улсын жишээгээр ард түмний амьдрал, ахуй, соёлд гарсан өөрчлөлтийг тодорхойлдог.

СҮД-ийн шалгуур тус бүрийн гүйцэтгэлийн түвшин

№	СҮД-ийн шалгуур	Гүйцэтгэлийн түвшин			
		I	II	III	IV
1	а. Англи, Францад өрнөсөн аж үйлдвэрийн хувьсгалын цаг хугацаа, түүхэн хүмүүс, тухайн хувьсгалын үйл явцыг тайлбарладаг.	ХҮII, ХҮIII зуунд Англи, Францад аж үйлдвэрийн хувьсгал гарсан гэдгийг наад зах нь цаг хугацаа болон үйл явцыг оролцуулан тайлбарладаг.	ХҮII, ХҮIII зуунд Англи, Францад өрнөсөн аж үйлдвэрийн хувьсгалын талаар дараах хүрээнд тайлбарладаг. Үүнд: - Нийгмийн хувьсгал гэх нэр томьёо - Хувьсгалын удирдагчид - Цаг хугацаа – хэдэн онд, одоогоос хэдэн жилийн өмнө	ХҮII, ХҮIII зуунд Англи, Францад өрнөсөн аж үйлдвэрийн хувьсгалын талаар дараах хүрээнд ерөнхийд нь тайлбарладаг. Үүнд: - Нийгмийн хувьсгал гэх нэр томьёо - Хувьсгалын удирдагчид - Цаг хугацаа - Хувьсгалын үйл явц – эхлэл, өрнөл	ХҮII, ХҮIII зуунд Англи, Францад өрнөсөн аж үйлдвэрийн хувьсгалын талаар дараах хүрээнд бүрэн тайлбарладаг. Үүнд: - Нийгмийн хувьсгал гэх нэр томьёо - Хувьсгалын шалтгаан - Хувьсгалын удирдагчид - Цаг хугацаа – хэдэн онд, одоогоос хэдэн жилийн өмнө г.м - Хувьсгалын үйл явц – эхлэл, өрнөл
2	б. Өрнийн улс оронд шинжлэх ухааны нээлтийг хэрхэн хийсэн талаар тайлбарладаг.	Шинжлэх ухааны ямар нээлтийг хэзээ хийсэн талаар тайлбарладаг.	Шинжлэх ухааны нээлтийг дараах хүрээнд тайлбарладаг. Үүнд: - Хийсэн нээлтүүд - Эрдэмтэд - Цаг хугацаа	Шинжлэх ухааны нээлтийг дараах хүрээнд ерөнхийд нь тайлбарладаг. Үүнд: - Хийсэн нээлтүүд - Эрдэмтэд - Цаг хугацаа	Шинжлэх ухааны нээлтийг дараах хүрээнд бүрэн тайлбарладаг. Үүнд: - Хийсэн нээлтүүд - Эрдэмтэд - Цаг хугацаа
3	в. Өрнийн улс орнууд дорнын улс орныг колоничилсон үйл явдлыг түүхийн асуултуудад хариулах замаар тайлбарладаг.	Өрнийн улсууд дорно дахины ямар улсыг, хэзээ колоничилсныг тайлбарладаг.	Дараах асуултад хариулах замаар өрнийн улсуудын колоничлолыг тайлбарладаг. Үүнд: - Хэзээ? (он) - Ямар улс орныг? (нэр) - Хэрхэн? (үйл явцаас)	Дараах асуултад хариулах замаар өрнийн улсуудын колоничлолыг ерөнхийд нь тайлбарладаг. Үүнд: - Хэзээ? (цаг хугацааны тооцооллыг хийж) - Ямар улс орныг? (нэрлэж, газрын зурагт зааж) - Хэрхэн? (үйл явцыг тодорхой)	Дараах асуултад хариулах замаар өрнийн улсуудын колоничлолыг бүрэн тайлбарладаг. Үүнд: - Хэзээ? (цаг хугацааны тооцооллыг хийж) - Ямар улс орныг? (нэрлэж, газрын зурагт зааж) - Хэрхэн? (үйл явцыг тодорхой)

4	а. Англи, Францад өрнөсөн аж үйлдвэрийн хувьсгал, өрнийн улс оронд хийсэн шинжлэх ухааны нээлтийн ач холбогдол, үр дүнг өнөөгийн байдалтай холбон тодорхойлдог, дүгнэдэг.	Аж үйлдвэрийн хувьсгал, шинжлэх ухааны нээлтүүд нь ямар ач холбогдолтой, өнөөдөртэй хэрхэн холбогдохыг тодорхойлдог.	Түүхэн үйл явдлуудын ач холбогдол, үр дүнг өнөөгийн байдалтай холбон тодорхойлохдоо дараах шаардлагыг хангасан байна. Үүнд: - Аж үйлдвэрийн хувьсгал, шинжлэх ухааны нээлтүүдийн хүмүүсийн аж амьдрал, нийгмийн хөгжил, эдийн засагт үзүүлсэн нөлөө - Жишээ баримтаар баяжуулсан байдал	Түүхэн үйл явдлуудын ач холбогдол, үр дүнг өнөөгийн байдалтай холбон тодорхойлохдоо дараах шаардлагыг ерөнхийд нь хангасан байна. Үүнд: - Аж үйлдвэрийн хувьсгалаар нийгэм, эдийн засаг, улс төрийн зохион байгуулалтад гарсан өөрчлөлтийн ач холбогдол - Шинжлэх ухааны нээлтүүдийн хүмүүсийн аж амьдрал, нийгмийн хөгжил, эдийн засагт үзүүлсэн нөлөө - Дээрх өөрчлөлтүүд нь өнөөгийн нийгэмтэй холбогдох байдал - Жишээ баримтаар баяжуулсан байдал	Түүхэн үйл явдлын ач холбогдол, үр дүнг өнөөгийн байдалтай холбон тодорхойлохдоо дараах шаардлагыг бүрэн хангасан байна. Үүнд: - Аж үйлдвэрийн хувьсгалаар нийгэм, эдийн засаг, улс төрийн зохион байгуулалтад гарсан өөрчлөлтийн ач холбогдол - Шинжлэх ухааны нээлтүүдийн хүмүүсийн аж амьдрал, нийгмийн хөгжил, эдийн засагт үзүүлсэн нөлөө - Дээрх өөрчлөлтүүд нь өнөөгийн нийгэмтэй холбогдох байдал - Жишээ баримтаар баяжуулсан байдал
5	б. Өрнийн улс орнууд дорнын улс орныг колоничилсон үйл явдлын шалтгаан, сургамжийг тодорхойлдог.	Колоничлолын шалтгаан, сургамжийг тодорхойлохыг оролддог.	Колоничлол гэх нэр томъёог ашиглан түүний шалтгаан, сургамжийг тодорхойлдог.	Колоничлол гэх нэр томъёог тайлбарлан, түүний дотоод, гадаад шалтгаан, олон улсад болон тухайн улсад үлдээсэн сургамжийг ерөнхийд нь тодорхойлдог.	Колоничлол гэх нэр томъёог тайлбарлан, түүний дотоод, гадаад шалтгаан, олон улсад болон тухайн улсад үлдээсэн сургамжийг бүрэн тодорхойлдог.
6	а. Өрнийн тодорхой улсын жишээгээр ард түмний амьдрал, ахуй, соёлд гарсан өөрчлөлтийг тодорхойлдог.	XVIII-XX зуунд хүмүүсийн эрхлэх аж ахуйд гарсан өөрчлөлтийг тодорхойлдог.	XVIII-XX зуунд хүмүүсийн эрхлэх аж ахуй, амьдралд гарсан өөрчлөлтийг тодорхойлдог.	XVIII-XX зуунд хүмүүсийн амьдрал, соёлд гарсан өөрчлөлтийг тодорхой улсын жишээгээр дараах хүрээнд ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: - Хүмүүсийн эрхлэх аж ахуй, - Амьдралын хэв маяг - Шинжлэх ухаан	XVIII-XX зуунд хүмүүсийн амьдрал, соёлд гарсан өөрчлөлтийг тодорхой улсын жишээгээр дараах хүрээнд бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: - Хүмүүсийн эрхлэх аж ахуй, - Амьдралын хэв маяг - Шинжлэх ухаан

8.5. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ. МОНГОЛЫН ТҮҮХЭН СУРГАМЖ

№	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1	Сурагч нэгдмэл байдлаа алдах болсон шалтгаан түүнд нөлөөлсөн хүчин зүйлсийг баримт эх сурвалжид үндэслэн тайлбарлаж түүхэн сургамжийг тодорхойлж чаддаг болно.	а. XV-XVIII зуунд монголчууд нэгдмэл байдлаа алдах болсон шалтгаан түүнд нөлөөлсөн хүчин зүйлсийг баримт эх сурвалжид үндэслэн тайлбарладаг. б. Эх сурвалжтай ажиллах замаар нэгдмэл байдлаа алдсан түүхэн сургамжийг тодорхойлдог.
2	Сурагч монголчууд тусгаар тогтнолынхоо төлөө хэрхэн тэмцсэн талаар түүхийн эх сурвалжид тулгуурлан түүхийн асуултад хариулж чаддаг болно.	а. Тусгаар тогтнолын төлөөх тэмцлийн үйл явцыг түүхийн асуултын дагуу тайлбарладаг.
3	Сурагч Монголын талаар явуулсан Манж Чин гүрний бодлого түүний үр дагавар, өөрчлөлтийг түүхийн эх сурвалжид тулгуурлан тодорхойлж чаддаг болно.	а. Манж Чин гүрний Монголыг захирсан бодлого түүний үр дагаврыг эх сурвалжид тулгуурлан тодорхойлдог. б. Манж Чин гүрний бодлогод гарсан өөрчлөлт, түүний учир шалтгааныг эх сурвалжид тулгуурлан илрүүлдэг.

СҮД-ийн шалгуур тус бүрийн гүйцэтгэлийн түвшин

№	СҮД-ийн шалгуур	Гүйцэтгэлийн түвшин			
		I	II	III	IV
1	а. XV-XVIII зуунд монголчууд нэгдмэл байдлаа алдах болсон шалтгаан түүнд нөлөөлсөн хүчин зүйлсийг баримт эх сурвалжид үндэслэн тайлбарладаг.	Шалтгаан түүнд нөлөөлсөн хүчин зүйлсийг дараах хүрээнд тайлбарладаг. Үүнд: – Сурвалжит язгууртнуудын эдийн засаг бэхжиж бие даахыг эрмэлзсэн. – Мин улсаас хагалган бутаргах бодлого хэрэгжүүлсэн.	Шалтгаан түүнд нөлөөлсөн хүчин зүйлсийг дараах хүрээнд тайлбарладаг. Үүнд: – Сурвалжит язгууртнуудын эдийн засаг бэхжиж бие даахыг эрмэлзсэн. – Мин улсаас хагалган бутаргах бодлого хэрэгжүүлсэн. – Зарим ноёд Мин улсад дагаар орсон.	Шалтгаан болон нөлөөлсөн хүчин зүйлсийг баримт, эх сурвалжид үндэслэн дараах хүрээнд ерөнхийд нь тайлбарладаг. Үүнд: – Сурвалжит язгууртнуудын эдийн засаг бэхжиж бие даахыг эрмэлзсэн. – Мин улсаас хагалган бутаргах бодлого хэрэгжүүлсэн. – Зарим ноёд Мин улсад дагаар орсон. – Монголын эрх баригчдын дунд хагарал гарсан.	Шалтгаан болон нөлөөлсөн хүчин зүйлсийг баримт, эх сурвалжид үндэслэн дараах хүрээнд бүрэн тайлбарладаг. Үүнд: – Сурвалжит язгууртнуудын эдийн засаг бэхжиж бие даахыг эрмэлзсэн. – Мин улсаас хагалган бутаргах бодлого хэрэгжүүлсэн. – Зарим ноёд Мин улсад дагаар орсон. – Монголын эрх баригчдын дунд хагарал гарсан.

2	б. Эх сурвалжтай ажиллах замаар нэгдмэл байдлаа алдсаны түүхэн сургамжийг тодорхойлдог.	Эх сурвалжтай ажиллах замаар нэгдмэл байдлаа алдсан түүхэн сургамжийг дараах хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: - Эв эеийг эрхэмлэх - Үндэс угсаагаа хайрлан хамгаалах - Нэгдсэн удирдлагыг хүлээн зөвшөөрөх	Эх сурвалжтай ажиллах замаар нэгдмэл байдлаа алдсан түүхэн сургамжийг дараах хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: - Эв эеийг эрхэмлэх - Үндэс угсаагаа хайрлан хамгаалах - Нэгдсэн удирдлагыг хүлээн зөвшөөрөх - Эх орондоо үнэнч байх	Эх сурвалжтай ажиллах замаар нэгдмэл байдлаа алдсан түүхэн сургамжийг дараах хүрээнд ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: - Эв эеийг эрхэмлэх - Үндэс угсаагаа хайрлан хамгаалах - Нэгдсэн удирдлагыг хүлээн зөвшөөрөх - Эх орондоо үнэнч байх - Бусдын ятгалгад автахгүй байх гэх мэт	Эх сурвалжтай ажиллах замаар нэгдмэл байдлаа алдсан түүхэн сургамжийг дараах хүрээнд бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: - Эв эеийг эрхэмлэх - Үндэс угсаагаа хайрлан хамгаалах - Нэгдсэн удирдлагыг хүлээн зөвшөөрөх - Эх орондоо үнэнч байх - Бусдын ятгалгад автахгүй байх гэх мэт
3	а. Тусгаар тогтнолын төлөөх тэмцлийг түүхийн асуултын дагуу тайлбарладаг.	Тусгаар тогтнолын төлөөх тэмцлийг дараах түүхийн асуултын дагуу тайлбарладаг. Үүнд: - Хэзээ: 1755-1758 он гэх мэт - Хаана: Ойрад, Халх (Хотгойд) гэх мэт	Тусгаар тогтнолын төлөөх тэмцлийг дараах түүхийн асуултын дагуу тайлбарладаг. Үүнд: - Хэзээ: 1755-1758 он гэх мэт - Хаана: Ойрад, Халх (Хотгойд) гэх мэт - Хэн: Амарсанаа, Чингүнжав гэх мэт - Юу: Монголчуудын тусгаар тогтнол	Тусгаар тогтнолын төлөөх тэмцлийг дараах түүхийн асуултын дагуу ерөнхийд нь тайлбарладаг. Үүнд: - Хэзээ: 1755-1758 он гэх мэт - Хаана: Ойрад, Халх (Хотгойд) гэх мэт - Хэн: Амарсанаа, Чингүнжав гэх мэт - Юу: Монголчуудын тусгаар тогтнол - Яагаад: Монгол хүнд эх орон, газар нутаг, эрх чөлөө, тусгаар тогтнол хамгаас эрхэм.	Тусгаар тогтнолын төлөөх тэмцлийг дараах түүхийн асуултын дагуу бүрэн тайлбарладаг. Үүнд: - Хэзээ: 1755-1758 он гэх мэт - Хаана: Ойрад, Халх (Хотгойд) гэх мэт - Хэн: Амарсанаа, Чингүнжав гэх мэт - Юу: Монголчуудын тусгаар тогтнол - Яагаад: Монгол хүнд эх орон, газар нутаг, эрх чөлөө, тусгаар тогтнол хамгаас эрхэм.
4	а. Манж Чин гүрний Монголыг захирсан бодлого түүний үр дагаврыг эх сурвалжид тулгуурлан тодорхойлдог.	Манж Чин гүрний Монголыг захирсан бодлого түүний үр дагаврыг эх сурвалжид тулгуурлан дараах хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: - Засаг захиргааны зохион байгуулалтыг өөрчилсөн. - Гадаад Монголын төрийг засах явдлын яамыг байгуулсан.	Манж Чин гүрний Монголыг захирсан бодлого түүний үр дагаврыг эх сурвалжид тулгуурлан дараах хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: - Засаг захиргааны зохион байгуулалтыг өөрчилсөн. - Гадаад Монголын төрийг засах явдлын яамыг байгуулсан. - Алба гувчуур	Манж Чин гүрний Монголыг захирсан бодлого түүний үр дагаврыг эх сурвалжид тулгуурлан дараах хүрээнд ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: - Засаг захиргааны зохион байгуулалтыг өөрчилсөн. - Гадаад Монголын төрийг засах явдлын яамыг байгуулсан. - Алба гувчуур - Худалдаа, Мөнгө хүүлэл	Манж Чин гүрний Монголыг захирсан бодлого түүний үр дагаврыг эх сурвалжид тулгуурлан дараах хүрээнд бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: - Засаг захиргааны зохион байгуулалтыг өөрчилсөн. - Гадаад Монголын төрийг засах явдлын яамыг байгуулсан. - Алба гувчуур - Худалдаа, Мөнгө хүүлэл

5	б. Манж Чин гүрний бодлогод гарсан өөрчлөлт, түүний учир шалтгааныг эх сурвалжид тулгуурлан илрүүлдэг.	Манж Чин гүрний бодлогод гарсан өөрчлөлт, түүний учир шалтгааныг эх сурвалжид тулгуурлан Хятад иргэдийг Монгол нутагт олноор нь суурьшуулах болсныг илрүүлэхийг оролддог.	Манж Чин гүрний бодлогод гарсан өөрчлөлт, түүний учир шалтгааныг эх сурвалжид тулгуурлан дараах хүрээнд ерөнхийд нь илрүүлдэг. – Хятад иргэдийг Монгол нутагт олноор нь суурьшуулах – Нутгийн баялгийг ашиглах	Манж Чин гүрний бодлогод гарсан өөрчлөлт, түүний учир шалтгааныг эх сурвалжид тулгуурлан дараах хүрээнд ерөнхийд нь илрүүлдэг. – Хятад иргэдийг Монгол нутагт олноор нь суурьшуулах – Нутгийн баялгийг ашиглах – Монголыг хятадын дотоод муж болгох	Манж Чин гүрний бодлогод гарсан өөрчлөлт, түүний учир шалтгааныг эх сурвалжид тулгуурлан дараах хүрээнд бүрэн илрүүлдэг. – Хятад иргэдийг Монгол нутагт олноор нь суурьшуулах – Нутгийн баялгийг ашиглах – Монголыг хятадын дотоод муж болгох
---	--	---	--	--	--

1.4. IX АНГИЙН ХИЧЭЭЛ СУРГАЛТЫН ҮР ДҮНГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУР

1.4.1. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ, СУРАЛЦАХУЙН ҮР ДҮН (СҮД) БА ШАЛГУУР

№	Суралцахуйн зорилт	Үнэлгээний нэгж	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1	9.2а. 1911 оны Монголын үндэсний хувьсгалын үр дүнг түүхийн баримтад тулгуурлан нэгтгэн дүгнэх, ач холбогдлыг тодорхойлох 9.2б. Монголын тусгаар тогтнолын түүх, тусгаар тогтнолын төлөө тууштай тэмцэгч түүхэн хүмүүсийн үйл хэрэг, түүхэнд эзлэх байр суурийг баримтад тулгуурлан үнэлэх, бахархах 9.2в. Дэлхийн I дайны шалтаг, шалтгаан, гол үйл явдал, үр дагавар, сургамжийг тодорхойлж, танилцуулах 9.2г. 1917 онд Орост болсон “Октябрийн эргэлт”-ийн үр дагавар, уг үйл явдлын Монголын болон дэлхийн түүхэнд үзүүлсэн нөлөөг судалж, дүгнэх 9.2д. 1921 оны хувьсгалын шалтгаан, өрнөлийг он цаг, үйл явдлаар нь харуулах, үр дагавар, сургамжийг тодорхойлох 9.2е. XX зууны эхэн үеийн монголчуудын аж байдлыг зураглах, түүхийн үеүдэд хүмүүсийн аж байдал хэрхэн өөрчлөгдөж буйг харьцуулах	9.1 1911-1924 Монгол	1. Сурагч 1911, 1921 оны хувьсгалын үр дүн ач холбогдол, нөлөөлсөн хүчин зүйлс зэргийг эх сурвалжид үндэслэн тодорхойлж чаддаг болно. 2. Сурагч 1911, 1921 оны хувьсгалын түүхэн зүтгэлтнүүд тэдний түүхэнд гүйцэтгэсэн үүрэг, үйл хэргийг баримтад тулгуурлан тодорхойлж чаддаг болно. 3. Сурагч XX зууны эхэн үеийн хүмүүсийн аж байдалд гарсан өөрчлөлтийг Монголын түүхийн өмнөх үетэй нь харьцуулан тодорхойлж чаддаг болно.	а. 1911, 1921 оны хувьсгал гарах болсон шалтгаан, нөлөөлсөн хүчин зүйл, үйл явцыг түүхийн асуултын дагуу тайлбарладаг, үр дүн, ач холбогдлыг тодорхойлдог. б. 1911, 1921 оны хувьсгалыг цаг хугацааны болон нөхцөл шалтгаан үр дүнгээр нь харьцуулдаг. а. 1911, 1921 оны хувьсгалын түүхэн зүтгэлтнүүдийн намтрыг бүтээдэг. б. Түүхэн зүтгэлтнүүдийн үйл хэргээр хэрхэн бахархаж буйгаа илэрхийлж тайлбарладаг. а. XX зууны эхэн үеийн хүмүүсийн аж байдал, эрхлэх аж ахуй, нийгмийн байдалд гарсан өөрчлөлтийг Манжийн эрхшээлийн үетэй харьцуулж, тодорхойлдог.

2	9.3а. ЗХУ-аас Монгол Улсад нөлөөгөө тогтоохын тулд явуулсан бодлого, үйл ажиллагаа, түүхэн сургамжийг тодорхойлох, дүгнэх 9.3б. БНМАУ байгуулагдсан үйл явц болон анхны Үндсэн хуулийн үзэл санааг тайлбарлах 9.3в. Монгол Улсын засаг захиргаанд гарсан өөрчлөлтийг харьцуулан тодорхойлох 9.3г. БНМАУ-ын эдийн засгийн байдлыг зураглан, өнөө үетэй харьцуулж, тайлбарлах	9.2 Социализмын үеийн Монгол Улсын нийгэм, улс төр (ҮХ, БНЗ, гадаад харилцаа), эдийн засаг	1. Сурагч социализмын үеийн Монгол Улсын улс төр, эдийн засагт гарсан хөгжил, өөрчлөлтийг баримтад тулгуурлан тодорхойлж чаддаг болно.	а. Нийгэмд гарсан өөрчлөлт түүний онцлогийг баримтад тулгуурлан тодорхойлдог.
				б. Улс төрд гарсан өөрчлөлт түүний онцлогийг эх сурвалжид тулгуурлан тайлбарладаг.
				в. Эдийн засагт гарсан өөрчлөлт түүний онцлогийг эх сурвалж, баримтад үндэслэн тодорхойлдог.
3	9.3.д Социализмын үеийн Монгол дахь соёл, боловсрол, эрүүл мэнд, нийгмийн хамгааллын салбарын ололт амжилт, алдаа дутагдлыг тодорхойлох	9.3 Социализмын үеийн Монгол Улсын соёл болон нийгмийн хамгаалал	1. Сурагч социализмын үеийн Монголын соёл, боловсрол, эрүүл мэнд, нийгмийн хамгааллын хөгжлийг баримтад тулгуурлан тодорхойлж чаддаг болно.	а. Соёлын хөгжил, зорилго, хүрсэн дүнг баримтаар тодорхойлдог.
				б. Боловсролын салбарт гарсан үр дүн, ач холбогдлыг баримт ашиглан тодорхойлдог.
				в. Эрүүл мэнд, нийгмийн хамгааллын салбарт гарсан үр дүн ач холбогдлыг баримт ашиглан тодорхойлдог.
4	9.2в. Дэлхийн I дайны шалтаг, шалтгаан, гол үйл явдал, үр дагавар, сургамжийг тодорхойлж, танилцуулах 9.2г. 1917 онд Орост болсон “Октябрийн эргэлт”-ийн үр дагавар, уг үйл явдлын Монголын болон дэлхийн түүхэнд үзүүлсэн нөлөөг судалж, дүгнэх 9.3и. Дэлхийн II дайны шалтаг, шалтгаан, гол үйл явдал, үр дагавар, сургамжийг тодорхойлох, уг дайн дэлхийн түүхэнд хэрхэн нөлөөлснийг танилцуулах 9.3к. НҮБ байгуулагдсаны учир, түүний ач холбогдлыг тайлбарлах 9.3л. Капиталист, социалист хэмээх 2 системийн түүхэн байдлыг харьцуулах, дүгнэх 9.3м. Колонийн систем задарсан шалтгаан, үйл явцыг тодорхойлох, ач холбогдлыг дүгнэх 9.4а. ЗХУ, социалист системийн задралын шалтгаан, үйл явц, үр дагавар, сургамжийг илрүүлэх, дэлхийн түүхэнд хэрхэн нөлөөлснийг тодорхойлох	9.4 Социализмын үеийн дэлхий дахин	1. Сурагч ХХ зууны эхний хагасын дэлхийн түүхийн гол үйл явдлуудыг түүхийн асуултын дагуу баримтад тулгуурлан тодорхойлж чаддаг болно.	а. Дэлхийн I, II дайны шалтгаан, үр дагаврыг эх сурвалжид тулгуурлан түүхийн асуултын дагуу тодорхойлдог.
			2. Сурагч капиталист, социалист системийн задралыг дэлхийн түүхэнд үзүүлсэн нөлөөтэй нь холбон тайлбарлаж, тодорхойлж чаддаг болно.	б. НҮБ байгуулагдсан шалтгаан, түүний ач холбогдлыг тодорхойлдог.
				а. Хүйтэн дайны шалтгаан, хор уршиг, сургамжийг эх сурвалж ашиглан тодорхойлдог.
				б. ЗХУ, социалист системийн задралын шалтгаан, үр дагавар Монголын болон дэлхийн түүхэнд нөлөөлснийг тодорхойлдог.

5	9.1a. Ойрх үеийн түүхтэй холбоотой гол, гол үйл явдал, он цаг, түүхэн зүтгэлтнийг ялгах, тодорхойлох, энэ үеийн онцлогийг тодруулах 9.1б. Ойрх үеийн түүхэнд холбогдох гар бичмэл, гэрээ, хууль тогтоомж зэрэг эх сурвалж, судалгааны бүтээлийг нэрлэх, ангилах, ашиглах 9.3a. ЗХУ-аас Монгол Улсад нөлөөгөө тогтоохын тулд явуулсан бодлого, үйл ажиллагаа, түүхэн сургамжийг тодорхойлох, дүгнэх 9.3e. Социализмын жилүүдэд шашны талаар явуулсан бодлого, түүний сургамжийг тодорхойлох, үнэлэх 9.3ж. Улс төрийн хэлмэгдүүлэлтийн шалтгаан, үйл явц, үр дагавар, сургамжийг судалж илрүүлэх, дүгнэх 9.3з. Социализмыг эсэргүүцсэн ард түмний тэмцэл, хөдөлгөөнийг танилцуулах, учир шалтгааныг тайлбарлах	9.5 Монгол Улсын түүхийн шинэ үеийн сургамж	1. Сурагч социализмын үед Монголын түүхэнд сургамж үлдээсэн үйл явдлыг анхдагч болон хоёрдогч эх сурвалжийг ашиглан танилцуулж чаддаг болно.	а. Шашны талаар төр засгаас явуулсан бодлого, улс төрийн хэлмэгдүүлэлт, ард олны эсэргүүцэл хөдөлгөөн, дүрвэлт зэрэг үйл явдлын талаар анхдагч болон хоёрдогч эх сурвалжийг ашиглан танилцуулдаг.
			2. Сурагч дээрх үйл явдлуудын шалтгаан, үр дагавар сургамжийг эх сурвалж ашиглан тодорхойлж, дүгнэж чаддаг болно.	а. Шашны талаар төр засгаас явуулсан бодлого, улс төрийн хэлмэгдүүлэлт зэрэг үйл явдлын үр дагавар, түүхэнд үлдээсэн сургамжийг эх сурвалж ашиглан өнөөгийн байдалтай холбон дүгнэдэг.
6	9.4б. Энэ үеийн түүхэн зүтгэлтнүүдийн намтрыг бүтээх, тэдний үйл ажиллагааг сурвалжлах 9.4в. 1990 оны хувьсгалын үр дүнг Монголын улс төр, нийгмийн байдалд гарсан өөрчлөлтөөр зураглан харуулах 9.4г. Энэ үед Монголын эдийн засагт гарсан өөрчлөлтүүдийг нэрлэх, өмнөх үетэй нь харьцуулах, дүгнэх 9.4д. 1990-ээд оноос хойш монголчуудын оюун санааны амьдралд гарсан өөрчлөлтийг нэрлэх, өмнөх үетэй нь харьцуулах, дүгнэх 9.4е. Монгол Улсын гадаад харилцаа, түүний бодлогын өөрчлөлтийг ойлгох, ач холбогдлыг тайлбарлах	9.6 Өнөөгийн Монгол	1. Сурагч 1990 оны ардчилсан хувьсгал гарах болсон шалтгаан, үйл явдлыг тайлбарлаж чаддаг болно.	а. Ардчилсан хувьсгалын шалтгаан, нөлөөлсөн хүчин зүйлс, үйл явцыг түүхийн асуултын дагуу, тухайн хувьсгалд оролцож байсан хүмүүсийн дурсамж болон бусад эх сурвалжийг ашиглан тайлбарладаг.
			2. Сурагч ардчилсан хувьсгалын үр дүнд гарсан өөрчлөлтүүдийг тодорхойлж чаддаг болно.	а. Улс төр, гадаад харилцаанд гарсан өөрчлөлтийг баримтад тулгуурлан тодорхойлдог.
				б. Эдийн засагт гарсан өөрчлөлтийг баримтад тулгуурлан тодорхойлдог.
				в. Монголчуудын нийгэм, оюун санааны амьдралд гарсан өөрчлөлтийг баримтад тулгуурлан тодорхойлдог.

1.4.2. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ ТУС БҮРИЙН СУРАЛЦАХУЙН ҮР ДҮНГИЙН ШАЛГУУР,
ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН ТҮВШИН

9.1. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ. 1911-1924 ОНЫ МОНГОЛ

№	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1	Сурагч 1911, 1921 оны хувьсгалын үр дүн ач холбогдол, нөлөөлсөн хүчин зүйлс зэргийг эх сурвалжид үндэслэн тодорхойлж чаддаг болно.	а. 1911, 1921 оны хувьсгал гарах болсон шалтгаан, нөлөөлсөн хүчин зүйл, үйл явцыг түүхийн асуултын дагуу тайлбарладаг, үр дүн, ач холбогдлыг тодорхойлдог. б. 1911, 1921 оны хувьсгалыг цаг хугацааны болон нөхцөл шалтгаан үр дүнгээр нь харьцуулдаг.
2	Сурагч 1911, 1921 оны хувьсгалын түүхэн зүтгэлтнүүд тэдний түүхэнд гүйцэтгэсэн үүрэг, үйл хэргийг баримтад тулгуурлан тодорхойлж чаддаг болно.	а. 1911, 1921 оны хувьсгалын түүхэн зүтгэлтнүүдийн намтрыг бүтээдэг. б. Түүхэн зүтгэлтнүүдийн үйл хэргээр хэрхэн бахархаж буйгаа илэрхийлж тайлбарладаг.
3	Сурагч ХХ зууны эхэн үеийн хүмүүсийн аж байдалд гарсан өөрчлөлтийг Монголын түүхийн өмнөх үетэй нь харьцуулан тодорхойлж чаддаг болно.	а. ХХ зууны эхэн үеийн хүмүүсийн аж байдал, эрхлэх аж ахуй, нийгмийн байдалд гарсан өөрчлөлтийг Манжийн эрхшээлийн үетэй харьцуулж, тодорхойлдог.

СҮД-ийн шалгуур тус бүрийн гүйцэтгэлийн түвшин

№	СҮД-ийн шалгуур	Гүйцэтгэлийн түвшин			
		I	II	III	IV
1	а. 1911, 1921 оны хувьсгал гарах болсон шалтгаан, нөлөөлсөн хүчин зүйл, үйл явцыг түүхийн асуултын дагуу тайлбарладаг, үр дүн, ач холбогдлыг тодорхойлдог.	Хувьсгалууд гарах болсон шалтгаан, нөлөөлсөн хүчин зүйлс, үйл явцыг дараах түүхийн асуултын дагуу тодорхойлдог. Үүнд: – Хэзээ: 1911, 1921 он – Хаана: Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт (Их Хүрээ, Хиагт, Нийслэл Хүрээ гэх мэт) – Хэн: Хувьсгалын удирдагчид – Юу: Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгал ялав.	Хувьсгалууд гарах болсон шалтгаан, нөлөөлсөн хүчин зүйлс, үйл явцыг дараах түүхийн асуултын дагуу тодорхойлдог. Үүнд: – Хэзээ: 1911, 1921 он – Хаана: Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт (Их Хүрээ, Хиагт, Нийслэл Хүрээ гэх мэт) – Хэн: Хувьсгалын удирдагчид – Юу: Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгал ялав. – Яагаад: Гадаад болон дотоод нөхцөл байдал нөлөөлсөн гэх мэт	Хувьсгалууд гарах болсон шалтгаан, нөлөөлсөн хүчин зүйлс, үйл явцыг дараах түүхийн асуултын дагуу ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: – Хэзээ: 1911, 1921 он – Хаана: Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт (Их Хүрээ, Хиагт, Нийслэл Хүрээ гэх мэт) – Хэн: Хувьсгалын удирдагчид – Юу: Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгал ялав. – Яагаад: Гадаад болон дотоод нөхцөл байдал нөлөөлсөн гэх мэт – Ямар ач холбогдол үр дүнтэй байв?	Хувьсгалууд гарах болсон шалтгаан, нөлөөлсөн хүчин зүйлс, үйл явцыг дараах түүхийн асуултын дагуу бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: – Хэзээ: 1911, 1921 он – Хаана: Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт (Их Хүрээ, Хиагт, Нийслэл Хүрээ гэх мэт) – Хэн: Хувьсгалын удирдагчид – Юу: Үндэсний эрх чөлөөний хувьсгал ялав. – Яагаад: Гадаад болон дотоод нөхцөл байдал, шалтгаан нөлөөлсөн гэх мэт – Ямар ач холбогдол үр дүнтэй байв?

2	б. 1911, 1921 оны хувьсгалыг цаг хугацааны болон нөхцөл шалтгаан үр дүнгээр нь харьцуулдаг.	1911, 1921 оны хувьсгалыг цаг хугацаа, шалтгаанаар нь харьцуулдаг.	1911, 1921 оны хувьсгалыг цаг хугацаа, шалтгаан, үр дүнг харьцуулдаг.	– 1911, 1921 оны хувьсгалыг цаг хугацаа, шалтгаан, үр дүнг жишээ баримттайгаар ерөнхийд нь харьцуулдаг. – Харьцуулалтаа үндэслэн дүгнэлт хийдэг.	– 1911, 1921 оны хувьсгалыг цаг хугацаа, шалтгаан, үр дүнг жишээ баримттайгаар бүрэн харьцуулдаг. – Харьцуулалтаа үндэслэн дүгнэлт хийдэг.
3	а. 1911, 1921 оны хувьсгалын түүхэн зүтгэлтнүүдийн намтрыг бүтээдэг.	Түүхэн зүтгэлтний намтрыг дараах хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: – Гарал угсаа – Бага нас – Боловсрол	Түүхэн зүтгэлтний намтрыг дараах хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: – Гарал угсаа – Бага нас – Боловсрол – Үзэл бодол, байр суурь	Түүхэн зүтгэлтний намтрыг дараах хүрээнд ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: – Гарал угсаа – Бага нас – Боловсрол – Үзэл бодол, байр суурь – Үйл ажиллагаа – Гүйцэтгэсэн үүрэг	Түүхэн зүтгэлтний намтрыг дараах хүрээнд бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: – Гарал угсаа – Бага нас – Боловсрол – Үзэл бодол, байр суурь – Үйл ажиллагаа – Гүйцэтгэсэн үүрэг
4	б. Түүхэн зүтгэлтнүүдийн үйл хэргээр хэрхэн бахархаж буйгаа илэрхийлж тайлбарладаг.	Түүхэн зүтгэлтнүүдийн үйл хэргээр бахархаж буйгаа тайлбарлахыг оролддог.	Түүхэн зүтгэлтнүүдийн үйл хэргээр бахархаж буйгаа дараах хүрээгээр илэрхийлж тайлбарладаг. – Түүхэн зүтгэлтнүүдийн үйл хэрэг – Үйл хэргийг залгамжлах, хойч үедээ өвлүүлэх	Түүхэн зүтгэлтнүүдийн үйл хэргээр бахархаж буйгаа дараах хүрээгээр илэрхийлж ерөнхийд нь тайлбарладаг. – Түүхэн зүтгэлтнүүдийн үйл хэрэг – Түүхэн зүтгэлтнүүдийн үйл хэргээс хэрхэн суралцах – Үйл хэргийг залгамжлах, хойч үедээ өвлүүлэх	Түүхэн зүтгэлтнүүдийн үйл хэргээр бахархаж буйгаа дараах хүрээгээр илэрхийлж бүрэн тайлбарладаг. – Түүхэн зүтгэлтнүүдийн үйл хэрэг – Түүхэн зүтгэлтнүүдийн үйл хэргээс хэрхэн суралцах – Үйл хэргийг залгамжлах, хойч үедээ өвлүүлэх
5	а. XX зууны эхэн үеийн хүмүүсийн аж байдал, эрхлэх аж ахуй, нийгмийн байдалд гарсан өөрчлөлтийг Манжийн эрхшээлийн үетэй харьцуулж, тодорхойлдог.	Харьцуулалтыг дараах хүрээнд баримттайгаар хийсэн байна. Үүнд: – Нийгмийн байдал – Соёл	Харьцуулалтыг дараах хүрээнд баримттайгаар хийсэн байна. Үүнд: – Нийгмийн байдал – Соёл – Эдийн засаг	Харьцуулалтыг дараах хүрээнд ерөнхийд нь баримттайгаар хийсэн байна. Үүнд: – Нийгмийн байдал – Соёл – Эдийн засаг – Хүмүүсийн аж амьдрал	Харьцуулалтыг дараах хүрээнд бүрэн баримттайгаар хийсэн байна. Үүнд: – Нийгмийн байдал – Соёл – Эдийн засаг – Хүмүүсийн аж амьдрал

9.2. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ. СОЦИАЛИЗМЫН ҮЕИЙН МОНГОЛ УЛСЫН НИЙГЭМ, УЛС ТӨР, ЭДИЙН ЗАСАГ

№	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1	Сурагч социализмын үеийн Монгол Улсын улс төр, эдийн засагт гарсан хөгжил, өөрчлөлтийг баримтад тулгуурлан тодорхойлж чаддаг болно.	а. Нийгэмд гарсан өөрчлөлт түүний онцлогийг баримтад тулгуурлан тодорхойлдог.
		б. Улс төрд гарсан өөрчлөлт түүний онцлогийг эх сурвалжид тулгуурлан тайлбарладаг.
		в. Эдийн засагт гарсан өөрчлөлт түүний онцлогийг эх сурвалж, баримтад үндэслэн тодорхойлдог.

СҮД-ийн шалгуур тус бүрийн гүйцэтгэлийн түвшин

№	СҮД-ийн шалгуур	Гүйцэтгэлийн түвшин			
		I	II	III	IV
1	а. Нийгэмд гарсан өөрчлөлт түүний онцлогийг баримтад тулгуурлан тодорхойлдог.	Нийгэмд гарсан өөрчлөлтийг нийгмийн давхраажилтыг тодорхойлохыг оролддог.	Нийгэмд гарсан өөрчлөлтийг дараах хүрээнд баримт ашиглан тодорхойлдог. Үүнд: – Нийгмийн давхраажилт – Нийгмийн үзэл суртал	Нийгэмд гарсан өөрчлөлтийг дараах хүрээнд баримт ашиглан ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: – Нийгмийн давхраажилт – Нийгмийн харилцаа – Нийгмийн үзэл суртал	Нийгэмд гарсан өөрчлөлтийг дараах хүрээнд баримт ашиглан бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: – Нийгмийн давхраажилт – Нийгмийн харилцаа – Нийгмийн үзэл суртал
2	б. Улс төрд гарсан өөрчлөлт түүний онцлогийг эх сурвалжид тулгуурлан тайлбарладаг.	Улс төрд гарсан өөрчлөлтийг БН засаглалд шилжсэнийг жишээгээр тайлбарладаг.	Улс төрд гарсан өөрчлөлтийг дараах хүрээнд тайлбарладаг. Үүнд: – Анхны үндсэн хууль – БН засаглалд шилжсэн	Улс төрд гарсан өөрчлөлтийг дараах хүрээнд эх сурвалж ашиглан ерөнхийд нь тайлбарладаг. Үүнд: – Анхны үндсэн хууль – БН засаглалд шилжсэн нь – Засаг захиргааны өөрчлөлт	Улс төрд гарсан өөрчлөлтийг дараах хүрээнд эх сурвалж, баримт ашиглан бүрэн тайлбарладаг. Үүнд: – Анхны үндсэн хууль – БН засаглалд шилжсэн – Засаг захиргааны өөрчлөлт
3	в. Эдийн засагт гарсан өөрчлөлт түүний онцлогийг эх сурвалж, баримтад үндэслэн тодорхойлдог.	Эдийн засагт гарсан өөрчлөлт түүний онцлогийг нэгдэлжих хөдөлгөөн, атар газрыг эзэмшсэн зэргээр тодорхойлдог.	Эдийн засагт гарсан өөрчлөлт түүний онцлогийг эх сурвалж ашиглан тодорхойлдог. Үүнд: - ШЭБ - Нэгдэлжих хөдөлгөөн - Атар газрыг эзэмшсэн нь	Эдийн засагт гарсан өөрчлөлт түүний онцлогийг дараах хүрээнд эх сурвалж, баримт мэдээлэл ашиглан ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: - БНМАУ-ын эдийн засгийг хөгжүүлэх бодлого - ШЭБ - Нэгдэлжих хөдөлгөөн - Атар газрыг эзэмшсэн нь - Социализмын бүтээн байгуулалт	Эдийн засагт гарсан өөрчлөлт түүний онцлогийг дараах хүрээнд эх сурвалж, баримт, мэдээлэл ашиглан бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: - БНМАУ-ын эдийн засгийг хөгжүүлэх бодлого - ШЭБ - Нэгдэлжих хөдөлгөөн - Атар газрыг эзэмшсэн нь - Социализмын бүтээн байгуулалт

9.3. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ. СОЦИАЛИЗМЫН ҮЕИЙН МОНГОЛ УЛСЫН СОЁЛ, БОЛОВСРОЛ, ЭРҮҮЛ МЭНД, НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР

№	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1	Сурагч социализмын үеийн Монголын соёл, боловсрол, эрүүл мэнд, нийгмийн хамгааллын хөгжлийг баримтад тулгуурлан тодорхойлж чаддаг болно.	а. Соёлын хөгжил, зорилго, хүрсэн дүнг баримтаар тодорхойлдог.
		б. Боловсролын салбарт гарсан үр дүн, ач холбогдлыг баримт ашиглан тодорхойлдог.
		в. Эрүүл мэнд, нийгмийн хамгааллын салбарт гарсан үр дүн ач холбогдлыг баримт ашиглан тодорхойлдог.

СҮД-ийн шалгуур тус бүрийн гүйцэтгэлийн түвшин

№	СҮД-ийн шалгуур	Гүйцэтгэлийн түвшин			
		I	II	III	IV
1	а. Соёлын хөгжил, зорилго, хүрсэн дүнг баримтаар тодорхойлдог.	Соёлын хөгжил зорилго, хүрсэн үр дүнг дараах хүрээнд баримт ашиглан тодорхойлдог. Үүнд: - Соёл гэгээрлийн байгууллага - Сонин хэвлэл - Утга зохиол, урлаг	Соёлын хөгжил зорилго, хүрсэн үр дүнг дараах хүрээнд баримт ашиглан тодорхойлдог. Үүнд: - Соёл гэгээрлийн байгууллага - Сонин хэвлэл - Утга зохиол, урлаг - Соёлын довтолгоо	Соёлын хөгжил зорилго, хүрсэн үр дүнг дараах хүрээнд баримт ашиглан ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: - Соёл гэгээрлийн байгууллага - Сонин хэвлэл - Утга зохиол, урлаг - Соёлын довтолгоо - Урлаг соёлын зүтгэлтнүүд, тэдний үйл ажиллагаа	Соёлын хөгжил зорилго, хүрсэн үр дүнг дараах хүрээнд баримт ашиглан бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: - Соёл гэгээрлийн байгууллага - Сонин хэвлэл - Утга зохиол, урлаг - Соёлын довтолгоо - Урлаг соёлын зүтгэлтнүүд, тэдний үйл ажиллагаа
2.	б. Боловсролын салбарт гарсан үр дүн, ач холбогдлыг баримт ашиглан тодорхойлдог.	Боловсролын хөгжил, хүрсэн үр дүнг дараах хүрээнд баримт ашиглан тодорхойлдог. Үүнд: - Бичиг үсэгт сургах - Бүх шатны боловсрол	Боловсролын хөгжил, хүрсэн үр дүнг дараах хүрээнд баримт ашиглан тодорхойлдог. Үүнд: - Гадаад хамтын ажиллагаа - Бичиг үсэгт сургах - Бүх шатны боловсрол	Боловсролын хөгжил, хүрсэн үр дүнг дараах хүрээнд баримт ашиглан ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: - Гадаад хамтын ажиллагаа - Бичиг үсэгт сургах - Бүх шатны боловсрол - ШУ-ны хөгжил	Боловсролын хөгжил, хүрсэн үр дүнг дараах хүрээнд баримт ашиглан бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: - Гадаад хамтын ажиллагаа - Бичиг үсэгт сургах - Бүх шатны боловсрол - ШУ-ны хөгжил
3.	в. Эрүүл мэнд, нийгмийн хамгааллын салбарт гарсан үр дүн ач холбогдлыг баримт ашиглан тодорхойлдог.	Эрүүл мэнд, нийгмийн хамгааллын салбарт гарсан үр дүн, ач холбогдлыг дараах хүрээнд баримт ашиглан тодорхойлдог. Үүнд: - Эрүүл мэндийн алба байгуулагдсан нь - Эрүүл мэндийн боловсон хүчин	Эрүүл мэнд, нийгмийн хамгааллын салбарт гарсан үр дүн, ач холбогдлыг дараах хүрээнд баримт ашиглан тодорхойлдог. Үүнд: - Эрүүл мэндийн алба байгуулагдсан нь - Эрүүл мэндийн боловсон хүчин - Нийгмийн хамгааллын хөгжил	Эрүүл мэнд, нийгмийн хамгааллын салбарт гарсан үр дүн, ач холбогдлыг дараах хүрээнд баримт ашиглан ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: - Эрүүл мэндийн алба байгуулагдсан нь - Эрүүл мэндийн боловсон хүчин - Нийгмийн хамгааллын хөгжил - Спортын хөгжил	Эрүүл мэнд, нийгмийн хамгааллын салбарт гарсан үр дүн, ач холбогдлыг дараах хүрээнд баримт ашиглан бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: - Эрүүл мэндийн алба байгуулагдсан нь - Эрүүл мэндийн боловсон хүчин - Нийгмийн хамгааллын хөгжил - Спортын хөгжил

9.4. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ. СОЦИАЛИЗМЫН ҮЕИЙН ДЭЛХИЙ ДАХИН

№	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1	Сурагч ХХ зууны эхний хагасын дэлхийн түүхийн гол үйл явдлуудыг түүхийн асуултын дагуу баримтад тулгуурлан тодорхойлж чаддаг болно.	а. Дэлхийн I, II дайны шалтгаан, үр дагаврыг эх сурвалжид тулгуурлан түүхийн асуултын дагуу тодорхойлдог. б. НҮБ байгуулагдсан шалтгаан, түүний ач холбогдлыг тодорхойлдог.
2	Сурагч капиталист, социалист системийн задралыг дэлхийн түүхэнд үзүүлсэн нөлөөтэй нь холбон тайлбарлаж, тодорхойлж чаддаг болно.	а. Хүйтэн дайны шалтгаан, хор уршиг, сургамжийг эх сурвалж ашиглан тодорхойлдог. б. ЗХУ, социалист системийн задралын шалтгаан, үр дагавар Монголын болон дэлхийн түүхэнд нөлөөлснийг тодорхойлдог.

СҮД-ийн шалгуур тус бүрийн гүйцэтгэлийн түвшин

№	СҮД-ийн шалгуур	Гүйцэтгэлийн түвшин			
		I	II	V-YI	YII-YIII
1	а. Дэлхийн I, II дайны шалтгаан, үр дагаврыг эх сурвалжид тулгуурлан түүхийн асуултын дагуу тодорхойлдог.	Дэлхийн I, II дайны талаар дараах түүхийн асуултын дагуу тодорхойлдог. Үүнд: – Хэзээ: – 1914-1918 он, 1939, 1945 он – Хаана: Европ, Ази, Халхын гол – Хэн: Гитлер, Сталин, Х.Чойбалсан	Дэлхийн I, II дайны талаар эх сурвалжид тулгуурлан дараах түүхийн асуултын дагуу тодорхойлдог. Үүнд: – Хэзээ: 1914-1918 он, 1939, 1945 он – Хаана: Европ, Ази, Халхын гол – Хэн: Гитлер, Сталин, Х.Чойбалсан – Юу: Олон хүн амь насаа алдсан.	Дэлхийн I, II дайны талаар эх сурвалжид тулгуурлан дараах түүхийн асуултын дагуу ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: – Хэзээ: 1914-1918 он, 1939, 1945 он – Хаана: Европ, Ази, Халхын гол – Хэн: Гитлер, Сталин, Х.Чойбалсан – Юу: Олон хүн амь насаа алдсан. – Яагаад: Дайныг өдөөгч орнууд, дайны зорилго	Дэлхийн I, II дайны талаар эх сурвалжид тулгуурлан дараах түүхийн асуултын дагуу бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: – Хэзээ: 1914-1918 он, 1939, 1945 он – Хаана: Европ, Ази, Халхын гол – Хэн: Гитлер, Сталин, Х.Чойбалсан – Юу: Олон хүн амь насаа алдсан. – Яагаад: Дайныг өдөөгч орнууд, дайны зорилго
2	б. НҮБ байгуулагдсан шалтгаан, түүний ач холбогдлыг тодорхойлдог.	НҮБ байгуулагдсаны шалтгаан, түүний ач холбогдлыг дараах хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: - Дэлхийн энх тайван - Хүний эрх - Хүний эрх	НҮБ байгуулагдсаны шалтгаан, түүний ач холбогдлыг дараах хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: - Дэлхийн энх тайван - Хүний эрх - Дэлхийн түүхэнд хэрхэн нөлөөлсөн	НҮБ байгуулагдсаны шалтгаан, түүний ач холбогдлыг дараах хүрээнд ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: - Дэлхийн энх тайван - Аюулгүй байдал - Хүний эрх - Том жижиг үндэстний адил тэгш эрх гэх мэт	НҮБ байгуулагдсаны шалтгаан, түүний ач холбогдлыг дараах хүрээнд бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: - Дэлхийн энх тайван - Аюулгүй байдал - Хүний эрх - Том жижиг үндэстний адил тэгш эрх гэх мэт

3	а. Хүйтэн дайны шалтгаан, хор уршиг, сургамжийг эх сурвалж ашиглан тодорхойлдог.	Хүйтэн дайны шалтгаан, хор уршиг, сургамжийг эх сурвалж ашиглан дараах хүрээнд тайлбарладаг. Үүнд: - Үйл явц - Үр дагавар	Хүйтэн дайны шалтгаан, хор уршиг, сургамжийг эх сурвалж ашиглан дараах хүрээнд тайлбарладаг. Үүнд: - Үйл явц - Үр дагавар - Улс төрийн зөрчил / Берлиний хана, Солонгос, Вьетнамын дайн/	Хүйтэн дайны шалтгаан, хор уршиг, сургамжийг эх сурвалж, баримт ашиглан дараах хүрээнд ерөнхийд нь тайлбарладаг. Үүнд: - Үйл явц - Үр дагавар - Улс төрийн зөрчил /Берлиний хана, Солонгос, Вьетнамын дайн/ - Нийгэм, эдийн засгийн ялгаа	Хүйтэн дайны шалтгаан, хор уршиг, сургамжийг эх сурвалж, баримт ашиглан дараах хүрээнд бүрэн тайлбарладаг. Үүнд: - Үйл явц - Үр дагавар - Улс төрийн зөрчил / Берлиний хана, Солонгос, Вьетнамын дайн/ - Нийгэм, эдийн засгийн ялгаа
4	б. ЗХУ, социалист системийн задралын шалтгаан, үр дагавар Монголын түүхэнд нөлөөлснийг тодорхойлдог.	ЗХУ, социалист системийн задралын шалтгаан, үр дагавар дэлхийн болон Монголын түүхэнд хэрхэн нөлөөлснийг баримт ашиглан дараах хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: - Социализмын мухардал - Өөрчлөн байгуулалт - “Хамба хилэн” хувьсгал	ЗХУ, социалист системийн задралын шалтгаан, үр дагавар дэлхийн болон Монголын түүхэнд хэрхэн нөлөөлснийг баримт ашиглан дараах хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: - Социализмын мухардал - Өөрчлөн байгуулалт - “Хамба хилэн” хувьсгал - Берлиний хана нурав	ЗХУ, социалист системийн задралын шалтгаан, үр дагавар дэлхийн болон Монголын түүхэнд хэрхэн нөлөөлснийг баримт мэдээлэл ашиглан дараах хүрээнд ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: - Социализмын мухардал - Өөрчлөн байгуулалт - “Хамба хилэн” хувьсгал - Берлиний хана нурав - Ардчилсан хувьсгал	ЗХУ, социалист системийн задралын шалтгаан, үр дагавар дэлхийн болон Монголын түүхэнд хэрхэн нөлөөлснийг баримт мэдээлэл ашиглан дараах хүрээнд бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: - Социализмын мухардал - Өөрчлөн байгуулалт - “Хамба хилэн” хувьсгал - Берлиний хана нурав - Ардчилсан хувьсгал

9.5. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ. МОНГОЛ УЛСЫН ТҮҮХИЙН ШИНЭ ҮЕИЙН СУРГАМЖ

№	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1	Сурагч социализмын үед Монголын түүхэнд сургамж үлдээсэн үйл явдлыг анхдагч болон хоёрдогч эх сурвалжийг ашиглан танилцуулж чаддаг болно.	а. Шашны талаар төр засгаас явуулсан бодлого, улс төрийн хэлмэгдүүлэлт, ард олны эсэргүүцэл хөдөлгөөн, дүрвэлт зэрэг үйл явдлын талаар анхдагч болон хоёрдогч эх сурвалжийг ашиглан танилцуулдаг.
2	Сурагч дээрх үйл явдлуудын шалтгаан, үр дагавар сургамжийг эх сурвалж ашиглан тодорхойлж, дүгнэж чаддаг болно.	а. Шашны талаар төр засгаас явуулсан бодлого, улс төрийн хэлмэгдүүлэлт зэрэг үйл явдлын үр дагавар, түүхэнд үлдээсэн сургамжийг эх сурвалж ашиглан өнөөгийн байдалтай холбон дүгнэдэг.

СҮД-ийн шалгуур тус бүрийн гүйцэтгэлийн түвшин

№	СҮД-ийн шалгуур	Гүйцэтгэлийн түвшин			
		I	II	III	IV
1	а. Шашны талаар төр засгаас явуулсан бодлого, улс төрийн хэлмэгдүүлэлт, ард олны эсэргүүцэл хөдөлгөөн, дүрвэлт зэрэг үйл явдлыг талаар анхдагч болон хоёрдогч эх сурвалжийг ашиглан танилцуулдаг.	Тухайн үйл явдлаас сонгон эх сурвалж ашиглан танилцуулахыг оролддог.	Тухайн үйл явдлын талаарх танилцуулга нь дараах шаардлагыг хангасан байна. Үүнд: – Анхдагч эх сурвалжийг ашигласан: тоо баримт, гэрэл зураг, архивын материал, мэдээлэл гэх мэт	Тухайн үйл явдлын талаарх танилцуулга нь дараах шаардлагыг ерөнхийд нь хангасан байна. Үүнд: – Анхдагч болон хоёрдогч эх сурвалжийг нотлох баримт болгон ашигласан: тоо баримт, гэрэл зураг, архивын материал, мэдээлэл гэх мэт	Тухайн үйл явдлын талаарх танилцуулга нь дараах шаардлагыг бүрэн хангасан байна. Үүнд: – Анхдагч болон хоёрдогч эх сурвалжийг нотлох баримт болгон ашигласан: тоо баримт, гэрэл зураг, архивын материал, мэдээлэл гэх мэт
2	а. Шашны талаар төр засгаас явуулсан бодлого, улс төрийн хэлмэгдүүлэлт зэрэг үйл явдлын үр дагавар, түүхэнд үлдээсэн сургамжийг эх сурвалж ашиглан өнөөгийн байдалтай холбон дүгнэдэг.	– Шашны талаар төр засгаас явуулсан бодлого, улс төрийн хэлмэгдүүлэлт зэрэг үйл явдлын үр дагавар өөрийн үзэл бодлыг илэрхийлдэг. – Өнөө үед улс төрийн хэлмэгдүүлэлтэд өртөгсдийг цагаатгах талаар төр засгаас явуулж буй үйл ажиллагааг дүгнэхийг оролддог.	– Шашны талаар төр засгаас явуулсан бодлого, улс төрийн хэлмэгдүүлэлт зэрэг үйл явдлын үр дагавар, сургамжийн талаарх өөрийн үзэл бодлыг илэрхийлдэг. – Өнөө үед улс төрийн хэлмэгдүүлэлтэд өртөгсдийг цагаатгах талаар төр засгаас явуулж буй бодлого, үйл ажиллагааг жишээ баримттайгаар дүгнэдэг.	Шашны талаар төр засгаас явуулсан бодлого, улс төрийн хэлмэгдүүлэлт зэрэг үйл явдлыг өнөөгийн байдалтай холбон дүгнэсэн нь дараах шаардлагыг ерөнхийд нь хангадаг. Үүнд: – Монголын түүх болон монголчуудад ямар үр дагавар, сургамж үлдээснийг баримт нотолгоотойгоор дүгнэсэн. – Өнөө үед улс төрийн хэлмэгдүүлэлтэд өртөгсдийг цагаатгах талаар төр засгаас явуулж буй бодлого, үйл ажиллагаа, түүний үр дүн, ач холбогдлыг жишээ баримттайгаар ерөнхийд нь дүгнэдэг.	Шашны талаар төр засгаас явуулсан бодлого, улс төрийн хэлмэгдүүлэлт зэрэг үйл явдлыг өнөөгийн байдалтай холбон дүгнэсэн нь дараах шаардлагыг бүрэн хангадаг. Үүнд: – Монголын түүх болон монголчуудад ямар үр дагавар, сургамж үлдээснийг баримт нотолгоотойгоор дүгнэсэн. – Өнөө үед улс төрийн хэлмэгдүүлэлтэд өртөгсдийг цагаатгах талаар төр засгаас явуулж буй бодлого, үйл ажиллагаа, түүний үр дүн, ач холбогдлыг жишээ баримттайгаар бүрэн дүгнэдэг.

9.6. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ. ӨНӨӨГИЙН МОНГОЛ

№	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1	Сурагч 1990 оны ардчилсан хувьсгал гарах болсон шалтгаан, үйл явдлыг тайлбарлаж чаддаг болно.	а. Ардчилсан хувьсгалын шалтгаан, нөлөөлсөн хүчин зүйлс, үйл явцыг түүхийн асуултын дагуу, тухайн хувьсгалд оролцож байсан хүмүүсийн дурсамж болон бусад эх сурвалжийг ашиглан тайлбарладаг.
2	Сурагч ардчилсан хувьсгалын үр дүнд гарсан өөрчлөлтүүдийг тодорхойлж чаддаг болно.	а. Улс төр, гадаад харилцаанд гарсан өөрчлөлтийг баримтад тулгуурлан тодорхойлдог. б. Эдийн засагт гарсан өөрчлөлтийг баримтад тулгуурлан тодорхойлдог. в. Монголчуудын нийгэм, оюун санааны амьдралд гарсан өөрчлөлтийг баримтад тулгуурлан тодорхойлдог.

СҮД-ийн шалгуур тус бүрийн гүйцэтгэлийн түвшин

№	СҮД-ийн шалгуур	Гүйцэтгэлийн түвшин			
		I	II	III	IV
1	а. Ардчилсан хувьсгалын шалтгаан, нөлөөлсөн хүчин зүйлс, үйл явцыг түүхийн асуултын дагуу, тухайн хувьсгалд оролцож байсан хүмүүсийн дурсамж болон бусад эх сурвалжийг ашиглан тайлбарладаг.	Ардчилсан хувьсгалын шалтгаан, нөлөөлсөн хүчин зүйлс, үйл явцыг тухайн хувьсгалд оролцож байсан хүмүүсийн дурсамжийг ашиглан дараах түүхийн асуултын дагуу тайлбарладаг. Үүнд: - Хэзээ: 1989-1990 он - Хаана: Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт (Улаанбаатар, Хөвсгөл аймагт гэх мэт) - Хэн: Ардчиллыг түүчээлэгчид	Ардчилсан хувьсгалын шалтгаан, нөлөөлсөн хүчин зүйлс, үйл явцыг тухайн хувьсгалд оролцож байсан хүмүүсийн дурсамж, эх сурвалж ашиглан дараах түүхийн асуултын дагуу тайлбарладаг. Үүнд: - Хэзээ: 1989-1990 он - Хаана: Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт (Улаанбаатар, Хөвсгөл аймагт гэх мэт) - Хэн: Ардчиллыг түүчээлэгчид - Юу: Монгол Улсад Ардчилсан хувьсгал ялав гэх мэт	Ардчилсан хувьсгалын шалтгаан, нөлөөлсөн хүчин зүйлс, үйл явцыг тухайн хувьсгалд оролцож байсан хүмүүсийн дурсамж болон бусад эх сурвалж, баримт ашиглан дараах түүхийн асуултын дагуу ерөнхийд нь тайлбарладаг. Үүнд: - Хэзээ: 1989-1990 он - Хаана: Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт (Улаанбаатар, Хөвсгөл аймагт гэх мэт) - Хэн: Ардчиллыг түүчээлэгчид - Юу: Монгол Улсад Ардчилсан хувьсгал ялав. - Яагаад: Нөлөөлсөн гадаад болон дотоод хүчин зүйлс гэх мэт	Ардчилсан хувьсгалын шалтгаан, нөлөөлсөн хүчин зүйлс, үйл явцыг тухайн хувьсгалд оролцож байсан хүмүүсийн дурсамж болон бусад эх сурвалж, баримт ашиглан дараах түүхийн асуултын дагуу бүрэн тайлбарладаг. Үүнд: - Хэзээ: 1989-1990 он - Хаана: Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт (Улаанбаатар, Хөвсгөл аймагт гэх мэт) - Хэн: Ардчиллыг түүчээлэгчид - Юу: Монгол Улсад Ардчилсан хувьсгал ялав. - Яагаад: Нөлөөлсөн гадаад болон дотоод хүчин зүйлс гэх мэт

2	а. Улс төр, гадаад харилцаанд гарсан өөрчлөлтийг баримтад тулгуурлан тодорхойлдог.	Улс төр, гадаад харилцаанд гарсан өөрчлөлтийг баримт ашиглан дараах хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: - Олон намын тогтолцоо - Чөлөөт ардчилсан сонгууль - Шинэ үндсэн хууль	Улс төр, гадаад харилцаанд гарсан өөрчлөлтийг баримт ашиглан дараах хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: - Олон намын тогтолцоо - Чөлөөт ардчилсан сонгууль - Шинэ үндсэн хууль - Олон тулгуурт гадаад бодлого	Улс төр, гадаад харилцаанд гарсан өөрчлөлтийг баримт ашиглан дараах хүрээнд ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: - Олон намын тогтолцоо - Чөлөөт ардчилсан сонгууль - Шинэ үндсэн хууль - Олон тулгуурт гадаад бодлого - Гуравдагч хөршийн бодлого	Улс төр, гадаад харилцаанд гарсан өөрчлөлтийг баримт ашиглан дараах хүрээнд бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: - Олон намын тогтолцоо - Чөлөөт ардчилсан сонгууль - Шинэ үндсэн хууль - Олон тулгуурт гадаад бодлого - Гуравдагч хөршийн бодлого
3	б. Эдийн засагт гарсан өөрчлөлтийг баримтад тулгуурлан тодорхойлдог.	Эдийн засагт гарсан өөрчлөлтийг баримт ашиглан дараах хүрээнд тодорхойлохыг оролддог.	Эдийн засагт гарсан өөрчлөлтийг баримт ашиглан дараах хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: - Өмч хувьчлал - Үнэ чөлөөлөлт	Эдийн засагт гарсан өөрчлөлтийг баримт ашиглан дараах хүрээнд ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: - Өмч хувьчлал - Үнэ чөлөөлөлт - Банк санхүүгийн шинэчлэл гэх мэт	Эдийн засагт гарсан өөрчлөлтийг баримт ашиглан дараах хүрээнд бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: - Өмч хувьчлал - Үнэ чөлөөлөлт - Банк санхүүгийн шинэчлэл гэх мэт
4	в. Монголчуудын нийгэм, оюун санааны амьдралд гарсан өөрчлөлтийг баримтад тулгуурлан тодорхойлдог.	Монголчуудын нийгэм, оюун санааны амьдралд гарсан өөрчлөлтийг баримт ашиглан дараах хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: - Олон ургалч үзэл - Хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөө - Монголчуудын итгэл үнэмшил	Монголчуудын нийгэм, оюун санааны амьдралд гарсан өөрчлөлтийг баримт ашиглан дараах хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: - Олон ургалч үзэл - Хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөө - Монголчуудын итгэл үнэмшил - Монголчуудын үнэт зүйл	Монголчуудын нийгэм, оюун санааны амьдралд гарсан өөрчлөлтийг баримт ашиглан дараах хүрээнд ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: - Олон ургалч үзэл - Хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөө - Монголчуудын итгэл үнэмшил - Монголчуудын үнэт зүйл - Боловсрол шинжлэх ухааны салбарт гарсан өөрчлөлт гэх мэт	Монголчуудын нийгэм, оюун санааны амьдралд гарсан өөрчлөлтийг баримт ашиглан дараах хүрээнд бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: - Олон ургалч үзэл - Хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөө - Монголчуудын итгэл үнэмшил - Монголчуудын үнэт зүйл - Боловсрол шинжлэх ухааны салбарт гарсан өөрчлөлт гэх мэт

БҮРЭН ДУНД БОЛОВСРОЛЫН ТҮВШИН

ТҮҮХ

ХИЧЭЭЛ, СУРГАЛТЫН ҮР ДҮНГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУР

Хоёрдугаар бүлэг. X-XI анги

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ. БҮРЭН ДУНД БОЛОВСРОЛ

2.1. Х АНГИЙН ХИЧЭЭЛ СУРГАЛТЫН ҮР ДҮНГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУР

2.1.1. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ, СУРАЛЦАХУЙН ҮР ДҮН (СҮД) БА ШАЛГУУР

№	Суралцахуйн зорилт	Үнэлгээний нэгж	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1	10.1а. Түүх судлах арга болон түүхийн судалгааны чиг хандлагыг тодорхойлох 10.1б. Түүхийг шинжлэн судлах арга барилаа хэрэглэх	10.1 Түүхийг шинжлэн судлах нь	1. Сурагч Монгол нутагт хүн амьдарч эхэлсэн үеэс XVII зуун хүртэлх монголын түүхэнд болсон гол үйл явдалд холбогдох анхдагч болон хоёрдогч эх сурвалжийг шинжилж түүхийн тайлбар боловсруулж чаддаг болно.	а. Монгол нутагт хүн амьдарч эхэлсэн үеэс XVII зуун хүртэлх түүхийг үечлэн, үе бүрд холбогдох эх сурвалжуудын онцлогийг тодорхойлдог. б. Судалж буй түүхэн үйл явдалд холбогдох эх сурвалжийг шинжилж, түүхийн тайлбар боловсруулдаг.
2	10.4а. Ноён уулын ба Дуурлиг нарсны археологийн дурсгалыг шинжлэх замаар Хүннүгийн түүхийг бүтээх 10.4б. Хүннүгийн дараах улсуудын үүсэл, хүчирхэгжилт, бууралт, задралаар он цагийн бичиг үйлдэх, шалтгаан, үр дагаврыг уялдаа холбоонд нь түүхийн хэд, хэдэн баримтад үндэслэн тайлбарлах, дүгнэх 10.5а. Монгол, Татар, Хэрэйд, Найман, Мэргид, Онгуд, Ойн аймгуудын угсаа гарвалыг тодорхойлох, тэдний газар нутгийн байрлалыг газрын зурагт заах, тэмдэглэх 10.7а. Чингис хааны Монголын түүхэнд гүйцэтгэсэн үүргийг тодорхойлох 10.7б. Чингис хааны дэлхийн түүхэнд гүйцэтгэсэн үүргийг тайлбарлах 10.8а. Чингис хааны аян дайны шалтгаан, явц, үр дагаврыг уялдаа холбоонд нь тайлбарлах, газар зүйн зурагт ажиллах, дүгнэх 10.9а. Монголын эзэнт гүрэн хуваагдах болсон шалтгааныг ялгаатай эх сурвалж, баримтад түшиглэн тодорхойлох, газар зүйн зурагт ажиллах	10.2 Монголын түүхэн дэх гол үйл явдал (XVI зуун хүртэлх)	1. Сурагч Монгол аймгуудын угсаа гарвал, монголчуудын түүхэнд гүйцэтгэсэн үүргийг Чингис хаан, Монгол төдийгүй дэлхий дахинд явуулсан бодлого үйл ажиллагаагаар төлөөлүүлэн, эх сурвалжид тулгуурлан тодорхойлж чаддаг болно. 2. Сурагч анхны төр улсууд болон Их Монгол Улсаас Эзэнт гүрэн хүртэлх Монгол Улсын түүхийн гол үйл явдлын цаг хугацаа, учир шалтгааны талаар эх сурвалж, мэдээлэл цуглуулж боловсруулж чаддаг болно.	а. Монголын нууц товчоо, Эргүнэ гүнгийн домог, газар зүйн зураг зэрэг эх сурвалжийг ашиглан монгол аймгуудыг гарал угсааг тодорхойлдог. б. Чингис хааны хэрэгжүүлсэн бодлого, үйл ажиллагаа нь Монголын төдийгүй дэлхийн түүхэнд хэрхэн нөлөөлснийг эх сурвалжид тулгуурлан тодорхойлдог. а. Эх сурвалж, баримт мэдээллийг үндэслэн түүхийн асуултыг ашиглан XVI зууныг хүртэлх Монгол Улсуудын түүхийн гол, гол үйл явдлаар он дарааллын бичиг болон он тооллын шугам боловсруулдаг. б. XVI зууныг хүртэлх монголын түүхэн хүмүүсийн намтар, үйл ажиллагааны талаар эх сурвалж цуглуулж боловсруулдаг.

	10.9б. Их Юань Улс, Алтан Ордон, Цагадайн, Ил Хаант Улсын оршин тогтносон цаг хугацаа, эдгээр улсын түүхийн гол үйл явдлаар он цагийн бичиг үйлдэх, газар нутаг, түүхэн зүтгэлтний талаар мэдээлэл цуглуулах, боловсруулах, танилцуулах 10.10а. Улс төрийн хямралын шалтгааныг дотоод, гадаад хүчин зүйлтэй холбон тодорхойлох, үйл явц, үр дагавар, сургамжийг тайлбарлах, дүгнэх 10.10б. Төрийн нэгдлийг сэргээх оролдлогуудын талаар мэдээлэл цуглуулах, боловсруулах, танилцуулах 10.10в. Бие даасан бага улсуудын түүхийг танин мэдэх, харьцуулах		3. Сурагч улс төрийн хямралын шалтгаан, үр дагаврын талаар эх сурвалж цуглуулж боловсруулах замаар түүхэн сургамжийг тодорхойлж чаддаг болно.	а. Улс төрийн хямралын талаар эх сурвалж, мэдээлэл цуглуулж, шинжлэх замаар энэхүү үйл явдлын шалтгаан, үр дагавар сургамжийг тодорхойлдог.
				б. Улс төрийн хямралыг давах, төрийн нэгдлийг сэргээхийн төлөө монголчуудын хийсэн үйл ажиллагаа, түүний үр дүн, сургамжийг улс орны нөхцөл байдалтай холбон, эх сурвалжид үндэслэн тодорхойлдог.
3	10.2а. Палеолит, мезолит, неолитын үе тус бүрийн онцлогийг тодорхойлох 10.2б. Олзворлох, түүвэрлэх аж ахуйн үүсэл, хөгжил, хадны зураг, урлаг, шүтлэгийн үүсэл, хөгжлийг түүхэн үечлэлийн дагуу тус бүрт нь тайлбарлах, тухайн үеийн түүхийг бүтээх 10.2в. Үйлдвэрлэх аж ахуйн үүсэл хөгжлийг эх сурвалж, баримтад үндэслэн тайлбарлах, олзворлох, түүвэрлэх аж ахуйтай харьцуулах, дүгнэх 10.3а. Нүүдлийн иргэншил ба мал аж ахуй, нүүдэлчид гэсэн ойлголтыг тодорхойлох, тайлбарлах 10.3б. Нүүдэлчдийн хөдөлмөрийн багаж зэвсгийн талаар мэдээлэл цуглуулах, хөгжлийг тодорхойлох, дүгнэх 10.4в. Эртний улсуудын аж ахуй, технологийн дэвшлийг тодорхойлох, залгамж чанартай болохыг нотлох 10.5б. Монголын аймаг, улсуудын эрхэлж байсан аж ахуй, соёлын байдлыг тодорхойлох, харьцуулах, дүгнэх 10.6б. Эх сурвалжийг шинжлэх замаар Их Монгол Улсын нийгэм, аж ахуй, соёлын онцлогийг тайлбарлах, өмнөх үеийн Хүннү зэрэг улсынхтай харьцуулах, дүгнэх	10.3 Монголчуудын эрхлэх аж ахуй, нийгэм (800000 жилийн өмнөөс-XIII зуун)	1. Сурагч эртний монголчуудын эрхлэх аж ахуйн өөрчлөлт хөгжил, уламжлал шинэчлэлийн талаар тухайн үеийн түүхэн үечлэлийн дагуу, анхдагч болон хоёрдогч эх сурвалжийг шинжилж түүхэн тайлбар боловсруулж чаддаг болно.	а. Монгол нутаг дахь эртний хүмүүсийн эрхлэх аж ахуй, тэдний багаж зэвсгийн хөгжлийг түүхэн үечлэл, археологийн олдвор, баримт мэдээлэлд тулгуурлан түүхэн тайлбар боловсруулдаг.
			2. Сурагч Монголын аймаг, улсуудын эрхлэх аж ахуйн хөгжил, нийгэмд гарсан өөрчлөлтийг эх сурвалж, баримтад тулгуурлан харьцуулалт хийх замаар тодорхойлж чаддаг болно.	б. Монголчууд мал аж ахуйн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, нүүдлийн иргэншлийг хөгжүүлснийг анхдагч болон хоёрдогч эх сурвалжийг шинжлэх замаар түүхэн тайлбар боловсруулдаг.
				а. Монголын аймаг, улсуудын эрхлэх аж ахуйн хөгжлийг тэдний мал аж ахуйн тоног хэрэгсэл боловсруулах хөдөлмөрийн багаж зэвсэг үйлдэх технологийн дэвшилтэй холбон, цаг хугацааны хувьд харьцуулах замаар тодорхойлдог.
				б. Монголын аймаг, улсуудын нийгмийн бүтэц, нийгмийн бүлгүүдийн ялгарал, бурхны шашны дэлгэрэлтийг эх сурвалжид үндэслэн тодорхойлдог.

4	10.2б. Олзворлох, түүвэрлэх аж ахуйн үүсэл, хөгжил, хадны зураг, урлаг, шүтлэгийн үүсэл, хөгжлийг түүхэн үечлэлийн дагуу тус бүрт нь тайлбарлах, тухайн үеийн түүхийг бүтээх 10.3б. Нүүдэлчдийн хөдөлмөрийн багаж зэвсгийн талаар мэдээлэл цуглуулах, хөгжлийг тодорхойлох, дүгнэх 10.4в. Эртний улсуудын аж ахуй, технологийн дэвшлийг тодорхойлох, залгамж чанартай болохыг нотлох 10.4г. Монгол Улсуудын нийгэм, соёлын өв, уламжлалыг харьцуулах, өнөө үед залгамжлан ирсэн өв соёлыг тодорхойлох, хамгаалах арга замыг дэвшүүлэх 10.5б. Монголын аймаг, улсуудын эрхэлж байсан аж ахуй, соёлын байдлыг тодорхойлох, харьцуулах, дүгнэх 10.6а. Их Монгол Улсын төр, засаг захиргааны зохион байгуулалтыг бүдүүвч зураглалаар илэрхийлж, тайлбарлах 10.6б. Эх сурвалжийг шинжлэх замаар Их Монгол Улсын нийгэм, аж ахуй, соёлын онцлогийг тайлбарлах, өмнөх үеийн Хүннү зэрэг улсынхтай харьцуулах, дүгнэх 10.11а. Бурхны шашин дэлгэрэх болсон шалтгаан, нөхцөлийг тухайн үеийн улс төрийн нөхцөл байдалтай холбон тайлбарлах, үр дагаврыг тодорхойлох 10.11б. Бурхны шашин монголчуудын оюун санааны болсныг баримт, үнэлэлтээр нотлох	10.4 Монголын соёлын өв (800000 жилийн өмнөөс-XVII зуун)	1. Сурагч монголчуудын нүүдлийн иргэншлийн биет болон биет бус өвийг хамгаалж чаддаг болно.	а. Түүхийн эрт үеэс өнөөгийн бидэнд өвлөгдөж ирсэн биет болон биет бус соёлын өвийн холбогдолтой эх сурвалж, баримт материалыг цуглуулж, бусдад зориулсан танилцуулга бүтээдэг.
				б. Түүхийн эрт үеэс өнөөгийн бидэнд өвлөгдөж ирсэн биет болон биет бус соёлын өвийг хамгаалах үйл ажиллагаанд оролцдог.

2.1.2. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ ТУС БҮРИЙН СУРАЛЦАХУЙН ҮР ДҮНГИЙН ШАЛГУУР, ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН ТҮВШИН

10.1. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ. ТҮҮХИЙГ ШИНЖЛЭН СУДЛАХ НЬ: ЭХ СУРВАЛЖ

№	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1	Сурагч Монгол нутагт хүн амьдарч эхэлсэн үеэс XVII зуун хүртэлх Монголын түүхэнд болсон гол үйл явдалд холбогдох анхдагч болон хоёрдогч эх сурвалжийг шинжилж түүхийн тайлбар боловсруулж чаддаг болно.	а. Монгол нутагт хүн амьдарч эхэлсэн үеэс XVII зуун хүртэлх түүхийг үечлэн, үе бүрд холбогдох эх сурвалжуудын онцлогийг тодорхойлдог.
		б. Судалж буй түүхэн үйл явдалд холбогдох эх сурвалжийг шинжилж, түүхийн тайлбар боловсруулдаг.

СҮД-ийн шалгуур тус бүрийн гүйцэтгэлийн түвшин

№	СҮД-ийн шалгуур	Гүйцэтгэлийн түвшин			
		I	II	III	IV
1	а. Монгол нутагт хүн амьдарч эхэлсэн үеэс XVII зуун хүртэлх түүхэн үечлэн, үе бүрд холбогдох эх сурвалжуудын онцлогийг тодорхойлдог.	– Монгол нутагт хүн амьдарч эхэлсэн үеэс XVII зуун хүртэлх түүхийг эртний үе, дундад зууны үе гэх мэтээр үечилж, цаг хугацааг тодорхойлохыг оролддог. – Дээрх үе тус бүрд холбогдох эх сурвалжаас нэрлэдэг.	– Монгол нутагт хүн амьдарч эхэлсэн үеэс XVII зуун хүртэлх түүхийг эртний үе, дундад зууны үе гэх мэтээр үечилж, үе тус бүрийн цаг хугацааг тодорхойлдог. – Дээрх үе тус бүрд холбогдох эх сурвалжийг нэрлэж, эртний үед эд өлгийн эх сурвалж голлодог гэх мэтээр эх сурвалжийн онцлогийг тодорхойлдог.	Монгол нутагт хүн амьдарч эхэлсэн үеэс XVII зуун хүртэлх түүхэн үечлэл, үе бүрт холбогдох эх сурвалжийн онцлогийг дараах хүрээнд ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: – Түүхийн үечлэлийг цаг хугацаагаар нь, үйл явдлаар нь үндсэн болон дэд үе болгон түүхэн цаг хугацаатай нь, тухайлбал, Нэн эртнээс Чингисийн эрин үе хүртэлх үе: Монголын өвөг түүхийн үе, нүүдлийн иргэншлийн үе Монголын эртний улсын үе гэх мэт – Үе бүрийн эх сурвалжийг жишээ татаж, тухайлбал, өвөг түүхийн эх сурвалжид археологийн эх сурвалж голлодог гэх мэтээр онцлогийг тодорхойлдог.	Монгол нутагт хүн амьдарч эхэлсэн үеэс XVII зуун хүртэлх түүхэн үечлэл, үе бүрт холбогдох эх сурвалжийн онцлогийг хүрээнд бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: – Түүхийн үечлэлийг цаг хугацаагаар нь, үйл явдлаар нь үндсэн болон дэд үе болгон түүхэн цаг хугацаатай нь, тухайлбал, Нэн эртнээс Чингисийн эрин үе хүртэлх үе: Монголын өвөг түүхийн үе, нүүдлийн иргэншлийн үе Монголын эртний улсын үе гэх мэт – Үе бүрт холбогдох эх сурвалжийг жишээ татаж, тухайлбал, өвөг түүхийн эх сурвалжид археологийн эх сурвалж голлодог гэх мэтээр онцлогийг тодорхойлдог.
2	б. Судалж буй түүхэн үйл явдалд холбогдох эх сурвалжийг шинжилж, түүхэн тайлбар боловсруулдаг.	Холбогдох түүхэн нэр томьёо, ойлголт, эх сурвалж зэргийг багтаасан түүхэн тайлбар эхийг боловсруулдаг.	– Холбогдох түүхэн нэр томьёо, ойлголт, эх сурвалж зэргийг багтаасан түүхэн тайлбар эхийг боловсруулдаг. – Түүхэн тайлбарын найруулга ойлгомжтой байдаг.	Түүхэн тайлбар эх боловсруулахдаа дараах хүрээнд ерөнхийд нь багтаадаг. Үүнд: – холбогдох түүхэн нэр томьёо, ойлголтууд, ашигласан эх сурвалж, эх сурвалжаас олж тогтоосон нотлох баримт гэх мэт Түүхэн тайлбарыг үндэслэлтэй, логик дүгнэлттэй боловсруулдаг, танилцуулдаг.	Түүхэн тайлбар эх боловсруулахдаа дараах хүрээнд бүрэн багтаадаг. Үүнд: – холбогдох түүхэн нэр томьёо, ойлголтууд, ашигласан эх сурвалж, эх сурвалжаас олж тогтоосон нотлох баримт гэх мэт Түүхэн тайлбарыг үндэслэлтэй, логик дүгнэлттэй боловсруулдаг, танилцуулдаг.

10.2. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ. XIII-XVI ЗУУНЫ МОНГОЛЫН ТҮҮХЭН ДЭХ ГОЛ ҮЙЛ ЯВДАЛ

№	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1	Сурагч Монгол аймгуудын угсаа гарвал, монголчуудын түүхэнд гүйцэтгэсэн үүргийг Чингис хаан, Монгол төдийгүй дэлхий дахинд явуулсан бодлого үйл ажиллагаагаар төлөөлүүлэн, эх сурвалжид тулгуурлан тодорхойлж чаддаг болно.	а. Монголын нууц товчоо, Эргүнэ гүнгийн домог, газар зүйн зураг зэрэг эх сурвалжийг ашиглан монгол аймгуудыг гарал угсааг тодорхойлдог.
		б. Чингис хааны хэрэгжүүлсэн бодлого, үйл ажиллагаа нь Монголын төдийгүй дэлхийн түүхэнд хэрхэн нөлөөлснийг эх сурвалжид тулгуурлан тодорхойлдог.
2	Сурагч анхны төр улсууд болон Их Монгол Улсаас Эзэнт гүрэн хүртэлх Монгол Улсын түүхийн гол үйл явдлын цаг хугацаа, учир шалтгааны талаар эх сурвалж, мэдээлэл цуглуулж боловсруулж чаддаг болно.	а. Эх сурвалж, баримт мэдээллийг үндэслэн түүхийн асуултыг ашиглан XVI зууныг хүртэлх Монгол Улсуудын түүхийн гол, гол үйл явдлаар он дарааллын бичиг болон он тооллын шугам боловсруулдаг.
		б. XVI зууныг хүртэлх монголын түүхэн хүмүүсийн намтар, үйл ажиллагааны талаар эх сурвалж цуглуулж боловсруулдаг.
3	Сурагч улс төрийн хямралын шалтгаан, үр дагаврын талаар эх сурвалж цуглуулж боловсруулах замаар түүхэн сургамжийг тодорхойлж чаддаг болно.	а. Улс төрийн хямралын талаар эх сурвалж, мэдээлэл цуглуулж, шинжлэх замаар энэхүү үйл явдлын шалтгаан, үр дагавар сургамжийг тодорхойлдог.
		б. Улс төрийн хямралыг давах, төрийн нэгдлийг сэргээхийн төлөө монголчуудын хийсэн үйл ажиллагаа, түүний үр дүн, сургамжийг улс орны нөхцөл байдалтай холбон, эх сурвалжид үндэслэн тодорхойлдог.

СҮД-ийн шалгуур тус бүрийн гүйцэтгэлийн түвшин

№	СҮД-ийн шалгуур	Гүйцэтгэлийн түвшин			
		I	II	III	IV
1	а. Монголын нууц товчоо, Эргүнэ гүнгийн домог, газар зүйн зураг зэрэг эх сурвалжийг ашиглан Монгол аймгуудыг гарал угсааг тодорхойлдог.	Монголын нууц товчоог эх сурвалж болгон Монгол аймгуудыг гарал угсааг тодорхойлдог.	Монголын нууц товчоо, Эргүнэ гүнгийн домог зэрэг түүхэн эх сурвалж, баримтыг ашиглан Монгол аймгуудыг гарал угсааг тодорхойлдог.	Түүхэн эх сурвалж, баримтыг ашиглан Монгол аймгуудын гарал угсааг тодорхойлсон нь дараах шаардлагын зарим хэсгийг хангасан байна. Үүнд: – Тодорхой эх сурвалж ашигласан байна: Монголын нууц товчоо, Эргүнэ гүнгийн домог, газар зүйн зураг зэрэг – Тодорхой цаг хугацаатай байна: IX, X зуун гэх мэт	Түүхэн эх сурвалж, баримтыг ашиглан Монгол аймгуудын гарал угсааг тодорхойлсон нь дараах шаардлагыг бүрэн хангасан байна. Үүнд: – Тодорхой эх сурвалж ашигласан байна: Монголын нууц товчоо, Эргүнэ гүнгийн домог, газар зүйн зураг зэрэг – Тодорхой цаг хугацаатай байна: IX, X зуун гэх мэт

2	б. Чингис хааны хэрэгжүүлсэн бодлого, үйл ажиллагаа нь Монголын төдийгүй дэлхийн түүхэнд хэрхэн нөлөөлснийг эх сурвалжид тулгуурлан тодорхойлдог.	Чингис хааны хэрэгжүүлсэн бодлого, үйл ажиллагаа нь Монголын төдийгүй дэлхийн түүхэнд хэрхэн нөлөөлснийг эх сурвалжид тулгуурлан дараах хүрээнд ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: – Монгол аймгуудыг нэгтгэж, нэгдсэн төр улсыг байгуулсан	Чингис хааны хэрэгжүүлсэн бодлого, үйл ажиллагаа нь Монголын төдийгүй дэлхийн түүхэнд хэрхэн нөлөөлснийг эх сурвалжид тулгуурлан дараах хүрээнд ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: – Нэгдсэн төр улсыг байгуулж, эв эеийг эрхэмлэх бодлого – Олон улсын харилцаанд амар амгаланг тогтоох, олон шашин соёлыг хөгжүүлэх, хүндэтгэх бодлого	Чингис хааны хэрэгжүүлсэн бодлого, үйл ажиллагаа нь Монголын төдийгүй дэлхийн түүхэнд хэрхэн нөлөөлснийг эх сурвалжид тулгуурлан дараах хүрээнд ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: – Нэгдсэн төр улсыг байгуулж, эв эеийг эрхэмлэх бодлого – Олон улсын харилцаанд амар амгаланг тогтоох, олон шашин соёлыг хөгжүүлэх, хүндэтгэх бодлого – Түүний хэрэгжүүлсэн бодлого, үйл ажиллагааны үр дүн, үр дагавар	Чингис хааны хэрэгжүүлсэн бодлого, үйл ажиллагаа нь Монголын төдийгүй дэлхийн түүхэнд хэрхэн нөлөөлснийг эх сурвалжид тулгуурлан дараах хүрээнд бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: – Нэгдсэн төр улсыг байгуулж, эв эеийг эрхэмлэх бодлого – Олон улсын харилцаанд амар амгаланг тогтоох, олон шашин соёлыг хөгжүүлэх, хүндэтгэх бодлого – Түүний хэрэгжүүлсэн бодлого, үйл ажиллагааны үр дүн, үр дагавар
3	а. Эх сурвалж, баримт мэдээллийг үндэслэн XVI зууныг хүртэлх Монгол Улсуудын түүхийн гол, гол үйл явдлаар он дарааллын бичиг болон он тооллын шугам боловсруулдаг.	III-XVI зууны Монгол Улсуудын түүхийн гол үйл явдлуудаар боловсруулсан он дарааллын бичиг болон он тооллын шугам нь (аль нэгийг сонгож болно) дараах шаардлагыг хангасан байна. Үүнд: – Эх сурвалж, баримт мэдээлэлд үндэслэх – Гол үйл явдлыг оновчтой ялгах	III-XVI зууны Монгол Улсуудын түүхийн гол үйл явдлуудаар боловсруулсан он дарааллын бичиг болон он тооллын шугам нь (аль нэгийг сонгож болно) дараах шаардлагыг хангасан байна. Үүнд: – Эх сурвалж, баримт мэдээлэлд үндэслэх – Гол үйл явдлыг оновчтой ялгах – Он дарааллын бичиг болон он тооллын шугамыг ойлгомжтой, үйлдэх	III-XVI зууны Монгол Улсуудын түүхийн гол үйл явдлуудаар боловсруулсан он дарааллын бичиг болон он тооллын шугам нь (аль нэгийг сонгож болно) дараах шаардлагыг ерөнхийд нь хангасан байна. Үүнд: – Эх сурвалж, баримт мэдээлэлд үндэслэх – Гол үйл явдлыг оновчтой ялгах – Он цагаас гадна үйл явдал, түүхэн зүтгэлтэн зэрэг он дарааллын бичиг болон он тооллын шугам дээр харуулж болох түүхийг харуулах – Он дарааллын бичиг болон он тооллын шугамыг ойлгомжтой, нягт нямбай үйлдэх	III-XVI зууны Монгол Улсуудын түүхийн гол үйл явдлуудаар боловсруулсан он дарааллын бичиг болон он тооллын шугам нь (аль нэгийг сонгож болно) дараах шаардлагыг бүрэн хангасан байна. Үүнд: – Эх сурвалж, баримт мэдээлэлд үндэслэх – Гол үйл явдлыг оновчтой ялгах – Он цагаас гадна үйл явдал, түүхэн зүтгэлтэн зэрэг он дарааллын бичиг болон он тооллын шугам дээр харуулж болох түүхийг харуулах – Он дарааллын бичиг болон он тооллын шугамыг ойлгомжтой, нягт нямбай үйлдэх

4	б. XVI зууныг хүртэлх Монголын түүхэн хүмүүсийн намтар, үйл ажиллагааны талаар эх сурвалж цуглуулж түүхэн тайлбар боловсруулдаг.	XVI зууныг хүртэлх Монголын түүхэн хүмүүсийн намтар, үйл ажиллагааны талаар боловсруулсан түүхэн тайлбар нь дараах шаардлагыг хангасан байна. Үүнд: – Тухайн түүхэн зүтгэлтний талаарх эх сурвалжтай – Тухайн түүхэн зүтгэлтний талаарх эх сурвалжтай – Тухайн түүхэн зүтгэлтний талаар өөрийн бодлоо илэрхийлсэн	XVI зууныг хүртэлх Монголын түүхэн хүмүүсийн намтар, үйл ажиллагааны талаар боловсруулсан түүхэн тайлбар нь дараах шаардлагыг хангасан байна. Үүнд: – Тухайн түүхэн зүтгэлтний талаарх эх сурвалжтай – Уг эх сурвалжид түүхэн зүтгэлтний үзэл бодол, үйл ажиллагааг харуулсан – Тухайн түүхэн зүтгэлтний талаар өөрийн бодлоо илэрхийлсэн	XVI зууныг хүртэлх Монголын түүхэн хүмүүсийн намтар, үйл ажиллагааны талаар боловсруулсан түүхэн тайлбар нь дараах шаардлагыг ерөнхийд нь хангасан байна. Үүнд: – Тухайн түүхэн зүтгэлтний талаарх бичгийн болон баримтын эх сурвалжтай – Уг эх сурвалжийн гарал үүсэл, он цагийг тогтоосон – Түүхэн зүтгэлтний үзэл бодол, үйл ажиллагааг харуулсан, ялгаатай байр сууринаас хандсан – Тухайн түүхэн зүтгэлтний талаар өөрийн үнэлгээ, дүгнэлттэй	XVI зууныг хүртэлх Монголын түүхэн хүмүүсийн намтар, үйл ажиллагааны талаар боловсруулсан түүхэн тайлбар нь дараах шаардлагыг бүрэн хангасан байна. Үүнд: – Тухайн түүхэн зүтгэлтний талаарх бичгийн болон баримтын эх сурвалжтай – Уг эх сурвалжийн гарал үүсэл, он цагийг тогтоосон – Түүхэн зүтгэлтний үзэл бодол, үйл ажиллагааг харуулсан, ялгаатай байр сууринаас хандсан – Тухайн түүхэн зүтгэлтний талаар өөрийн үнэлгээ, дүгнэлттэй
5	а. Улс төрийн хямралын талаар эх сурвалж, мэдээлэл цуглуулж, шинжлэх замаар энэхүү үйл явдлын шалтгаан, үр дагавар сургамжийг тодорхойлдог.	Улс төрийн хямралын талаар цуглуулсан эх сурвалж, мэдээлэл түүнд хийсэн шинжилгээ нь дараах шаардлагыг хангасан байна. Үүнд: – эх сурвалжаас уг үйл явдлын цаг хугацаа, түүхэн хүмүүс, шалтгаан, үр дагаврыг ялгасан – түүхэн сургамжийг тодорхойлсон	Улс төрийн хямралын талаар цуглуулсан эх сурвалж, мэдээлэл түүнд хийсэн шинжилгээ нь дараах шаардлагыг хангасан байна. Үүнд: – хэд хэдэн эх сурвалжийг ашигласан – эх сурвалжуудаас уг үйл явдлын цаг хугацаа, түүхэн хүмүүс, шалтгаан, үр дагаврыг ялгасан – түүхэн сургамжийг тодорхойлсон	Улс төрийн хямралын талаар цуглуулсан эх сурвалж, мэдээлэл түүнд хийсэн шинжилгээ нь дараах шаардлагыг ерөнхийд нь хангасан байна. Үүнд: – улс төрийн хямрал гэх нэр томъёог тайлбарласан – хэд хэдэн эх сурвалжийг ашигласан – эх сурвалжуудаас уг үйл явдлын цаг хугацаа, түүхэн хүмүүс, шалтгаан, үр дагаврыг ялгасан – түүхэн сургамжийг тодорхойлсон – өөрийн зүгээс хийж болох дүгнэлтийг багтаасан	Улс төрийн хямралын талаар цуглуулсан эх сурвалж, мэдээлэл түүнд хийсэн шинжилгээ нь дараах шаардлагыг бүрэн хангасан байна. Үүнд: – улс төрийн хямрал гэх нэр томъёог тайлбарласан – хэд хэдэн эх сурвалжийг ашигласан – эх сурвалжуудаас уг үйл явдлын цаг хугацаа, түүхэн хүмүүс, шалтгаан, үр дагаврыг ялгасан – түүхэн сургамжийг тодорхойлсон – өөрийн зүгээс хийж болох дүгнэлтийг багтаасан

6	б. Улс төрийн хямралыг давах, төрийн нэгдлийг сэргээхийн төлөө монголчуудын хийсэн үйл ажиллагаа, түүний үр дүн, сургамжийг улс орны нөхцөл байдалтай холбон, эх сурвалжид үндэслэн тодорхойлдог.	Улс төрийн хямралыг давах, төрийн нэгдлийг сэргээхийн төлөө монголчуудын хийсэн үйл ажиллагааг дараах хүрээнд, эх сурвалжид үндэслэн тодорхойлдог. Үүнд: – Тэмцэл хөдөлгөөн – Тухайн үеийн улс орны нөхцөл байдал: – Түүхэн зүтгэлтэн	Улс төрийн хямралыг давах, төрийн нэгдлийг сэргээхийн төлөө монголчуудын хийсэн үйл ажиллагааг дараах хүрээнд, эх сурвалжид үндэслэн тодорхойлдог. Үүнд: – Тэмцэл хөдөлгөөн – Тухайн үеийн улс орны нөхцөл байдал: – Түүхэн зүтгэлтэн – Шалтгаан, үр дүн	Улс төрийн хямралыг давах, төрийн нэгдлийг сэргээхийн төлөө монголчуудын хийсэн үйл ажиллагааг дараах хүрээнд, эх сурвалжид үндэслэн ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: – Тэмцэл хөдөлгөөнүүд – Тухайн үеийн улс орны нөхцөл байдал: дотоод, гадаад – Түүхэн зүтгэлтэн, оролцогчид – Шалтгаан, үр дүн – Сургамж	Улс төрийн хямралыг давах, төрийн нэгдлийг сэргээхийн төлөө монголчуудын хийсэн үйл ажиллагааг дараах хүрээнд, эх сурвалжид үндэслэн бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: – Тэмцэл хөдөлгөөнүүд – Тухайн үеийн улс орны нөхцөл байдал: дотоод, гадаад – Түүхэн зүтгэлтэн, оролцогчид – Шалтгаан, үр дүн – Сургамж
---	---	--	--	---	---

10.3. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ. МОНГОЛЧУУДЫН ЭРХЛЭХ АЖ АХУЙ, НИЙГЭМ (800000 ЖИЛИЙН ӨМНӨӨС-XIII ЗУУН)

№	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1	Сурагч эртний монголчуудын эрхлэх аж ахуйн өөрчлөлт хөгжил, уламжлал шинэчлэлийн талаар тухайн үеийн түүхэн үечлэлийн дагуу, анхдагч болон хоёрдогч эх сурвалжийг шинжилж түүхэн тайлбар боловсруулж чаддаг болно.	а. Монгол нутаг дахь эртний хүмүүсийн эрхлэх аж ахуй, тэдний багаж зэвсгийн хөгжлийг түүхэн үечлэл, археологийн олдвор, баримт мэдээлэлд тулгуурлан түүхэн тайлбар боловсруулдаг. б. Монголчууд мал аж ахуйн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, нүүдлийн иргэншлийг хөгжүүлснийг анхдагч болон хоёрдогч эх сурвалжийг шинжлэх замаар түүхэн тайлбар боловсруулдаг.
2	Сурагч Монголын аймаг, улсуудын эрхлэх аж ахуйн хөгжил, нийгэмд гарсан өөрчлөлтийг эх сурвалж, баримтад тулгуурлан харьцуулалт хийх замаар тодорхойлж болно.	а. Монголын аймаг, улсуудын эрхлэх аж ахуйн хөгжлийг тэдний мал аж ахуйн тоног хэрэгсэл боловсруулах хөдөлмөрийн багаж зэвсэг үйлдэх технологийн дэвшилтэй холбон, цаг хугацааны хувьд харьцуулах замаар тодорхойлдог. б. Монголын аймаг, улсуудын нийгмийн бүтэц, нийгмийн бүлгүүдийн ялгарал, бурхны шашны дэлгэрэлтийг эх сурвалжид үндэслэн тодорхойлдог.

СҮД-ийн шалгуур тус бүрийн гүйцэтгэлийн түвшин

№	СҮД-ийн шалгуур	Гүйцэтгэлийн түвшин			
		I	II	III	IV
1	а. Монгол нутаг дахь эртний хүмүүсийн эрхлэх аж ахуй, тэдний багаж зэвсгийн хөгжлийг түүхийн үечлэл, архелогийн олдвор, баримт мэдээлэлд тулгуурлан түүхэн тайлбар боловсруулдаг.	Монгол нутаг дахь эртний хүмүүсийн эрхлэх аж ахуй, тэдний багаж зэвсгийн хөгжлийг түүхийн үечлэл, археологийн олдвор, баримт мэдээлэлд тулгуурлан түүхэн тайлбар боловсруулсан нь дараах шаардлагыг хангасан байна. Үүнд: – Эрхлэх аж ахуй: Олзорлох түүвэрлэх аж ахуй, онцлог	Монгол нутаг дахь эртний хүмүүсийн эрхлэх аж ахуй, тэдний багаж зэвсгийн хөгжлийг түүхийн үечлэл, археологийн олдвор, баримт мэдээлэлд тулгуурлан түүхэн тайлбар боловсруулсан нь дараах шаардлагыг хангасан байна. Үүнд: – Эрхлэх аж ахуй: Олзорлох түүвэрлэх аж ахуй, онцлог – Багаж зэвсэг: чулуун зэвсэг	Монгол нутаг дахь эртний хүмүүсийн эрхлэх аж ахуй, тэдний багаж зэвсгийн хөгжлийг түүхийн үечлэл, археологийн олдвор, баримт мэдээлэлд тулгуурлан түүхэн тайлбар боловсруулсан нь дараах шаардлагыг ерөнхийд нь хангасан байна. Үүнд: – Эрхлэх аж ахуй: Олзорлох түүвэрлэх аж ахуй, онцлог – Багаж зэвсэг: палеолит, мезолит, неолит – Түүхийн үе: Өвөг түүхийн үе/хугацаа – Археологийн олдвор: Аймаг, сум, олдворын нэр,	Монгол нутаг дахь эртний хүмүүсийн эрхлэх аж ахуй, тэдний багаж зэвсгийн хөгжлийг түүхийн үечлэл, археологийн олдвор, баримт мэдээлэлд тулгуурлан түүхэн тайлбар боловсруулсан нь дараах шаардлагыг бүрэн хангасан байна. Үүнд: – Эрхлэх аж ахуй: Олзорлох түүвэрлэх аж ахуй, онцлог – Багаж зэвсэг: палеолит, мезолит, неолит – Түүхийн үе: Өвөг түүхийн үе – Археологийн олдвор: Аймаг, сум, олдворын нэр, аж ахуй бүрээр
2	б. Монголчууд мал аж ахуйн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, нүүдлийн иргэншлийг хөгжүүлснийг анхдагч болон хоёрдагч эх сурвалжийг шинжлэх замаар түүхэн тайлбар боловсруулдаг.	Холбогдох түүхэн нэр томъёо, ойлголт, эх сурвалж зэргийг багтаасан түүхэн тайлбарын эхийг боловсруулдаг.	Нүүдлийн иргэншлийг хөгжүүлсэн талаар боловсруулсан түүхэн тайлбар нь дараах агуулгыг ерөнхийд нь багтаасан байна. Үүнд: – нэр томъёо, ойлголт: нүүдэлчин, нүүдлийн иргэншил, мал аж ахуй ашигласан эх сурвалжийн жагсаалт	Нүүдлийн иргэншлийг хөгжүүлсэн талаар боловсруулсан түүхэн тайлбар нь дараах агуулгыг ерөнхийд нь багтаасан байна. Үүнд: – нэр томъёо, ойлголт: нүүдэлчин, нүүдлийн иргэншил, мал аж ахуй, адууашигласан эх сурвалжууд тэдгээрээс олж тогтоосон баримт, мэдээлэл – Түүхэн тайлбар нь бүтэц, найруулгын хувьд оновчтой	Нүүдлийн иргэншлийг хөгжүүлсэн талаар боловсруулсан түүхэн тайлбар нь дараах агуулгыг бүрэн багтаасан байна. Үүнд: – нэр томъёо, ойлголт: нүүдэлчин, нүүдлийн иргэншил, мал аж ахуй, адуу – ашигласан эх сурвалжууд тэдгээрээс олж тогтоосон баримт, мэдээлэл – Түүхэн тайлбар нь бүтэц, найруулгын хувьд оновчтой

3	а. Монголын аймаг, улсуудын эрхлэх аж ахуйн хөгжлийг тодорхойлдог.	Монголын аймаг, улсуудын эрхлэх аж ахуйн хөгжлийг жишээ, баримттайгаар ерөнхийд нь тодорхойлдог.	Монголын аймаг, улсуудын эрхлэх аж ахуйн хөгжлийг мал аж ахуйн үйлдвэрлэл, цаг хугацааны хувьд харьцуулах замаар ерөнхийд нь тодорхойлдог. Тухайлбал, Эртний түүхийн үед, анхны төр улсуудын үед, Их Монгол Улсын үед гэх мэтээр	Монголын аймаг, улсуудын эрхлэх аж ахуйн хөгжлийг тэдний мал аж ахуйн тоног хэрэгсэл боловсруулах хөдөлмөрийн багаж зэвсэг үйлдэх зэргийг цаг хугацааны хувьд харьцуулах замаар ерөнхийд нь тодорхойлдог. Тухайлбал, Эртний түүхийн үед, анхны төр улсуудын үед, Их Монгол Улсын үед арьс шир боловсруулах, цагаан идээ боловсруулах технологи гэх мэтээр	Монголын аймаг, улсуудын эрхлэх аж ахуйн хөгжлийг тэдний мал аж ахуйн тоног хэрэгсэл боловсруулах хөдөлмөрийн багаж зэвсэг үйлдэх технологийн дэвшилтэй холбон, цаг хугацааны хувьд харьцуулах замаар нарийвчлан тодорхойлдог. Тухайлбал, Эртний түүхийн үед, анхны төр улсуудын үед, Их Монгол Улсын үед арьс шир боловсруулах, цагаан идээ боловсруулах технологи гэх мэт
4	б. Монголын аймаг, улсуудын нийгмийн бүтэц, нийгмийн бүлгүүдийн ялгарал, бурхны шашны дэлгэрэлтийг эх сурвалжид үндэслэн тодорхойлдог.	Монголын аймаг, улсуудад баян, ядуу, харц, язгууртан зэргээр нийгмийн бүлэгт хуваагдсаныг тодорхойлдог.	Монголын аймаг, улсуудад баян, ядуу, харц, хамжлага, алтан ураг, язгууртан зэргээр нийгмийн бүлэгт хуваагдсаныг тодорхойлдог. Зарим эх сурвалжийг жишээ татна.	Монголын аймаг, улсуудын нийгмийн бүтэц өөрчлөгдсөнийг баян, ядуу, харц, хамжлага, алтан ураг, язгууртан дээдэс зэргээр нийгмийн бүлэгт хуваагдаж, эзэн харьяатын ёс үүссэн гэх мэтээр Монголын нууц товчооны “Чингис хаан эх болон дүү нартаа хувь өрх олгосон” гэх мэт эх сурвалжийг үндэслэн ерөнхийд нь тодорхойлдог. Нийгмийн ухаан хичээлийн хүрээнд судалсан “Нийгэм, нийгмийн харилцаа” бүлгийн хүрээнд олж авсан мэдлэгээ ашигладаг.	Монголын аймаг, улсуудын нийгмийн бүтэц өөрчлөгдсөнийг баян, ядуу, харц, хамжлага, алтан ураг, язгууртан дээдэс зэргээр нийгмийн бүлгүүдэд хуваагдаж, эзэн харьяатын ёс үүссэн гэх мэтээр Монголын нууц товчооны “Чингис хаан эх болон дүү нартаа хувь өрх олгосон” гэх мэт эх сурвалжийг үндэслэн нарийвчлан тодорхойлдог. Нийгмийн ухаан хичээлийн хүрээнд судалсан “Нийгэм, нийгмийн харилцаа” бүлгийн хүрээнд олж авсан мэдлэгээ ашигладаг.

10.4. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ. МОНГОЛЫН СОЁЛЫН ӨВ (800000 ЖИЛИЙН ӨМНӨӨС-XVII ЗУУН)

№	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1	Сурагч монголчуудын нүүдлийн иргэншлийн биет болон биет бус өвийг хамгаалж чаддаг болно.	а. Түүхийн эрт үеэс өнөөгийн бидэнд өвлөгдөж ирсэн биет болон биет бус соёлын өвийн холбогдолтой эх сурвалж, баримт материалыг цуглуулж, бусдад зориулсан танилцуулга бүтээдэг.
		б. Түүхийн эрт үеэс өнөөгийн бидэнд өвлөгдөж ирсэн биет болон биет бус соёлын өвийг хамгаалах үйл ажиллагаанд оролцдог.

СҮД-ийн шалгуур тус бүрийн гүйцэтгэлийн түвшин

№	СҮД-ийн шалгуур	Гүйцэтгэлийн түвшин			
		I	II	III	IV
1	а. Түүхийн эрт үеэс өнөөгийн бидэнд өвлөгдөж ирсэн биет болон биет бус соёлын өвийн холбогдолтой эх сурвалж, баримт материалыг цуглуулж, бусдад зориулсан танилцуулга бүтээдэг.	Түүхийн эрт үеэс өнөөгийн бидэнд өвлөгдөж ирсэн биет болон биет бус соёлын өвийн талаар бусдад зориулан хийсэн танилцуулга нь дараах хүрээнд хангасан байна. Үүнд: – соёлын өвийн жагсаалт, ангилал – өвийн зураг, танилцуулга – танилцуулга дизайны шийдэл	Түүхийн эрт үеэс өнөөгийн бидэнд өвлөгдөж ирсэн биет болон биет бус соёлын өвийн талаар бусдад зориулан хийсэн танилцуулга нь дараах хүрээнд хангасан байна. Үүнд: – соёлын өвийн жагсаалт, ангилал – дэлхийн болон өөрийн улсад бүртгэгдсэн байдал – өвийн зураг, танилцуулга – танилцуулга дизайны шийдэл	Түүхийн эрт үеэс өнөөгийн бидэнд өвлөгдөж ирсэн биет болон биет бус соёлын өвийн талаар бусдад зориулан хийсэн танилцуулга нь дараах хүрээнд ерөнхийд нь хангасан байна. Үүнд: – соёлын өв болсон учир шалтгаан – соёлын өвийн жагсаалт, ангилал – дэлхийн болон өөрийн улсад бүртгэгдсэн байдал – өвийн зураг, танилцуулга – танилцуулга дизайны шийдэл	Түүхийн эрт үеэс өнөөгийн бидэнд өвлөгдөж ирсэн биет болон биет бус соёлын өвийн талаар бусдад зориулан хийсэн танилцуулга нь дараах хүрээнд бүрэн хангасан байна. Үүнд: – соёлын өв болсон учир шалтгаан – соёлын өвийн жагсаалт, ангилал – дэлхийн болон өөрийн улсад бүртгэгдсэн байдал – өвийн зураг, танилцуулга – танилцуулга дизайны шийдэл
2	б. Түүхийн эрт үеэс өнөөгийн бидэнд өвлөгдөж ирсэн биет болон биет бус соёлын өвийг хамгаалах үйл ажиллагаанд оролцдог.	Түүхийн эрт үеэс өнөөгийн бидэнд өвлөгдөж ирсэн биет болон биет бус соёлын өвийг хамгаалах сайн дурын үйл ажиллагаанд оролцохыг эрмэлздэг.	Түүхийн эрт үеэс өнөөгийн бидэнд өвлөгдөж ирсэн биет болон биет бус соёлын өвийг хамгаалах сайн дурын үйл ажиллагаанд оролцдог.	Түүхийн эрт үеэс өнөөгийн бидэнд өвлөгдөж ирсэн биет болон биет бус соёлын өвийг хамгаалах сайн дурын үйл ажиллагааг зохион байгуулахад оролцдог, саналаа дэвшүүлдэг.	Түүхийн эрт үеэс өнөөгийн бидэнд өвлөгдөж ирсэн биет болон биет бус соёлын өвийг хамгаалах сайн дурын үйл ажиллагааг санаачлан зохион байгуулдаг.

2.2. ХI АНГИЙН ХИЧЭЭЛ СУРГАЛТЫН ҮР ДҮНГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУР

2.2.1. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ, СУРАЛЦАХУЙН ҮР ДҮН (СҮД) БА ШАЛГУУР

№	Суралцахуйн зорилт	Үнэлгээний нэгж	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1	11.1а. Түүхийг судлах арга, түүхийн судалгааны чиг хандлагыг тодорхойлох 11.1б. Түүхийг шинжлэн судлах хэд хэдэн аргыг хэрэглэх 11.4а. 1911, 1921 оны хувьсгалын түүхийг хэд хэдэн сурвалж ашиглан зэрэгцүүлэн шинжлэх, бүтээх 11.5в. Улс төрийн хэлмэгдүүлэлтэд нөлөөлсөн дотоод, гадаад хүчин зүйлс, хор уршгийг баримтад тулгуурлан тодорхойлох 11.6а. 1990 оны ардчилсан хувьсгалын түүхийг анхдагч болон хоёрдогч эх сурвалжаас сурвалжлах, бүтээх	11.1 Түүхийг шинжлэн судлах нь	1. Сурагч XVII-XXI зууны эхэн үеийн монголын түүхэнд болсон үйл явдалд холбогдох анхдагч болон хоёрдогч эх сурвалжийг шинжилж түүхэн тайлбар боловсруулж чаддаг болно.	а. XVII-XXI зууны түүхийг үечлэн, үе бүрд холбогдох эх сурвалжуудын онцлогийг тодорхойлдог.
				б. Судалж буй түүхэн үйл явдалд холбогдох эх сурвалжийг шинжилж, түүхэн тайлбар боловсруулдаг.
	11.2а. Монголчууд (Өвөр Монгол, Халх Монгол, Ойрад Монгол) тусгаар байдлаа алдсан үйл явцаар он цагийн бичиг үйлдэх, шалтгаан, үр дагаврыг тухайн үеийн гадаад, дотоод улс төрийн нөхцөл байдалтай холбон шинжлэх, тайлбарлах, түүхийн сургамжийг тодорхойлох, дүгнэх 11.2б. Монголын зарим хэсэг (Буриад Монгол, Халимаг Монгол) Хаант Орос улсад эзлэгдсэн шалтгаан, үйл явцыг тодорхойлох, тайлбарлах	11.2 Түүхэн гол үйл явдал ач холбогдол, сургамж: 1636-1911 он	1. Сурагч монголчууд тусгаар байдлаа алдсан шалтгаан, үр дагавар, сургамжийг тодорхойлж чаддаг болно.	а. Тусгаар байдлаа алдсан үйл явдлын он цагийн бичгийг хийж анхдагч болон хоёрдогч эх сурвалжаар үндэслэлээ баталж тайлбарладаг.
				б. Тусгаар байдлаа алдсан шалтгаан, үр дагавар, сургамжийг тодорхойлдог.
2	11.3а. Монголчуудын Манжийн эсрэг тэмцэл, хөдөлгөөний үйл явц, үр дүнг тодорхойлох, дүгнэх, 11.3б. Манж Чин гүрний Монголыг захирсан бодлого, түүний үр дагаврыг тодорхойлох, үнэлэлт өгөх 11.3в. Монголын талаарх Манж чин гүрний бодлого өөрчлөгдсөн шалтгаан, үр дагаврыг тодорхойлох, дүгнэх		2. Сурагч монголчууд тусгаар тогтнолын төлөөх тэмцэл хөдөлгөөний үйл явцын үр дүнг тодорхойлно, дүгнэж чаддаг болно.	а. Тэмцэл, хөдөлгөөний үйл явц, үр дүнг тодорхойлдог.
				б. Манж Чин гүрний Монголыг захирсан бодлого, шалтгаан, үр дагаврыг дүгнэдэг.

3	11.4а. 1911, 1921 оны хувьсгалын түүхийг хэд хэдэн сурвалж ашиглан зэрэгцүүлэн шинжлэх, бүтээх 11.4б. 1911, 1921 оны хувьсгалыг тухайн үеийн дэлхийн түүхийн гол үйл явдлуудтай холбон тайлбарлах, дүгнэх 11.4в. 1911, 1921 оны хувьсгалын үр дүн ач холбогдлыг нийгэм, соёл, улс төр, эдийн засаг зэрэг нийгмийн амьдралын хүрээ бүрээр тодорхойлох, Монгол Улс сэргэн мандах эхлэл тавигдсаныг нотлох 11.5а. Анхдугаар Үндсэн хуулийн агуулга, үзэл санааг тодорхойлох, дүгнэх 11.5б. Шинэ эргэлтийн бодлогыг тухайн цаг үеийн Монгол Улсын дотоод, гадаад байдалтай холбон тайлбарлах, дүгнэх 11.5в. Улс төрийн хэлмэгдүүлэлтэд нөлөөлсөн дотоод, гадаад хүчин зүйлс, хор уршгийг баримтад тулгуурлан тодорхойлох 11.5г. Халх голын дайны түүхийг их гүрнүүдийн бодлого, үйл ажиллагаатай холбон бүтээх, дайны хор уршгийг эргэцүүлэх, сургамжийг тодорхойлох, дүгнэх 11.5д. 1940-1990 оны Монголын түүхэнд холбогдох гол гол үйл явдлуудаар он цагийн бичиг үйлдэх, тайлбарлах, дүгнэх 11.5е. Монголчуудын аж ахуй, соёлын хөгжилд энэ үед гарсан өөрчлөлт, тухайн үеийн хүмүүсийн амьдралын хэв маягийг түүхэн цаг үеэр харьцуулан гаргах, тайлбарлах, дүгнэх	11.3 Түүхэн гол үйл явдал ач холбогдол, сургамж: 1911-1990 он	1. Сурагч 1911, 1921 оны хувьсгалын үр дүн, ач холбогдлыг нийгмийн амьдралын хүрээ (нийгэм, соёл, улс төр, эдийн засаг) бүрээр тодорхойлж чаддаг болно.	а. 1911, 1921 оны хувьсгалын үр дүн ач холбогдлыг нийгмийн амьдралын хүрээ бүрээр харьцуулан холбогдох эх сурвалжид тулгуурлан тодорхойлдог.
			2. Сурагч 1924-1990 оны БНМАУ-ын нийгэм, эдийн засаг, улс төр, соёлын өөрчлөлт, хөгжлийг тодорхойлж чаддаг болно.	а. 1924-1990 оны БНМАУ-ын нийгэм, эдийн засгийн өөрчлөлтийг тодорхойлдог.
				б. 1924-1990 оны БНМАУ-ын улс төрийн өөрчлөлт, шинэчлэлт, ахиц дэвшлийг тодорхойлдог.
				в. 1924-1990 оны БНМАУ-ын соёлын хөгжлийг тодорхойлдог.
				г. БНМАУ-ын тусгаар тогтнолын бэхжилт ба гадаад харилцаа өргөжин хөгжсөнийг баримт, эх сурвалж шинжлэн тодорхойлдог.
4	11.6а. 1990 оны ардчилсан хувьсгалын түүхийг анхдагч болон хоёрдогч эх сурвалжаас сурвалжлах, бүтээх 11.6б. Ардчилсан хувьсгал ялснаар Монгол Улсын улс төр, нийгэм, эдийн засаг, оюун санааны амьдралд гарсан өөрчлөлтийг тодорхойлох, өмнөх үетэй харьцуулах, дүгнэх	11.4 Монголын ардчиллын түүх	1. Сурагч 1990 оны ардчилсан хувьсгалын түүх, амьдралын хүрээнд гарсан өөрчлөлтийг анхдагч болон хоёрдогч эх сурвалж ашиглан тодорхойлно, түүхэн тайлбар боловсруулж чаддаг болно.	а. Ардчилсан хувьсгалын өрнөл, ач холбогдлын талаар гэрч хүмүүсийн аман түүхийн мэдээ баримт болон бусад эх сурвалжаас түүхэн тайлбар боловсруулдаг. б. Хувьсгал ялснаар Монгол Улсад гарсан өөрчлөлтийг өмнөх үетэй харьцуулан тодорхойлдог.

2.2.2. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ ТУС БҮРИЙН СУРАЛЦАХУЙН ҮР ДҮНГИЙН ШАЛГУУР, ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН ТҮВШИН

11.1. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ. ТҮҮХИЙГ ШИНЖЛЭН СУДЛАХ НЬ: ЭХ СУРВАЛЖ

№	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1.	Сурагч XVII-XXI зууны эхэн үеийн монголын түүхэнд болсон үйл явдалд холбогдох анхдагч болон хоёрдогч эх сурвалжийг шинжилж түүхэн тайлбар боловсруулж чаддаг болно.	а. XVII-XXI зууны түүхийг үечлэн, үе бүрд холбогдох эх сурвалжуудын онцлогийг тодорхойлдог.
		б. Судалж буй түүхэн үйл явдалд холбогдох эх сурвалжийг шинжилж, түүхэн тайлбар боловсруулдаг.

СҮД-ийн шалгуур тус бүрийн гүйцэтгэлийн түвшин

№	СҮД-ийн шалгуур	Гүйцэтгэлийн түвшин			
		I	II	III	IV
1	а. XVII-XXI зууны түүхийг үечлэн, үе бүрд холбогдох эх сурвалжуудын онцлогийг тодорхойлдог.	XVII-XXI зууны эхэн үеийн түүхийг Манжийн үеийн Монгол, социализмын үе гэх мэтээр ерөнхийд нь үечилж, цаг хугацааг тодорхойлдог.	XVII-XXI зууны эхэн үеийн түүхийг Манжийн үеийн Монгол, тусгаар тогтнолын тэмцлийн үе г.м гэх мэтээр ерөнхийд нь үечилж, цаг хугацааг тодорхойлдог. Энэ үед голдуу бичгийн эх сурвалж голлодог гэх мэтээр эх сурвалжийн онцлогийг тодорхойлдог.	XVII-XXI зууны эхэн үеийн түүхийн үечлэл, үе бүрд холбогдох эх сурвалжуудын онцлогийг дараах хүрээнд ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: Түүхийн үечлэлийг цаг хугацаагаар нь, үйл явдлаар нь үндсэн болон дэд үе болгон түүхэн цаг хугацаатай нь, тухайлбал, Чингисийн дараах үеийн Монгол: Манжийн үеийн монгол, тусгаар тогтнолын тэмцлийн үе гэх мэт Үе бүрийн эх сурвалжийг жишээ татаж, тухайлбал, Манжийн үеийн Монголын түүхийн эх сурвалжууд Хятад болон бусад хэл дээрх бичгийн эх сурвалж голлодог гэх мэтээр онцлогийг тодорхойлдог.	XVII-XXI зууны эхэн үеийн түүхийн үечлэл, үе бүрд холбогдох эх сурвалжуудын онцлогийг дараах хүрээнд бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: Түүхийн үечлэлийг цаг хугацаагаар нь, үйл явдлаар нь үндсэн болон дэд үе болгон түүхэн цаг хугацаатай нь, тухайлбал, Чингисийн дараах үеийн Монгол: Манжийн үеийн монгол, тусгаар тогтнолын тэмцлийн үе гэх мэт Үе бүрийн эх сурвалжийг жишээ татаж, тухайлбал, Манжийн үеийн Монголын түүхийн эх сурвалжууд Хятад болон бусад хэл дээрх бичгийн эх сурвалж голлодог гэх мэтээр онцлогийг тодорхойлдог.

2	б. Судалж буй түүхэн үйл явдалд холбогдох эх сурвалжийг шинжилж, түүхэн тайлбар боловсруулдаг.	Холбогдох түүхэн нэр томьёо, ойлголт, эх сурвалж зэргийг багтаасан түүхэн тайлбарын эхийг боловсруулдаг.	Холбогдох түүхэн нэр томьёо, ойлголт, эх сурвалж зэргийг багтаасан түүхэн тайлбарын эхийг боловсруулдаг. Түүхэн тайлбарын найруулга ойлгомжтой байдаг.	Түүхэн тайлбарыг багтаасан эх боловсруулахдаа дараах хүрээнд ерөнхийд нь багтаадаг. Үүнд: – холбогдох түүхэн нэр томьёо, ойлголтууд, ашигласан эх сурвалж, эх сурвалжаас олж тогтоосон нотлох баримт гэх мэт Түүхэн тайлбарыг үндэслэлтэй, логик дүгнэлттэй боловсруулдаг, танилцуулдаг.	Түүхэн тайлбарыг багтаасан эх боловсруулахдаа дараах хүрээнд бүрэн багтаадаг. Үүнд: – холбогдох түүхэн нэр томьёо, ойлголтууд, ашигласан эх сурвалж, эх сурвалжаас олж тогтоосон нотлох баримт гэх мэт Түүхэн тайлбарыг үндэслэлтэй, логик дүгнэлттэй боловсруулдаг, танилцуулдаг.
---	--	--	--	--	--

11.2. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ. ТҮҮХЭН ГОЛ ҮЙЛ ЯВДАЛ АЧ ХОЛБОГДОЛ, СУРГАМЖ (1636-1911) ОН

№	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1.	Сурагч монголчууд тусгаар байдлаа алдсан шалтгаан, үр дагавар, сургамжийг тодорхойлж чаддаг болно.	а. Тусгаар байдлаа алдсан үйл явдлын он цагийн бичгийг хийж анхдагч болон хоёрдогч эх сурвалжаар үндэслэлээ баталж тайлбарладаг. б. Тусгаар байдлаа алдсан шалтгаан, үр дагавар, сургамжийг тодорхойлдог.
2.	Сурагч монголчууд тусгаар тогтнолын төлөөх тэмцэл хөдөлгөөний үйл явцын үр дүнг тодорхойлно, дүгнэж чаддаг болно.	а. Тэмцэл, хөдөлгөөний үйл явц, үр дүнг тодорхойлдог. б. Манж Чин гүрний Монголыг захирсан бодлого, шалтгаан, үр дагаврыг дүгнэдэг.

СҮД-ийн шалгуур тус бүрийн гүйцэтгэлийн түвшин

№	СҮД-ийн шалгуур	Гүйцэтгэлийн түвшин			
		I	II	III	IV
1	а. Тусгаар байдлаа алдсан үйл явдлын он цагийн бичгийг хийж анхдагч болон хоёрдогч эх сурвалжаар үндэслэлээ баталж тайлбарладаг.	Монголчууд тусгаар байдлаа алдсан тухай өөрийн мэддэг цаг хугацааг ашиглан он цагийн бичиг хийж тайлбарладаг.	Монголчууд тусгаар байдлаа алдсан тухай өөрийн мэддэг цаг хугацааг ашиглан он цагийн бичгийг хийж анхдагч эх сурвалжаар үндэслэлээ баталж тайлбарладаг.	Монголчууд тусгаар байдлаа алдсан цаг хугацааг ашиглан он цагийн бичгийг хийж анхдагч болон хоёрдогч эх сурвалжаар ерөнхийд нь үндэслэлээ баталж тайлбарладаг.	Монголчууд тусгаар байдлаа алдсан цаг хугацааг ашиглан он цагийн бичгийг бүрэн хийж анхдагч болон хоёрдогч эх сурвалжаар үндэслэлээ баталж тайлбарладаг.

2	б. Тусгаар байдлаа алдсан шалтгаан, үр дагавар, сургамжийг тодорхойлдог.	Монголчууд тусгаар байдлаа алдсан шалтгаан, үр дагавар, сургамжийг өөрийн ойлголтоор тодорхойлдог.	Монголчууд тусгаар байдлаа алдсан шалтгаан, үр дагавар, сургамжийг дараах хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: – Өвөр Монгол, Халх, Хах нуурын Монголчууд, Зүүнгарын хаант улс тус бүрийн Манжийн эрхшээлд орсон шалтгаан – Манжийн эрхшээлд орсон үр дагавар – Түүхэн сургамж	Монголчууд тусгаар байдлаа алдсан шалтгаан, үр дагавар, сургамжийг дараах хүрээнд зарим баримт, мэдээлэл ашиглан тодорхойлдог. Үүнд: – Өвөр Монгол, Халх, Хах нуурын Монголчууд, Зүүнгарын хаант улс тус бүрийн Манжийн эрхшээлд орсон шалтгаан – Манжийн эрхшээлд орсон үр дагавар – Түүхэн сургамжийг өнөө үетэй холбон тайлбарладаг	Монголчууд тусгаар байдлаа алдсан шалтгаан, үр дагавар, сургамжийг дараах хүрээнд баримт, мэдээлэл ашиглан бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: – Өвөр Монгол, Халх, Хах нуурын Монголчууд, Зүүнгарын хаант улс тус бүрийн Манжийн эрхшээлд орсон шалтгаан – Манжийн эрхшээлд орсон үр дагавар – Түүхэн сургамжийг өнөө үетэй холбон тайлбарладаг
3	а. Тэмцэл, хөдөлгөөний үйл явц, үр дүнг дүгнэдэг.	Манжийг эсэргүүцсэн тэмцэл, хөдөлгөөний үйл явц, үр дүнг дүгнэхийг оролддог.	Манжийг эсэргүүцсэн тэмцэл, хөдөлгөөний үйл явц, үр дүнг дараах хүрээнд дүгнэдэг. Үүнд: – Хаана гарсныг газар зүйн зурагт заах – Тэмцлийн ямар хэлбэрүүд ашиглаж байсан	Манжийг эсэргүүцсэн тэмцэл, хөдөлгөөний үйл явц, үр дүнг дараах хүрээнд эх сурвалж ашиглан ерөнхийд нь дүгнэдэг. Үүнд: – Хаана гарсныг газар зүйн зурагт заах – Тэмцлийн ямар хэлбэрүүд ашиглаж байсан – Ямар үр дүнд хүрсэн	Манжийг эсэргүүцсэн тэмцэл, хөдөлгөөний үйл явц, үр дүнг дараах хүрээнд эх сурвалж ашиглан бүрэн дүгнэдэг. Үүнд: – Хаана гарсныг газар зүйн зурагт заах – Тэмцлийн ямар хэлбэрүүд ашиглаж байсан – Ямар үр дүнд хүрсэн
4	б. Манж Чин гүрний Монголыг захирсан бодлого, шалтгаан, үр дагаврыг дүгнэдэг.	Манж Чин гүрэн Монголыг захирсан бодлогын шалтгаан, үр дагаврыг дүгнэхийг оролддог.	Манж Чин гүрэн Монголыг захирсан бодлогын шалтгаан, үр дагаврыг дүгнэдэг.	Манж Чин гүрэн Монголыг захирсан бодлогын шалтгаан, үр дагаврыг эх сурвалж ашиглан ерөнхийд нь дүгнэдэг.	Манж Чин гүрэн Монголыг захирсан бодлогын шалтгаан, үр дагаврыг эх сурвалж ашиглан бүрэн дүгнэдэг.

11.3. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ. ТҮҮХЭН ГОЛ ҮЙЛ ЯВДАЛ АЧ ХОЛБОГДОЛ, СУРГАМЖ (1911-1990) ОН

№	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1	Сурагч 1911, 1921 оны хувьсгалын үр дүн, ач холбогдлыг нийгмийн амьдралын хүрээ (нийгэм, соёл, улс төр, эдийн засаг) бүрээр тодорхойлж чаддаг болно.	а. 1911, 1921 оны хувьсгалын үр дүн ач холбогдлыг нийгмийн амьдралын хүрээ бүрээр харьцуулан холбогдох эх сурвалжид тулгуурлан тодорхойлдог.
2	Сурагч 1924-1990 оны БНМАУ-ын нийгэм, эдийн засаг, улс төр, соёлын өөрчлөлт, хөгжлийг тодорхойлж чаддаг болно.	а. 1924-1990 оны БНМАУ-ын нийгэм, эдийн засгийн өөрчлөлтийг тодорхойлдог. б. 1924-1990 оны БНМАУ-ын улс төрийн өөрчлөлт, шинэчлэлт, ахиц дэвшлийг тодорхойлдог. в. 1924-1990 оны БНМАУ-ын соёлын хөгжлийг тодорхойлдог. г. БНМАУ-ын тусгаар тогтнолын бэхжилт ба гадаад харилцаа өргөжин хөгжсөнийг баримт, эх сурвалж шинжлэн тодорхойлдог.

СҮД-ийн шалгуур тус бүрийн гүйцэтгэлийн түвшин

№	СҮД-ийн шалгуур	Гүйцэтгэлийн түвшин			
		I	II	III	IV
1	а. 1911, 1921 оны хувьсгалын үр дүн, ач холбогдлыг нийгмийн амьдралын хүрээ бүрийг харьцуулан эх сурвалжид тулгуурлан тодорхойлдог.	1911, 1921 оны хувьсгалын үр дүн, ач холбогдлыг тодорхойлохыг оролддог.	1911, 1921 оны хувьсгалын үр дүн, ач холбогдлыг дараах хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: – Нийгэм – Соёл – Улс төр – Эдийн засаг	1911, 1921 оны хувьсгалын үр дүн, ач холбогдлыг нийгмийн амьдралын хүрээ бүрийг харьцуулан холбогдох зарим эх сурвалжид тулгуурлан дараах хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: – Нийгэм – Соёл – Улс төр – Эдийн засаг	1911, 1921 оны хувьсгалын үр дүн, ач холбогдлыг нийгмийн амьдралын хүрээ бүрийг харьцуулан холбогдох хэд хэдэн баримт, эх сурвалжид тулгуурлан дараах хүрээнд бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: – Нийгэм – Соёл – Улс төр – Эдийн засаг
2	а. 1924-1990 оны БНМАУ-ын нийгэм, эдийн засгийн өөрчлөлтийг тодорхойлдог.	1924-1990 оны БНМАУ-ын нийгэм, эдийн засгийн өөрчлөлтийг дараах хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: – Шинэ эргэлтийн бодлого – Нийгмийн амьдралд гарсан өөрчлөлт – Эдийн засагт гарсан өөрчлөлт	1924-1990 оны БНМАУ-ын нийгэм, эдийн засгийн өөрчлөлтийг дараах хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: – Шинэ эргэлтийн бодлого – Нийгмийн амьдралд гарсан өөрчлөлт – Эдийн засагт гарсан өөрчлөлт – Ардын аж ахуй – Атрын анхдугаар аян	1924-1990 оны БНМАУ-ын нийгэм, эдийн засгийн өөрчлөлтийг эх сурвалжийг шинжлэн дараах хүрээнд ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: – Шинэ эргэлтийн бодлого – Нийгмийн амьдралд гарсан өөрчлөлт – Эдийн засагт гарсан өөрчлөлт – Ардын аж ахуй – Атрын анхдугаар аян – Соёлын довтолгоо	1924-1990 оны БНМАУ-ын нийгэм, эдийн засгийн өөрчлөлтийг эх сурвалжийг шинжлэн дараах хүрээнд бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: – Шинэ эргэлтийн бодлого – Нийгмийн амьдралд гарсан өөрчлөлт – Эдийн засагт гарсан өөрчлөлт – Ардын аж ахуй – Атрын анхдугаар аян – Соёлын довтолгоо

3	б. 1924-1990 оны БНМАУ-ын улс төрийн өөрчлөлт, шинэчлэлт, ахиц дэвшлийг тодорхойлдог.	1924-1990 оны БНМАУ-ын улс төрийн өөрчлөлт, шинэчлэлт, ахиц дэвшлийг тодорхойлохыг оролддог.	1924-1990 оны БНМАУ-ын улс төрийн өөрчлөлт, шинэчлэлт, ахиц дэвшлийг дараах хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: – Анхдугаар үндсэн хууль – 1932 оны зэвсэгт бослого – Улс төрийн хэлмэгдүүлэлт	1924-1990 оны БНМАУ-ын улс төрийн өөрчлөлт, шинэчлэлт, ахиц дэвшлийг зарим баримт, эх сурвалж шинжлэн дараах хүрээнд ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: – Анхдугаар үндсэн хууль – Коминтерны нөлөө – 1932 оны зэвсэгт бослого – Улс төрийн хэлмэгдүүлэлт, дүрвэлт	1924-1990 оны БНМАУ-ын улс төрийн өөрчлөлт, шинэчлэлт, ахиц дэвшлийг баримт, эх сурвалж шинжлэн дараах хүрээнд бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: – Анхдугаар үндсэн хууль – Коминтерны нөлөө – 1932 оны зэвсэгт бослого – Улс төрийн хэлмэгдүүлэлт, дүрвэлт – Социализм байгуулах оролдлого
4	в. 1924-1990 оны БНМАУ-ын соёлын хөгжлийг тодорхойлдог.	1924-1990 оны БНМАУ-ын соёлын хөгжлийг тодорхойлохыг оролддог.	1924-1990 оны БНМАУ-ын соёлын хөгжлийг дараах хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: – Боловсролын салбарын хөгжил – Шинжлэх ухаан, техникийн хөгжил – Урлаг, уран сайхны хөгжил	1924-1990 оны БНМАУ-ын соёлын хөгжлийг баримт, эх сурвалжийг шинжлэн дараах хүрээнд ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: – Боловсролын салбарын хөгжил – Шинжлэх ухаан, техникийн хөгжил – Урлаг, уран сайхны хөгжил	1924-1990 оны БНМАУ-ын соёлын хөгжлийг баримт, эх сурвалжийг шинжлэн дараах хүрээнд бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: – Боловсролын салбарын хөгжил – Шинжлэх ухаан, техникийн хөгжил – Урлаг, уран сайхны хөгжил
5	г. БНМАУ-ын тусгаар тогтнолын бэхжилт ба гадаад харилцаа өргөжин хөгжсөнийг баримт, эх сурвалж шинжлэн тодорхойлдог.	БНМАУ-ын тусгаар тогтнолын бэхжилт ба гадаад харилцаа өргөжин хөгжсөнийг эх сурвалж шинжлэн тодорхойлохыг оролддог.	БНМАУ-ын тусгаар тогтнолын бэхжилт ба гадаад харилцаа өргөжин хөгжсөнийг эх сурвалж шинжлэн дараах хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: - Халхын голын дайн - Японы эсрэг дайнд оролцсон нь	БНМАУ-ын тусгаар тогтнолын бэхжилт ба гадаад харилцаа өргөжин хөгжсөнийг баримт, эх сурвалжийг шинжлэн дараах хүрээнд ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: - Халхын голын дайн - Японы эсрэг дайнд оролцсон нь - БНМАУ НҮБ-д элссэн нь	БНМАУ-ын тусгаар тогтнолын бэхжилт ба гадаад харилцаа өргөжин хөгжсөнийг баримт, эх сурвалжийг шинжлэн дараах хүрээнд бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: - Халхын голын дайн - Японы эсрэг дайнд оролцсон нь - БНМАУ НҮБ-д элссэн нь

11.4. ҮНЭЛГЭЭНИЙ НЭГЖ. МОНГОЛЫН АРДЧИЛЛЫН ТҮҮХ

№	Суралцахуйн үр дүн (СҮД)	СҮД-ийн шалгуур
1	Сурагч 1990 оны ардчилсан хувьсгалын түүх, амьдралын хүрээнд гарсан өөрчлөлтийг анхдагч болон хоёрдогч эх сурвалж ашиглан тодорхойлно, түүхэн тайлбар боловсруулж чаддаг болно.	а. Ардчилсан хувьсгалын өрнөл, ач холбогдлын талаар гэрч хүмүүсийн аман түүхийн мэдээ баримт болон бусад эх сурвалжаас түүхэн тайлбар боловсруулдаг. б. Хувьсгал ялснаар Монгол Улсад гарсан өөрчлөлтийг өмнөх үетэй харьцуулан тодорхойлдог.

СҮД-ийн шалгуур тус бүрийн гүйцэтгэлийн түвшин

№	СҮД-ийн шалгуур	Гүйцэтгэлийн түвшин			
		I	II	III	IV
1	а. Ардчилсан хувьсгалын өрнөл, ач холбогдлын талаар гэрч хүмүүсийн аман түүхийн мэдээ баримт болон бусад эх сурвалжаас түүхэн тайлбар боловсруулдаг.	Ардчилсан хувьсгалын түүхийг дараах хүрээнд тайлбарладаг. Үүнд: – Түүхэн хүмүүс – Улс төрийн жагсаал – Намуудын үйл ажиллагаа	Ардчилсан хувьсгалын түүхийг дараах хүрээнд тайлбарладаг. Үүнд: – Мухардмал байдал – Түүхэн хүмүүс – Улс төрийн жагсаал – Намуудын үйл ажиллагаа – Улс төрийн зөвшилцөл гэх мэт	Ардчилсан хувьсгалын түүхийг баримт болон бусад эх сурвалж ашиглан дараах хүрээнд түүхэн тайлбарыг ерөнхийд нь боловсруулдаг. Үүнд: – Мухардмал байдал – Түүхэн хүмүүс – Улс төрийн жагсаал – Намуудын үйл ажиллагаа – Улс төрийн зөвшилцөл гэх мэт Хувьсгалын гэрч хүмүүсийн аман түүхийг өөрөө сурвалжилдаг.	Ардчилсан хувьсгалын түүхийг баримт болон бусад эх сурвалж ашиглан дараах хүрээнд түүхэн тайлбарыг бүрэн боловсруулдаг. Үүнд: – Мухардмал байдал – Түүхэн хүмүүс – Улс төрийн жагсаал – Намуудын үйл ажиллагаа – Улс төрийн зөвшилцөл гэх мэт Хувьсгалын гэрч хүмүүсийн аман түүхийг өөрөө сурвалжилдаг.
2	б. Хувьсгал ялснаар Монгол Улсад гарсан өөрчлөлтийг өмнөх үетэй харьцуулан тодорхойлдог.	Хувьсгал ялснаар Монгол Улсад гарсан өөрчлөлтийг дараах хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: – Улс төрийн хүрээнд гарсан өөрчлөлт – Нийгэм, эдийн засгийн хүрээнд гарсан өөрчлөлт – Оюун санааны хүрээнд гарсан өөрчлөлт	Хувьсгал ялснаар Монгол Улсад гарсан өөрчлөлтийг өмнөх үетэй харьцуулан дараах хүрээнд тодорхойлдог. Үүнд: – Улс төрийн хүрээнд гарсан өөрчлөлт – Нийгэм, эдийн засгийн хүрээнд гарсан өөрчлөлт – Оюун санааны хүрээнд гарсан өөрчлөлт – Гадаад харилцаанд гарсан өөрчлөлт	Хувьсгал ялснаар Монгол Улсад гарсан өөрчлөлтийг өмнөх үетэй харьцуулан дараах хүрээнд ерөнхийд нь тодорхойлдог. Үүнд: – Улс төрийн хүрээнд гарсан өөрчлөлтийг үндсэн хуулийн холбогдох заалтуудад тулгуурлан – Нийгэм, эдийн засгийн хүрээнд гарсан өөрчлөлтийг статистик тоо баримтад тулгуурлан – Оюун санааны хүрээнд гарсан өөрчлөлтийг холбогдох хууль, баримт бичигт тулгуурлан – Гадаад харилцааны бодлогод гарсан өөрчлөлтийг холбогдох хууль, баримт бичиг болон аялал жуулчлалын салбарт гарсан өөрчлөлт	Хувьсгал ялснаар Монгол Улсад гарсан өөрчлөлтийг өмнөх үетэй харьцуулан дараах хүрээнд бүрэн тодорхойлдог. Үүнд: – Улс төрийн хүрээнд гарсан өөрчлөлтийг Үндсэн хуулийн холбогдох заалтуудад тулгуурлан – Нийгэм, эдийн засгийн хүрээнд гарсан өөрчлөлтийг статистик тоо баримтад тулгуурлан – Оюун санааны хүрээнд гарсан өөрчлөлтийг холбогдох хууль, баримт бичигт тулгуурлан – Гадаад харилцааны бодлогод гарсан өөрчлөлтийг холбогдох хууль, баримт бичиг болон аялал жуулчлалын салбарт гарсан өөрчлөлт

“ЕБС-ийн Түүхийн хичээл, сургалтын үр дүнг үнэлэх шалгуур”-ыг боловсруулсан ажлын хэсэг:

У.Туяа	Боловсролын хүрээлэнгийн секторын эрхлэгч, доктор (Ph.D)
Д.Янжинжав	Боловсролын үнэлгээний төвийн мэргэжилтэн, магистр
Г.Түвшинжаргал	Боловсролын хүрээлэнгийн секторын ЭША, магистр
М.Цогбаяр	Ерөнхий боловсролын I сургуулийн багш

Хөндлөнгийн шинжээч:

П.Мягмар	МУИС, ШУС, Хүмүүнлэгийн ухааны салбар, Түүхийн тэнхмийн багш, магистр
----------	--

Техникийн редактор:

М.Болдсайхан	Боловсролын үнэлгээний төвийн Шалгалт судалгаа хариуцсан хэлтсийн дарга
--------------	--

Хэвлэлийн эх бэлтгэсэн дизайнер:

Э.Сансартуяа	“Хас дизайн пресс” ХХК-ийн дизайнер
Л.Алтансүх	Боловсролын үнэлгээний төвийн ахлах мэргэжилтэн

БОЛОВСРОЛ, ШИНЖЛЭХ УХААНЫ ЯАМ
БОЛОВСРОЛЫН ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТӨВ

БОЛОВСРОЛЫН ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТӨВ

Улаанбаатар хот, Баянзүрх дүүрэг, 6-р хороо
Энхтайваны өргөн чөлөө, Арслантай гүүр
“ОЮУНЫ УНДРАА” группийн байр

Утас: 70119498, 70118485
И-мэйл: info@eecs.mn